

ՅՄԻՆԵ ՕՎԺԱԼ

ԽԵԲԵՐՈՒՄԱ ՄՕՐԺԻՅԵ
ՐԱՏՆՎԻՏԱՆԺՆԵ

ԵՐԵՎԱՆ 1959

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՄԻՆԵ ԱՎԴԱՄԱՆ

ՔՐԴԵՐԵՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ
Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌԻ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1958

Те нәшкърън бь црара шевра редактори нәширәте,
йа Академна блма РСС Әрмәние

АМИНЕ АВДАЛ
ОРФОГРАФИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
на курдском языке
Ереван, 1958,

ПЕШХЭБЭР

Пьрса р'астивисандьне пьрсэкэ чэтьнэ, чьмки эw гь-редайдэ қанунед зманнамер'а, литератураер'а, терминед зманнаме хэбтандир'а.

Зэмане мэ советнеда зманнамед к'орди һ'имли нвисинэ Н'. Щнди (зманнаме, йа к'орманщи, Р'э-ван, 1935) у Q. К'ордо (к'ьтеба зьмане к'орманщи, бона дэрсханед III—VI, паше к'ьт'еба зьмане к'орди, сэр зараве к'орманщи, бона дэрсхана V—VI).

Мьн бона сазкьрна қанунед р'астивисандьне дайэ хэбате зманнамед жоре готи, газета «Р'йа т'э-зэ», өса жи литература мэ кэви у т'эзэ.

Өва хэбата мэ, чава йа э'wльн, нькарэ бе кемасибэ.

Т'эwэқэ жь өлмдар, нвиск'ар, дэрсдар у т'эманийа интеллигенсия мэ дькьм, wэки дэрһэқа кема-снед дити мьнр'а йэко-йэко бьнвисьн у нета хwэ жи бежьн дэрһэқа пьрса дайи.

АВТОР

НӘРФЕД КӨРДИ

А а	Ж ж	Н н	Т т	Ң ң
Б б	З з	О о	Ғ ғ	Ш ш
В в	И и	Ө ө	У у	Щ щ
Г г	Й й	П п	Ф ф	Ь ь
Ғ г	К к	Ғ ғ	Х х	Э э
Д д	Қ қ	Р р	Һ һ	Q q
Е е	Л л	Р' р'	Ң ң	W w
Ә ә	М м	С с	Ч ч	
Ө' ө'				

ҚАНУНЕД ҲАСТНВИСАНДЬНЕ
 ҲАСТНВИСАНДЬНА ДАНГАНИЙА

Э у Е

1. Wэхта эм ль пешйа хэбэра дьбнен сэwта Э, гэрэк бьнвисьн нэрфа э, мэсэлә: эле, эләк, электрик, эл, элбат, элбаши, эманәки, эмиш, Эло, Эмма, Этәр у ед майи. Ле wэхта эм э дь орта хэбәрета у кәтасийа wанда дьбнен, гэрэк нәнвисьн э, эгәр хэбэра дайи бар нинә, ле бьнвисьн е у бьхуньн э, мэсэлә:

Гэрәке бьнвисьн ле бьхуньн

эваре

эварэ

те

тэ

собәте

собәтэ

дәбре

дәбрэ

хәлқе

хәлқэ

челәк

чәләк

пеш	пэш
т'ел	т'эл
пел	пэл
шер	шэр
һеди	һэди у ед дьн.

3. Wэхта сэр хэбэреда зедэ дьбэ пашпър-
тък, е диса нае гѳнастьн, мѳсэлэ: хэбате-
да, маледа, колхозеда, дэбрeда, килэреда у
ед майи.

4. Wэхта эм пешйа хэбэре дьбһен е, гѳ-
рѳке бьнвисьн е, ле нѳнвисьн э, чава һэйэ
һнѳк заравада у чава ортѳ у кѳтасийа
хэбэрада те бһистьн, ле нае нвисандьн, мѳ-
сэлэ: Ереван, ед (мьн) у ед майи.

5. Ле wэхта барбуна хэбэра (wѳки дѳ
хэбэр дьбьн йѳке), пешйа хэбэра пашьн э
кѳ те бһистьн, гѳрѳк э жи бьнвисьн, мѳсэлэ:
сѳрѳш, дранѳш у ед дьн.

Р'АСТНВИСАНДЬНА И, ЙА, ИА, ИЕ ДѳСѳWTАНИ

1. Змане мѳда һѳнѳ гѳлѳк хэбѳред ѳса,
ѳса жи һнѳк хэбѳред кѳ мѳ жь зманед
дѳрѳкѳ һьлданѳ, wѳки ль кѳтасийа wана и һѳ-
йѳ, йан жи те бһистне и, мѳсэлэ: мѳри, сури,
кѳри, дѳри, сѳри, нѳхwѳши, qѳнци, сѳрѳари,
достти, һѳвалти, щѳһьлти, щинарти у ед дьн.
Wэхта зедѳбуна пашпъртъка йѳ, и дьминѳ,

нае гѳнастьн, мѳсэлѳ: гѳнди—гѳндийа, мѳри—мѳрийа (анин), дѳри—дѳрийа (бѳгърън), нѳхвѳши—нѳхвѳшийа, достти—досттийа (wana), щинарти—щинартийа (мѳ) у ед майи.

2. Әw хѳбѳред мѳ ѳланинѳ жѳ змане дѳрѳкѳ (ед ортѳмлѳтие), wѳки теда ѳѳйѳ дѳсѳwtанийа иа, гѳрѳк ѳм ѳса жи бѳнвисьн, мѳсѳлѳ: Лиа, ле нѳ Лийа, ѳса тен нвисандѳн хѳбѳред кимиа, пролетариат, социализм, асоциасиа, Германия, партиа, Франсиа, Голандиа, Асиа, (гарѳкѳ днйае). Ле тѳне хѳбѳра Асиа (наве жѳне) гѳрѳк пе дѳсѳwtанийа йа бе нвисандѳн, бона наве жѳне жѳ гара днйае бе башѳкѳрън.

3. Әw хѳбѳред бѳ нѳрфа и йан жи бѳ йа айи кѳта дѳбѳн, мѳсѳлѳ: мѳрѳвайи, гѳнди, щнди, шаѳирти, млѳтти, дѳwлѳмѳндти, кѳсиби, сѳркари, рувити, дѳрбдари, шѳхѳлкарин, ѳвалти, дѳжмнайи, шванти, нечирванти у ед майи, wѳхта зедѳбуна пашѳгѳртѳкед форма wanѳ ѳвбѳндида, wѳки нишан дѳдѳ жѳрабуне йан жи атрибута субъект, лѳзмѳ тѳне е бе нвисандѳн, ле нѳ йе, чаwа мѳ бѳре дѳнвиси, чѳмки бѳре ѳлифбада (ед сѳр нимѳ нѳрфед латини), Э тѳнѳ бу, мѳ дѳwса we нѳрфе дѳнвиси е, дѳхwѳнд э, ле нѳна ѳлифбада э ѳѳйѳ, лѳма жи дѳwса йе, гѳрѳк ѳм бѳнвисьн с. Мѳсѳлѳ: гѳнди (йе) е, щнди(йе) е, аза-

йа млэти (йе) е, эw хорт шьванти (йе) е
р'ьнд дькә, эw рувити (йе) е дькә, эw рас-
ти (йе) е қсә дькә у ед дьн, ләма жи гәрәк
эм бьнвисьн шьвантие, рувитие у ед дьн.

4. Әw хәбәрәд кьвш дькьн жерабуне
йан жи нишан дькьн атрибуед предмет
(хәйсәте предмет) у кәтасийа ванда һәйә
сәwта (нәрфа) а, wәхта барбуне зедә дьбә
е, мәсәлә: ба—бае (сар), бра—брае (мын, тә),
гһйа—гһйәе (һешин) у ед майи; лә wәхта хә-
бәрдане, сәр ниме дәрбдаийне нәрфа а сьх
дьбә, жь орте дәрте, дьминә е, wәки э те
хwәндьн, мәсәлә, wәхта жерабуне бра дьбә
бре, аwа бра—бре мын, ба—бе дьлиланд, гһй-
әе—гһйе һешин, дәwса а дьгрә е. Ньвисан-
дьна брайе, чрайе у ед майи нә растә.

Р'АСТНЕИСАНДЬНА WАН ХӘБӘРА, ЕД КӨ БЬ
СӘWТЕД «Е», «Ө». «У»—ВАЙӘ БНЙАТ'И,
ЙАН ЖИ ПАШП'Р'ТЬКВА ТЕН К'ӨТАК'Р'ЬН.

1. Әw хәбәрәд кәтасийа wана бь нәрфа
е кәта дьбьн, шуре барбуйида, wәки диса
нишан дьдә жерабуне, wи вале жерабунеда
е дь бьн тәсиләтийа қануна асимиласиәе дь-
бә ь, сәрда зедә дьбә йа, wи чахи е жь
орте дәрте, дьбә ь, мәсәлә: р'е дьбә р'йа
(дур), лә дьбә дьйа (тә), те дьбә п'йе

(бәрхе) у ед майи. Бона грани пешда нәе, we шунда дәрбдайн жи нимли сәр а-йә, лә-ма жи эм дькарън ь нәнвисън, ь сәр ниме қануна дәрбдаине жь орте дәрте, wәки ъса-нә, гәрәк эм бьнвисън р'йа, д'яа, п'йа у ед майи, чава нһа дьнвисә газета мә "Р'йа тә-зә", -да у литература мәда те нвисандьн.

2. Әw хәбәрәд рькни, ед кө кәтасийа вана нәрфа ө-ва тен кәтакърън, форма һәв-бәндида, wәки ль агрие е сәрда зедә дьбә у диса кьвш дькә жерабуне, wәхта хәбәр-дане й те бһистън, ле нае нвисандьн, тәне гәрәке пәй ө-ра е бе нвисандьн, мәсәлә: хә-бәра „стрө“, вале һәвбәндида дьбә стрөе (ге, челәке), бөрө—бөрөе (мын, тә), зарө—зарөед мә у ед майи.

3. Һәма сәр ниме ве қануна жоре готи жи гәрәк пәй нәрфа у-ра жи бьнвисън е, ле у нае гәһастън, мәсәлә: ду вале һәвбәнди-да дьбә дуе (ләмпе, тәндуре, кәчк), ру—р'уе (мын, тә), му—муе (бьзьне, кәрәбәше) у ед дьн.

РАСТНВИСАНДЬНА А, Ә, Ъ, Ә'

Алие сәwtәда а, ә, ь, ә' незики һәвьн, ләма жи гәләк щара wәхта нвисандьна хә-бәрәд кө әв нәрф теда һәнә, раст нанвисън.

1. Әw хәбәрәд бь вәрфа ә дәнгани к'б-та дьбьн, вале һәвбәндида ә жь орте дәрте, дәwса we сәwте тен орте, йан жи тен бһистьн сәwта а у е, мәсәлә: шорбә-шорба шир, әрә-бә—әрәба мәзын, дәвә—дәва чук, мнарә—мнара бльнд, галә—гала дәрбдар, искәлә—искәла бәдәw, гәйалә—гәйала мьн, шәтәлә—шәтәле кәтъм, щгарә—щгара мьн у ед майи,

2. Гәләк щара бь шаши, дәwса ә', хәбәрада дьнвисьн ә, мәсәлә: ә'сл, дьнвисьн әсл (йан жи әсьл), ә'мәл—әмәл, Ә'ло—Ә'ло, ә'щәл—әщәл, йан жи бь щуре дьн әмәк—әмәк, әле—ә'ле у ед дьн.

Әм гәрәк вәрфа ә' бьнвисьн ван хәбәрада, ед к'б дәнге вана бь саййа сәwта ә' сәртьн, йане бь сәwта әйне әрәби (') тен бһистьн, мәсәлә: Ә'ло, Ә'ли, Ә'бузет, әдли, әнишк, Ә'тар, Ә'мәр, Ә'до, Ә'вдал, әламәти, әмр, әмржийин. Әйшо, Бәри, бәр, әнтәри у ед майи.

3. Һәнә чәнд хәбәрәд мә, wәки әм сәwта пешйа ван дәнгани вәвәки сәрт дьбһен, ле бона вана алфавита мәда вәрфед сәртә башқә т'бнә, ләма гәрәк пе вәрфа ә' бьнвисьн.

Әw вәрфед дәнгани әвед һаньн: а, и, о, ө, ь, мәсәлә: хәбәрәд Арьф, Иса, орин, өлм у ед майи. Гәрәк ван хәбәра әм wa бьнвисьн: Ә'арьф (Ә'арьф иро һат мала мә), Ә'иса (Ә'и-

са рьнд дьхунэ), э'орин (бу э'орина челэке), э'блм (э'блме кимнае).

4. Дэнге нэрфа дэнгани э дьһа нэрмэ, дьһа нымзэ, лэма жи вэхта эм дьбһен сэwта э, гэрэк бьнвисьн э, мäsэлэ: Ё ло, гэрэк, элэк, дэри, сэрма, дэрман, дэрдан, тэмам, шэмам, хwэ, шэхтэ, бэлг у ед майи.

5. а) Ъ те нвисандьн кокхэбэрада, мäsэлэ: дьл, шьл, мьл, щьл, тьл, бьр у ед майи. Wэхта барбуна (чекьрьна) хэбэред дөбанг Ъ нае гөһастьн, аwа: дьлэш, дьлхwэш дьлбар, дьлован, дьлмьни, дьлсар, дьлqальм, дьлтэмьз у ед майи. Шьл—шьлкьрьн, мьл—мьлгьртьн, мьлшкэстьн, мьлэшандьн у ед майи. Щьл—щьлкьрьн, щьлрахьстьн у ед майи. Бьр—бьрлистьн, бьркьрьн у ед майи.

б) Ъ те нвисандьн кале шиварда, мäsэлэ: дь, дь гөндда, дь малда, дь чэмда. Кале тэвайида бь, бь нан, бь ав, бь рун, бь эрзэ, бь шур у твьнг, бь автобусе у ед дьн. Кале шиварда, ль—ль гөнд, ль мал, ль Тбилисие, ль чие, ль зозана. Кале чуйида, жь, жь тэ, жь ви, жь гөнд, бэрнавда, бэрбь, бэрбь гөнд (чум), бэрбь кание (бэзийам) у ед дьн.

в) Ъ те нвисандьн пешгьртькада, мäsэлэ: п'ьр', п'ьр'кьрьн, п'ьр'ани, п'ьр'бун, һьл—һьлкьрьн, һьлчнандьн у ед майи.

г) Ъ те нвисандьне ёса жи пашгьртька-

да, мѣсэлэ: **ьк**—**рьндьк**, **кьндьк**, **бѣрхьк**, **карьк**, **кѣчьк**, **кьнщьк**, **дарьк**, **гольк** у ед дьн.

г) **ь** те нвисандьн **вѣхта** **вѣгѣнастьна** **фела**: **вѣхте** **нѣна**, **щуре** **ѣрети**, **нанайда**, **вѣхте** **ве** **бе** **ѣвльнда** (**йѣкани**) у **демед** **гьранѣя** **ѣвльн**, **дѣда** у **сьсйада**, **мѣсэлэ**: **дькьм**, **дькьн**. **Щуре** **ѣретида**: **ѣз** **дькьм**, **ѣм** **дькьн**, **хун** **дькьн**, **ѣвана** **дькьн** у ед **маи**. **Щуре** **нанайда**, **накьм**, **накьн**, **надьн**, **набьн** у ед **маи**. **Ведѣре** **зордайна** **дѣрбдаине** **тѣнѣ**.

д) **ь** те нвисандьн **ѣса** **жи** **вѣхта** **щгизвѣгѣрандне**, **мѣсэлэ**: **хѣбѣра** **дрѣж** **вѣхта** **щгизвѣгѣрандье** **пѣй** **д-ра** **те** **нвисандьн** **ь**, **ава** **дѣ-реж**, **р'ь-жан-дье** у ед **маи**.

Щарна **дѣрѣща** **лѣ** **пешйа** **хѣбѣре** **шаш** **дье****нвисьн** **лѣв**, **мѣсэлэ**: **лѣвѣхатьн**, **лѣванин** у ед **маи**. **Гѣрѣк** **бье****нвисьн** **лѣ** **пѣвѣхатьн**, **лѣ** **пѣванин** у ед **дье**, **ѣса** **жи** **дѣрѣща** **жѣ** **дье****нвисьн** **жѣвкьрьн**. **Гѣрѣк** **бье****нвисьн** **жѣ** **пѣв**, **мѣсэлэ**: **жѣ** **пѣвстѣндьн**, **жѣ** **пѣвкьрьн**, **жѣ** **пѣвбьрьн** у ед **маи**.

Кѣта **нѣна** **литѣратура** **кѣрде** **советие** **гьшкида** **ѣануна** **дѣрбдаине** **жѣ** **алие** **растнвисандье** **нѣхатѣя** **дѣрбазкьрьн**, **дѣрбдаин** **ѣса** **нѣсаб** **нѣкьрьнѣ**, **вѣки** **рола** **ве** **ѣгѣщѣя** **бона** **растнвисандье**, **растхѣбѣрдане**. **Кѣта** **нѣна** **бѣ** **щуре** **лапи** **пѣса**, **йане** **бе** **нѣсабкьрьна** **дѣрбдаине**, **кѣдѣре** **пѣбунѣ** **вѣрфед** **тѣвдѣнгани**, **орта** **ванда** **нвисинѣ** у **дье****нвисьн** **вѣрфа** **ь**, **мѣсэлэ** **кѣта** **нѣна** **жи** **бѣ** **шаш** **дье****нвисьн**

ван хэбэра: зьрар, қьрар, мьрар, дьжмын, һындьк, қьжък, зьман, дьран, мьрдар у ед майи. Гэрэк эван хэбэрана бе ь бен нвисандьн, ава: һндьк, қжък, зрар, қрар, мрар, джмын, зман, драң, мрдар у ед майи. Ван хэбэрада дэрбдаин сэр а-йэ, ида чь лазь-мэ эм ль пешне ь бьнвисьн.

~~С II~~ РАСТНВИСАНДЬНА БЭРНАВА

Һэму бэрнав башқэ тен нвисандьн, мэ-сэлэ: жь, жь гөнд (дэркэтым), жь мал (чум) дь, дь гөндда (қэwmи), ль, ль чйае Әлэгэ-зе баран гэлэк бари, бь, мьн бь шир у шэ-кьр қэбулэ, нав (а), нав (а) пезда, бэрбь, бэрбь гөнд.

Нвисандьна жьгөнд, льгөнд, дьгөндда бьнан у ед майи нэ растэ, чьмки зуда, эв бэрнавед һна (ль, бь, дь у ед дьн) хэбэред там бунэ, ле һатьнэ кьрткьрын, өса, чава фелед комэкдар, лэма жи бэрнав гьшк гэрэк башқэ бен нвисандьн. Мэсэлэ: ль Лачине һэсэнлэра у қэбила брзьнийа дэwса ль дьбежьн лэwа, wэки нишан дьдэ хэбэра нав йан жи нава, мэсэлэ: лэwа кэча (нава кэ-чька) у ед майи.

Дэрсдар гэрэк шагьрта рьнд бьдьн сэр-2137—2

вэхткърьн, вэки дь һьм бэрнавэ, һьм жи пешгъртьк, лэма жи гэрэк гөндарбьн, бо дэвса пешгъртька бэрнаве, дэвса бэрнаве жи пешгъртьке нэнвисьн, өса жи пешгъртька нэ-йэ, вэки эме жере хэбэрдьн дэрһэ-
 қа we.

РАСТНВИСАНДЬНА ПЕШГЪРТЬКЕД НЭ, БЕ, НИ, НЬ, НА, НАНАКЪРЬНЕ

Змане мэда пешгъртькед нанакърьне эвьн: нэ, бе, ни, нь у на. Ван пешгъртькада нэ, бе башқэ готи пешйа хэбэред һэ-йи тен готьн чава хэбэр (хэбэред нанакърьне), мэсэлэ: эв нэ арэ, нэ арван, нэ чйа-йэ, нэ жи бани. Ёса жи пешйа хэбэред фелнишэ кё пешгъртькед вана һэнэ, лэма жи гэрэк башқэ бен нвисандьн; мэсэлэ: нэ дьрэ-вьм, нэ дьбэзьм, нэ дькьм, нэ жи дьхөм, нэ дь-чьм дэвэте, нэ жи сэре мьн бешэ у ед дьн. Ле хэбэред фелнишэ дьн, вэки ль пешйа ван пешгъртькед дьн төнэнэ, нэ дьбэ пешгъртьк у гэрэк хэбэрера бе нвисандьн: мэсэлэ: эз нэһатьм, эв нэчу, нэһатьна ви сэр мьн гран руньшт, Кэсое шагьрт иро дэрсэ хвэ рьнд нэхвэнд у ед майи.

Ни, нь, на, чава мэ гот, пешгърть-

кед нанакъръненэ, эвана мина нэ, бе баш-
 қә наен нвисандьн, чава пешпъртък гэрэк
 бь хэбэрера бен нвисандьн, мэсэлэ: эз ни-
 ньм, тō нини, эз нибум, тō нибуйи у ед дьн.

Нь, нькаръм, нькари, нькарън у ед ма-
 йи. Ёса жи растнвисандьна на-йэ, мэсэлэ:
 накъм, наки, накэ у ед дьн.

РАСТНВИСАНДЬНА НИШАНКЪРЕД ДЕМА

Щуред нишанкъред дема эвед ханьн:

1 Йэкани, ьм, и, э, пьрани ьн, (бо
 хәрсе дема). Чаван дьхөнэ эв пьртъкед
 дема нишан дькьн, бәре эвльн эванан йэк-
 хэбәр бунэ, ле паше: дь просеса пешдачуи-
 на зманда хатьнэ кōрткърън у бунэ паш-
 пьртъкед кō дема (сōфәт) нишан дьдьн, ньм
 жи фелед аликарън.

Әв пашпьртък бь хэбәрара (ль кōтасие)
 тен нвисандьн, ава: эз дьчъм, тō дьчи, эв
 дьчэ; пьрани, әм, хун, эван (а) дьчън. Әв
 пашпьртък бь хэбәрара тен нвисандьн, ёса
 жи бь хэбәрара те нвисандьн демнишанкь-
 ра йэ, вәки диса бь щәләбе пашпьртъка те
 данин, мэсэлэ: гōнди-йэ — гōндийэ, мнарэ-йэ —
 мнарэйэ у ед дьн.

We шунда, хенжь демнишанкъръне, ъса жи йэ у э нишан дьдън тѳнѳр, щѳлѳб, мѳсѳлѳ: малѳѳбуна гѳндитиѳйѳ сосиалистие у ед дън.

Ведѳре хѳбѳра „гѳндитиѳйѳ“-да йѳ фе-ла ардмидар нинѳ, нишан дьдѳ щѳлѳб, ѳса жи хѳбѳред ѳана, wѳки хѳйсѳтнава нишан дьдън, мѳсѳлѳ: кара соронѳ дѳлал, ѳспа кь-велѳ бѳза у ед дън. Ѳ ведѳре нишан дькѳ щурѳ, ле дѳса хѳбѳрѳра тѳвайи те нвисандън.

Ѳм дькарън пѳй хѳбѳра щѳмлейѳ пашьн-ра дайньн вергуле у дѳwsа йѳ, кѳ нишан дьдѳ жѳрабуне, бьнвѳсьн йѳа, чьмки йѳа дь-дѳ сѳрѳщѳма йѳ хѳбѳреда, мѳсѳлѳ: „малѳѳбуна гѳндитиѳйѳ сосиалистие“. Ѳм дькарън ѳа бьнвѳсьн „малѳѳбуна гѳндитие, йѳа сосиалистие“, „чѳлѳка колхозейѳ лапѳ баш“—чѳлѳка колхозе, йѳа лапѳ баш. Ѳм ван ѳѳрдѳ щурѳ жи дькарън бьдън хѳбѳте.

РАСТНВИСАНДЪНА ЙУ

Йу те нвисандън гѳлѳк хѳбѳре урьсида, ед ортѳмлѳтиѳеда. Жь wана ѳтѳещѳ хѳбѳр, ѳм нѳа змане хwѳда дьдън хѳбѳте у гѳрѳк ѳса бен нвисандън, чѳwа змане урьсида у ед майи-да тен нвисандън, мѳсѳлѳ: револйусиѳа, эво-лйусиѳа, пльус, -фльус, Барбйус у ед майи.

РАСТНВИСАНДЬНА БУ

Гэлэк щара хэбэра бу бь хэбэра фелра дьнвисьн, wэки нэ растэ, гэрэк башқэ бе нвисандьн, мэсэлэ: эз бум, мьл бу у ед дьн, ле wэхта барбуна хэбэре, кё нетэке эйан дькэ, бу бь хэбэра фелра те нвисандьн, мэсэлэ: дэрбазбуна Кэсо wi бэри чем; сазбуна фабрике у ед дьн. Wэде зуда дэрбазбуйида бу чава кокхэбэр нае гөнхастьн. Мэсэлэ: эз бубум директоре мэктэбе, эзе бубйама мэрвь у ед дьн.

РАСТНВИСАНДЬНА ЧӨНД КӨРФЕД ТӨВДӨНГАНИ РАСТНВИСАНДЬНА Р Р'

Жь сала 1944 дэстпекьри вэта нна жи **р у р'** литература мэда раст наен нвисандьн. Бэри сала 1944, wэхта алфавите мэ сэр виме вэрфед латини hatбу чекьрьне, навада тэне р-эк һэбу, эw кё змане мэда һэнэ дё-сэwt (р, р'), wэки жь алие дэнгдайине эгещэ жь һэв тен айрикьрьн. Wi чахи газета „Р'яа тэзэда“, литература мэ гьшкида дэwса р, р' дьнвисин р-эк у дьхwэндьн һьм р, һьм жи р'. Жь автора һьнэка жи дэwса вэрфа р' дьнвисин дё рр у дьхwэндьн р'.

Әве йәке тәвһәвбун пешда дани.

Сәр ниме we йәке, wәки змане мәда хәбәред бса тбнәнә, кб пешйа wan p бе бһистьн, ле һәйә сәwта p', ләма жи нәта нһа дьнвисьн p, дьхуньн p', мәсәлә руви, рун, ракьрьн, разан, рабун у ед майи. Әва йәка шашийә, һәрдб вәрфед мә жи (p, p) һәнә, дһа әм чьма чәт-найиа пешда тиньн, щие сәwта p те бһистьн, гәрәк әм p жи бьнвисьн, щие p' те бһистьн, p' бьнвисьн, awa: рун, руви, ракьрьн, рамусан, разан у ед майи. Әва йәка шашийа пешда найнә.

Хәбәред вале һәврада p' бь ви тәһәри те нвисандьн, әw хәбәред к'ртасийа wan p'-ва к'рта дьбьн, мәсәлә: дьр—дьрp'а (әз бәр кучке дьрра дәрбаз бум), көр—көрра (мын көрра щотә соле рьнд ани), шәр—шәрра (әз нава шәрра дәрбаз бум). Хәбәра—шәрра-да кокхәбәр шәр'ә, пашп'ьртька p'а сәрда зедә дьбә, ләма жи гәрәк дб p' бен нвисандьн. Бса жи нәрфа p' зедә дьбә, wәхта нвисандьна хәбәред нишан дькьн хәйсәтнава (имя прилагательное, *шдшлшн шһлһн*), мәсәлә: сор-сорра, қәр—қәрра (Ә'мо бәрха хwәйә қәрра гһйа ани), бәр—бәрра (Qбли чәмәки бәрра дәрбаз бу), жир—жирра (Бәдър көре хwәйи жирра щот соле рьнд стәнд), дур—дурра (әwана wi чахи рйа дурра чун).

РАСТНВИСАНДЬНА Р, Р' ХЭБЭРЕД ОРТЭМЛЭТИЕДА

1. Лъ пеш хэбэред ортэмлэтиэ, кѳ ним-ли р тен нвисандьн, сэр ниемэ қанунед зма-не мѳ гэрѳк ѳм бьнвисьн р', мѳсѳлѳ: режѳм, реѳализм, реѳаксия, ромѳнтѳзм, револѳйусѳя, Р'у-минѳя, република, рѳл, репрѳссия, регрѳссия, рапорт, ритм у ед майѳи.

2. Нава хэбэред ортэмлэтиѳда (нѳ бар) сѳwта р чѳwа те бнѳстьн, гѳрѳк ѳса жи бе нвисандьн, мѳсѳлѳ: опѳртѳнист, прѳлетар, сѳрия, дирѳксия, Франсия, теѳѳрия, ориѳнта-сия, прѳдуксия, оперѳсия, фѳдерѳл, министр, маршал, минѳрал, адмирѳл, генѳрал у ед дьн.

РАСТНВИСАНДЬНА Н, Н'

Хѳбѳред мѳда н нѳрм, свѳк те бнѳстьн, ле н'—сѳртѳ. Пѳй ѳ-ра н наѳ бнѳстьн, ѳан жи лап сьст те бнѳстьн, ле wѳхта нвисандьне гѳрѳк пѳй ѳ-ра н бьнвисьн, мѳсѳлѳ: гѳн, сѳн, дѳн, нѳн у хѳбѳред майѳи.

ѳw хѳбѳред кока wѳнда пѳй н'-ра ѳ те бнѳстьн, щѳрна бь шаши дѳwса н' дьнвисьн н, дѳwса ѳ-ѳ кокхѳбѳр жи ѳ', мѳсѳлѳ: нѳсѳн, нѳсар, нѳбиб, нѳсо, нѳлѳл, нѳрам, нѳмо, нѳнѳк, нѳѳят, нѳне, нѳвсѳ, нѳщѳщ-мѳщѳщ у ед дьн.

Нвисандна ёса нэ растэ, гэрэк ван хэ-
бэрада бьнвисьн бэре һэрфа ь', пэй ь'-ра—
э, мэсэлэ: Кэсэн, кэсар, Кэбиб, Кэсо, кэ-
лал, кэрам, Кэмо, кэнэк, кэйат, Кэне, Кэвсе,
кэдад у ед майи.

РАСТНВИСАНДЬНА Г', Х

Гэлэк шагьрт чава ь у ь', ёса жи г' у
х раст нанвисьн, щарна дэwsа г' дьнвисьн
нэрфа х, дэwsа х жи дьнвисьн г'.

Қануна растнвисандьна ван һэрдө нэр-
фа бь ви тэһэрийэ:

1. Зараве көрманшида эw хэбэр, йан
жи хэбэре баркьри, ед кө коке wанда сэwt
наен гёһастьн у теда һэйэ сэwта х, эгэр ль-
пешие йан жи көтасие х те бһистьн, гэрэк
х жи бе нвисандьн, мэсэлэ: сах, сьх, бэхт,
тэхт, тэхтэ, шэхтэ, пьрхөр, бэхтəwar, хө-
бар, хəwar, бахшандьн, нэхш, рэх, қах,
хэмхөр у ед майи.

2. Кэму хэбэред майида, ед кө кокед
wana алие сэwтада наен гёһастьн, г' кө те
бһистьн, гэрэке г' жи бьнвисьн, мэсэлэ: ага,
богаз, баг, багчэ, багван, Аго, мэгбэр у
ед майи.

РАСТНВИСАНДЬНА С, З ХЭБЭРА „ПЪЗМАМДА“

Зараве көрманшида һэйэ хэбэра „пъс“,
 wэки кокхэбэра weда эм дьһен сэwта с, ле
 wэхта барбуне те гһастьн, дьбэ з, мэсэлэ:
 көрд мэрьве хwэ незикра дьбежьн „пъзам“.
 Хэбэра пъзам жь кокхэбэра пъс һатйё
 чекьрьн, wэки нишан дьдэ көр, йан көре
 мале, эwлэде qэбиле. Wэхта барбуне с те
 гһастьн, дьбэ з, эм хэбэра пъзамда дэw-
 са с, з дьһен, лэма жи гэрэк бьнвьсьн з,
 йане пъзам, ле wэхта дэрсдайнне дэрсдар
 гэрэк шагьрта бьдьн сэрwэхткьрьн, wэки
 хэбэра пъзам жь хэбэра пъсэ.

РАСТНВИСАНДЬНА Ч, Ч', Ш

Эва һэрсэ вэрфе жоре нвиси, жь алие
 сэwта гэлэки незики һэвьн, лэма жи гэлэк
 щара хэбэрада wan вэрфа шаш дьнвьсьн,
 мэсэлэ: гэрэк бьнвьсьн шьнс, чэрчи, дар-
 чра, дарчин, хэрщ, вьрч, хөрщ, мьрчин, че-
 лэк, бэрчэнг, бьрщ, сьнщ, qэнщ, эщэб, бьр-
 чи, чрпи, qэлачи, фэлчи, илащ, Снщар у
 ед дьн, ван хэбэра бь шаши дьнвьсьн, чэр-
 чи, дарчра, дарчин, хэрч, вьрч, хөрч, мьр-

чин, челэк, бэртэнг, бьрч, сынч, қәнч, әшеб, қуч, бьрчи, чрпи, қәлачи, фәлчи, илач, Сынчар у ед майи. Қануна растнвисандьна ван сәwта әwә, wәки чаwа әм дьбһен, өса жи бьнвисьн, йан гәрәк шуре хәбәрәд пешьн бен нвисандьн, wәки растә жь алие бһистьне.

РАСТНВИСАНДЬНА Т, Д

Сәwтед д, т, т', жь алие готьне мина һәвн, ле wәхта бһистьне у нвисандьне шарна нимли д у т тәвһәв дькьн, йан жи дәwса кәрфәке тьме йа дьн дьнвисьн, чьмки әв һәрдө кәрф бь сәре зман тен готьн, незикн һәвн, ле т' нәwәки курайа зманда те готьн, жь д у т дһа рьнд те айрикьрн. Шагьрт нвисандьна д у т' йан жи т у т' тәвһәв накьн, ләма жи әм тәне дьнвисьн дәрһәқа растнвисандьна д у т.

1. Пәй кәрфа тәвдәнгани р-ра д у т тен бһистьн у нвисандьн wan кокхәбәрада, ед кә тәрәфе сәwтада наен гәһастьн, мәсәлә: дәрд, әрд, щомәрд, мәрд, сәрт, шәрт, шагьрт, кәрт, қьртәқьрт, хьртәхьрт, мьртәмьрт', пьрти-пьрти. Әв хәбәр гәрәк өса бен нвисандьн, хәбәрәд башқә дһа гөнәнә.

2. Әв хэбәред жоре һатънэ нвисандън у ед майида вэхта сәрда зедэ дьбэ пашпърть-ка „да“ сәвтед д, т кокхэбәреда наен гөһастън, әв һәрдө нәрф щие хвэда дьминьн, „да“ пашпъртьк жи ль көтасийа хэбәре дьнвисън, аһа: дәрд—дәрдда, шәрт—шәртда у ед майи.

3. Әв хэбәред ортәмләтие, вәки теда һә-нэ д у т, чаһа змане дәрәкәда тен нвисан-дън, гәрәк әм жи өса бьнвисън, йане кижан хэбәреда т те бһистън, бьнвисън т, кижан-ида д, бьнвисън д, мәсәлә: кодекс, кадр, кандидат, рента, пролетар, ориентасиа, ин-дуксиа, дедуксиа, материализм у ед дьн.

РАСТНВИСАНДЬНА В, Б

Эгешә шахед заравед көрманшида көк-ед хэбәрада сәвта „в“ те сәкьрын, мәсәлә: хэват, свә, нэсав, щав, дэлав, шэрав, сәвәв, сәва, дьвә, дьвинә, дьвежә, кьтев, новәдар у ед майи, ле гэләк зараве майида, өса жи һь-нәк шахед зараве көрманшида, кокхэбәред ванда б те бһистън, аһа: хэбат, сбә, нә-саб, щаб, шэраб, сәбәб, сәба, дьбә, дьбежә, дьбинә, кьтеб, нобәдар, Сиабәнд у ед дьн. We шунда, әм заньн, вәки фела „бу“-да, „беж“-да қөрме хэбәреда сәвта пешьн б-йә,

ле нэ в, мäsэлэ: эз бум, тö буйн, эw бу, буйин у ед майи.

Ван заравада нимли б те бһистьн, öса жи фела „бу“-да, йане қөрме веда б те бһистьн, лэма жи гэрэк һьм кокхэбэрада, һьм жи вэхта барбуна хэбэра, öса жи фела „бу“-да бьнвисьн. Гэрэк эм заньн, вэки заравед змане кöрди гьшкада һэнэ хэбэред öса, вэки қөрме ванда нимли в-һэйэ, лэма жи гэрэк бьнвисьн в, мäsэлэ: дэлав, зрав, бэрав, зарав, селав, нав, эрнав у ед майи. Вэхта барбуна хэбэре у вале тэвайида вэхта зедэбуна пашгьртька ва сэwта қөрме хэбэре в нае гöһастьн, йан жи дэрхьстьн, эw дьминэ щие хwэда, сэрда зедэ дьбэ ва, мäsэлэ: дэлавва, заравва, навва у ед майи. Эw хэбэр, ед кö қөрме ванда в тöнэ, ле ль кöтасие зедэ дьбэ пашгьртька ва, гэрэк тэне в-өк бе нвисандьн, мäsэлэ: Һэсэн—Һэсэнва (шöхöле мьн бь Һэсэнва гредайэ), тэ—тэва (эw йэк бь тэва гредайэ), чэтнайи—чэтнайиавва (эw йэк бь чэтнайиавва гредайэ).

Öса жи гэрэк бь нэрфа б бьнвисьн ван хэбэред һана: Сиабэнд, базбэнд, һэвалбэнд у ед майи, чьмки, чава Q. К'öрдо дьбежэ,—„пашгьртька ван хэбэра нэ вэндэ, ле бэндэ“¹

¹ Бьһер—Q. К'öрдо,—Pастивисандьна зьмане кöрманци газета „P'йа тээ“, сала 1955, №58.

РАСТНВИСАНДЬНА Б, П

Алие сәwтада б, п жи незики һәвн, бона wәхта нвисандие тәвһәвбун пешда нәе, гәрәк кедәре п те бһистьн п бьнвисьн, щие б те бһистьн б бьнвисьн.

Qануна зманнамейә башqә бо растнвисандьна ван вәрфа т'өнә. б,п тен бһистьн һьм пәй вәрфед тәвдәнганира. һьм жи пәй ед дәнганира. Сәwта б те бһистьн ван хәбәрада: кәлб, шәб, әлб, дәрб, Ә'рәб, дәб, әдәб у ед майи.

Сәwта п те бһистьн ван хәбәрада: гөлпин (гөлпәгөлл) тәрпин, тәрпәтәрп, шәрпин, шәрпәшәрп, хрпин, хьрпәхьрп у ед майи.

РАСТНВИСАНДЬНА ПЕШПЪРТЪКА
У ПАШПЪРТЪКА

Һьм пешпъртък, һьм жи пашпъртък бь кокхәбәрара тен нвисандьн, мәсәлә: һьл, һьлкьрн—һьлкьрн, һьл-анин—һьланин, пьр-анин у ед майи. Әм һьлдьн пашпъртъка, мәсәлә: ван, аш-ван—ашван, дәргә-ван—дәр, гәван, ва, чәрм-ва—чәрмва, тьр, рьнд-тьр—рьндтьр, хстьн, ле-хстьн—лехстьн, стан К'өрд-стан—К'өрдстан у ед майи.

РАСТНВИСАНДЬНА ХЭБЭРЕД WƏK'ЛАНДИ

Һэнэ хэбэр, wəки wəхта хэбэрдане (бона qəwətбуна хэбэра) тең wəкландьн, дѳта дьбьн, бэса хэбэре: һеди, нэрм, зу, qѳрэ, сбэ, рэцин, қижин, тэцин, шрпин, қужин у ед майи. Wəхта эван хэбэрана щѳмледа тен wəкландьн, гэрэк орта wанда щгизе (-) бнвисьн, awa: һеди-һеди, чу-чу, wəй-wəй, зу-зу, қу-қу, сбэ-сбэ, пу-пу, қижэқиж, һәи-һәй, шьрпэшьрп у ед дьн.

Жь ван хэбэра, ед кѳ кѳтасийа wана бь сэwтед дэнгани хлаз дьбьн, сэwта э сэрда зедэ набэ, мэсэлэ: зу-зу, һеди-һеди у ед дьн, ле эw хэбэр ед кѳ кѳтасийа wана бь сэwтед тэвдэнгани хлаз дьбьн, хэбэра wəкландийэ пешьнда э те зедэкьрн. э гэрэк бе гли готьн бе нвисандьн, Ле хэбэред ѳса хэбэрэк те хwэндьн, бе щгиз.

РАСТНВИСАНДЬНА ХЭБЭРЕД Кѳ K'OK'BA ТЕН ГѳҺАСТЬН

Змане мэда һэнэ хэбэред ѳса, ед кѳ кокед wанда һэнэ а у э, нале растда эм wan хэбэра wa дьхуньн, мэсэлэ: нан, пэз, дэwар

у ед майи. Ле wəхта готьне вале тəwанди-
да əwan сəwtана тен гəһастьн, дьбьн н у
е, мəсэлэ: **нан**, вале тəwандида, һəвра, тə-
вайида, щиварда у форма əмркьрьнеда һь-
нək заравада дьбэ **нин**, əм бежьн, һəма фор-
ма əмьркьрьнеда дьбежьн: „һэрэ нин бинэ“,
ле чьqас насийа мэ бь һьнək заравед кəр-
дира һэйэ, мəсэлэ: ед Лачине, К'элбэщаре.
Апаране, Т'элине у ед майи, ниве хəбэрда-
на wanə гьрда, вала гьшкада, wəхта готь-
не, бса жи форма вəкəмдариди дьбежьн **нан**,
мəсэлэ: нан бинэ, йан жи нан wəринэ у
ед дьн, лəма жи вал у формед жоре готи
гьшкида гэрək əм бьнвисьн **нан**. We шунда
əw хəбэред дьн бийатед wанда һэнэ сəwtед
а, **э**, əwana wəхте тəwандьне (валада) тен
гəһастьн, мəсэлэ: вале растда **Əт'ар**, вале
тəwандида дьбэ **Əт'ер**, бса жи **пэз** дьбэ
пез, дəвар—**девер** у ед майи. Гэрək бса жи
бьнвисьн.

Кəрдед Лачине, бса жи ед Суриае, бо-
на зəфбуне (гьранэтиe) дьдьн хəбате су-
фикса **ан**, мəсэлэ, йəkани: бьзьн, гьранэ дь-
бэ **бьзнан**, бэрх—**бэрхан** у ед майи. Гэрək
əм we пашгьртька **ан**, wəки нишан дьдэ зəф-
буне, бьдьн хəбате.

РАСТНВИСАНДЬНА ХЭБЭРЕД БАРБУЙИ

1. Wэхте барбуна (hэввазэлqандьна) хэ-
бэра, хэбэред кё кётасийа wана бь сэwта е
тен готын, эw жь орте дэрте, дё хэбэред
башqа дьгнжын hэв у дьдын нета хэбэрэке,
мэсэлэ: руе wi рэшэ—**р'ур'эшэ**, даре чре—
дарч'ра, баре гран—**баргран** (барграни), хё-
дане мале—хёданмал (малхёе), хwэйе челэ-
ке—**хwэйч'елэк**, хwэйе мале—**хwэймал**, гё-
ла сор—**гёлэсор**, хwэйе килэре—**хwэйк'и-**
лэр, сурэте сор **сурэтсор**, ава гёле—**гёлав**,
чьqле даре—**ч'ьqлдар**, сэре сале—**сэрсал** у
ед майи. Гэрэк эм wан хэбэра ёса жи бь
hэвра бьwвьсн.

2. Wэхта барбуна хэбэра, хэбэред пе-
шьнда сэwта е дьбэ э, мэсэлэ: Ё'лое нэwе-
рэк, wэхта хэбэр дьгнжын hэв, дьбэ Ё'лэ-
нэwерэк, Ё'лое дин—**Ё'лэдин** у ед майи. Бьн
тэсилэтийа дэрбдайине, wэки сэр э-йэ, о жи
жь орте дэрте, мэсэлэ, дэwса ое гэрэк тэне э
бьwвьсн, ёса, чаwа мэсэлед жорьнда hatйэ
нвисандьн э.

3. Wэхта барбуна хэбэра, эw хэбэред
пашьн, кё сэwта wанэ эwльн э-йэ, хэбэра
барбуйида нае гёhастын, чаwа форма хwэ
пешьнда hэйэ, ёса жи те нвисандьн, мэсэлэ:
эм hьлдын хэбэра эш, wэхта we хэбэре эм
дьгниньн хэбэра **сэр**, дьбэ сэр эш—**сэрэш**,
дьл, дьл-эш дьбэ **дьлэш** у ед майи.

4. Һэнэ хэбәред өса, wәки башqә тен готън, ле гәрәк бь һәвра бен нвисандьн, чьмки нетәке, мәрәмәке әйан дькьн, мәсәлә: тар нә чар гәрәк бь һәвра бен нвисандьн awa: **ч'ар-нәч'ар**, өса жи хэбәред бәд, бәд-нал—**бәд'ал**, **р'у—р'ут'апан**, харьн-ханә—**харьнханә** у ед майи.

5. Wәхта чебуна хэбәра инфинитив кө феле нишан дьдә, гәрәк бь хэбәра барбуйира тәвай бе нвисандьн, мәсәлә: нишан-да-йин, бар-кьрн, сйар-кьрн, ишйар-кьрн, бәр-жер-кьрн у ед майи, гәрәк бь һәвра бьнь-висьн, awa: **нишандайин**, **п'арәвәкьрн**, **сйар-кьрн**, **и'шйаркьрн**, **бәржеркьрн** у ед майи. Әwana жь һәв наен айрикьрн, чьмки нетәке әйан дькьн. Awa, әw хэбәр бь һәвра тен нвисандьн, wәхта бь форма нәәйани (инфинитиви) тен нвисандьн, ле wәхта щөмлөдә дәрһәqә кьрн-qәwмандьна дьдьн хэбәте, wi чахи гәрәк башqә бен нвисандьн, эгәр форма хwәйә инфинитив дь щөмлөдә хwәй накьн, мәсәлә: wәхта эм дьбен Һәсо, Ә'ло бука хwә сйар кьрн. Вьра дьбә wәде дәрбазбуйи, набә форма хэбәре инфинитив, ләма жи гәрәк баqшә бен нвисандьн. Wәде кө we бе, wi wәдәйида жи әw хэбәр бь шуре инфинитив тен нвисандьн, һәр фьрқи әwә, wәки ль кәтасийа хэбәре 2137-- 3

зедэ дьбэ сэwта а, чава изафет, мэсэлэ: сйаркьрьна буке у ед майн.

6. Навед мэхсусэ һэврагредайи бь шу-рэки көрт, бь нэрфед мэзьн тен нвисандьн мэсэлэ: Т'фақа Р'еспубликед Советие Сосиалистие,—Т'Р'СС, Партия Комунистие Т'фа-қа Советие—ПКТ'С, Қэзаед Америкае Йэк-буйи—ҚАЙ, Тэшкилэта Мләтед Йэкбуйи—Т'МЙ, Р'еспублика Урьсете Советие Сосиалистиейэ Федератив—Р'УССФ, Т'фақа Щаһьла-йэ Ленини, йа Комунистиейэ Кэмт'фақи-Т'ЩЛКК, Р'еспублика Германияйэ Демокра-тие,—Р'ГД, Р'еспублика Германияйэ Феде-рал—Р'ГФ, Р'еспублика Кореае Щмаэтие,—Р'КЩ, Р'еспублика Чинейэ Щмаэтие—Р'ЧЩ, Мерхасе Хэбата Сосиалистие, Маршале Т'фа-қа Советие, Мерхасе Т'фақа Советие, Р'ево-лйусна Октыбре Сосилистие Мэзьн, Шеш-ра Беқэзйабуне.

РАСТНВИСАНДЬНА ХЭБЭРЕД ГОТЬН У
ДИТЬН, ЕД ИНФИНИТИВ ЩУРЕ ГӨҢАС-
ТИДА (WӨХТА АХАВТНЕ)

Хэбэред готьн у дитьн инфинитивда һэйэ нэрфа (сэwта) т-е кокхэбэр. Әв хэбэр wэхта ахафтне (wэхте дэрбазбуйида) сэw-та т нае готьн, мэсэлэ: дэwса мьн гот, мьн

ДИТ, дьбежын мьн ГО, мьн ДИ, чьмки вэх-
та хэбэрдане т дэрэнг, чэтын те готын, лэ-
ма жи нимли, бона свькае гэрэк эм бьнь-
висьн мьн ДИ, мьн ГО, ле вэхта нвисандьна
вана бь щуре инфинитив у ѓса жи шьерада
(щие бона ритме лазьм те), гэрэк бьминэ
ѓса, чава кокхэбэрада һэйэ, мэсэлэ: шьереда:

«...Мала пиреда букэк мьн дит,
Дэстда тэвшьк у к'эрк'ит,
Хвэр'а дьстра эвэ дьлбар,
We дьлиланд дэрһэца йар»...

РАСТНВИСАНДЬНА ЧӨНД ХЭБӨРЕД МАЙИ

1. Щарна хэбэра ѓса дьнвисьн вѓса,
һьнэкэ дьн дьнвисьн ьса: чьқас насийа мэ
практики бь зараве кѓрманщи у ед дьнра
һэйэ, эм заньн вэки жь ван зарава гэлэ-
када нимли дьдьн хэбатэ хэбэра ѓса, эва
йэк, йа дѓда, жь алие сэвте ѓ жь вѓ у ь
дна нэрмтьрэ, лэма жи гэрэк эм бьнвисьн
ѓса,

2. Дь форма нэ эйанкьрида, ѓса жи дь
щуре эйанкьрида, хэбэра „харьн“ һьнэк
дьнвисьн „хвэрьн“. Нвисандна ѓса нэ рас-
тэ, чьмки қѓрме we хэбэре „харьнэ“, ле нэ
„хвэрьн“ бэса хэбэре, эм набежын: „Мэ-

щит нан хвэр“, ле дьбежын: „Мэщит нан хар“. Зараве кӧрманшида нимли хэбэра „харьн“ те бһистьн, лэма жи гэрэк эм бьнвисьн “харьн”.

3. Хэбэра ньа нэта иро жи бь се шура те нвисандьн: ньа, ньа, ньа. Гэрдӧ шуре пашьн нэ растьн, чьмки чава змане мэда, ъса жи зманед дэрэкэда, сэвтэ хэбэра дэнгани, дь бьн тэсилэтига дэрбдаиние сьх дьбьн, сэвтэк жь орте дэрте, ъса жи эв хэбэр:

Ве хэбэра „нига“-да дэрба дэнгдаиние сэр а-йэ, лэма жи орта н-н-да а йан нае бһистьн, йан жи зэф кем те бһистьн, лэма жи гэрэк ь. а,-ед орта н-н нэен нвисандьн, гэрэк эм бьнвисьн ньа, чьмки, чава мэго, дэрбдаини сэр а-йэ.

РАСТНВИСАНДЬНА ЧӨНД ХЭБЭРЕД ОРТӨМЛӨТИЕ

1. Эв хэбэред змане дэрэкэда бь дӧ сэвтэд тэвдэнгани тен готьн у нвисандьн, хенжь хэбэред масса, массив у мэллэ, гэрэк эм бь нэрфэке бьнвисьн, мэсэлэ: змане дэрэкэда дьнвисьн: коммунист, коллектив у ед майи, ле бона свькае гэрэк эм бьнви-

сын нэрфэкэ тэвдэнгани, ава: комунист, коммунизм, коллектив у ед майи.

2. X, йан жи KHC-е змане дэрэкэда (змане урьсида дьнвисьн KC), гэрэк эм бьнвисьн к'с ава: Марк'с, Мак'с, Марк'сизм бук'сир у хэбэред майи.

3. O-е алфавите урьсида у ед млэтэд дьнда ль пеш, ортэ у паш хэбэред мэ гэрэк эм бьнвисьн ъса, чава эвана бь хвэ дьнвисьн у дьхуньн, мэсэлэ: Оскар, болшевик у ед майи.

4. Əw хэбэред кѳ змане дэрэкэда бь дѳ-о-ава (oo) тен бнистьн у нвисандьн, гэрэк эм жи ъса бьнвисьн, мэсэлэ: коопера-сна, координасна, кооптасна, зоология, зоопарк у ед майи.

5. Əw хэбэред кѳ мэ жь змане дэрэкэ һьланинэ у кѳтасийа ванда һэйэ сэwта (нэрфа) а, чава ван зманада əw хэбэр бь а-е пашьнва тен нвисандьн, гэрэк эм жи ъса бьнвисьн, мэсэлэ; диалектика, физика, математика, граматика у ед майи, ль пашхэбэре нвисандьна э дэwса а, мэсэлэ: диалектикэ, физикэ, математикэ у ед майи нэ растэ.

6. Һэнэ хэбэред ъса, wэки мэ һьлдана жь урьса, эрмэнийа у ед майи; ван хэбэрада (сэwтед) нэрфед ъса һэнэ, кѳ зманед мэда тѳнэнэ. Ван нэрфа нһа дьнвисьн бь

шуре африката, wэки нэ растә, гэрәк әм бьнвисьн ёса, чава қануна змане мә дьхазә. Хәбәра урьси цар, бал мә нвисинә у щина дьнвисьн т'сар, хәбәред ортәмләтиеда: реакция—дьнвисьн реакт'сия, индукция—индукт'сия, хәбәра социализм, сот'сиализм, хәбәра әрмәни *ḍwqrlq*—дьнвисьн тсагик у ед майи. Змане мәда сәwта ц т'өнә, ёса жи сәwта әрмәни *ḍ* у ед майи, ләма жи әw хәбәред урьси, әрмәни у ед мләтед дьн, кә әм һьлтиньн, гэрәк бь африката нәнвисьн, бьнвисьн пе ван кәрфа, ед кә змане мәда һәнә, мәсәлә: дәwса сәwтед ц гэрәк бьнвисьн с, хәбәра цар гэрәк әм бьнвисьн сар, хәбәра социализм—сосиализм, реакция—реаксия, *ḍwqrlq*—сагик у ед майи.

Нвисандьна ви шурәйи т'ө зрәре надә растнвисандьне, чьмки бәре әwльн растә жь алие қануна растнвисандьне, йа д'ода: wэдә кем онда дьбә, йа сьсья: ши кем те гьртьн.

РАСТНВИСАНДЬНА Р'ӘҚӘМА

1. Р'әқәмед д'онишан (11—19), бәре чава р'әқәм, паше хәбәр, бь һәвра тен готьн у нвисандьн, мәсәлә: 11 (йанздәһ), 12 (донз-

дәһ), 13 (сездәһ), 14 (чардәһ), 15 (панздәһ), 16 (шанздәһ), 17 (нъвдәһ), 18 (нѳждәһ), 19 (наздәһ). Пәй бистира вәта 99 башқә тен нвисандьн, мәсәлә: 21 (бист йәк), 77 (нәвте нәвт), 82 (нәйште дө), 93 (нод се), 95 (нод пенш), 99 (нод нәһ). Ле хәбәра 100 (сәди) вәхта барбуне коква те гөһастьн, 200-и да дәспекьри дьбә сьд, вәта 1000 (нәзари), ава: 100 (сәд), 200 (дөсьд), 300 (сесьд) у ед майи. Вәхта растнвисандьна шуре гөһасти те нвисандьн ава: дөсьд, сесьд у ед майи. Кәзари шунда гөһастьн накәве. Әм биньн орте чәнд рәқәмед гьр у бьхуньн ава: 12354, гәрәк бь хәбәр әм һа бьнвисьн: **донздәһ н'әзар сесьд пенши чар, 1,153, 459—миллионәк, сәд пенши се н'әзар чарсьд пенши нәһ** у ед майи.

2. Змане мәда вәхта готьна рәқәмед (хәбәрәд) сре, ль пешйа ван хәбәрәд сәр щьнсе мерани (нер) йа, сәр щьнсе жьнани (ме) е зедә дьбә, вәки нишан дькә жерабуна предмет, йан жи кьвш дькә гәло кижан рәқәмә. Ль көтасийа һьнәк жь ван хәбәрә а, һьнәк йа, һьнәк жи и зедә дьбә, хенжь хәбәра „йәке“, вәки көтасийа we бь е те готьн, мәсәлә: **е йәке (сәрнаве щьнсе мерани) йа дөда (сәр наве щьнсе жьнани), е сьйа,**

е чара, е пенща, е шэша е кэвта (мерани),
 йа кэвта, йа кэйшта (жннани) у ед майи.
 Йа у е башқэ-башқэ тен нвисандьн.

3. Хэбэра жмарчие шкэстий башқэ те
 нвисандьн, бса жи башқэ те нвисандьн хэ-
 бэра эламчие шкэстийа ава: йэк дбани
 $\left(\frac{1}{2}\right)$, се пенщани $\left(\frac{3}{5}\right)$, се сэдани, $\left(\frac{3}{100}\right)$
 нэвт бистани $\left(\frac{7}{20}\right)$, нывдэ шестани $\left(\frac{17}{60}\right)$, кэйш-
 те нодани $\left(\frac{80}{90}\right)$ у ед дьн.

ҚАНУНЕД РАСТНВИСАНДЬНА КӘРФЕД
 МӘЗЬН
 БЬ КӘРФЕД МӘЗЬН ДӘСТ ПЕ ДЬБЬН

1. Щдлмед башқэ, мэсэлэ:

„Колхоза мэ мэзьнэ“.

2. Хэбэред мэрьвед дьн, вэхта дькьн на-
 ва щотвергула, мэсэлэ, Бэдьр го: „Гэрэк
 хун вэде хвэ бадинэва онда нэкьн, паки
 дэст бь хэбата хвэ бькьн“.

Дэрсдар дьгот: „Шагьрте мьн иро дэр-
 са хвэ зэф рьнд һазьр кьр бу“ у щдм-
 лед майи.

3. Ль пешья һэр резэкэ шьера, ава:

«Нав гөндәкира вьр чәнд сал пешда,
 Т'әв каләки әз дьчум р'еда,
 Вәлат т'әв бубу вәлате аза,
 Дәвса мьжа кәвын тә'ве п'әнци дьда».

(К. Шнди—„Шәре“, бьнһер „Нвис. көрм. сов.“ сала 1954, ру 13).

4. Хәбәра щинавед деме дөда, чава формәкә әйанкьрна мафултие, мәсәлә: „Әз бь наве Тә дьфьрьм“, „Һун мьнра һәр тыш-тын“.

5. Сәрнвисаред ктеба, нвисаред башқә-башқә (бәрәвокада), шьера, поэма, мәсәлә: поэма Щасме Щәлил: „Клама һозбек“, поэма К. Шнди „Шәре“, поэма Вәзире Надьр „Надо у Гөлизәр“, поэма Усве Бәко „Снид“ у ед майи.

6. Навед завод-фабрика у идарәхана, ед артела, вәки гәрәк дайньн нава щотвергула, мәсәлә: артела „Комуне“, колхоза бь наве „Шаһумйан“ у ед майи.

7. Нав, наве баве, мәсәлә: „Һәсо, Дәдо, Какьл, Шәмо, Әли, Әмәр, Асе, Хәще. Хәща Әли, Һәсое Какьл, Мстое Баба, Қәрое Әсәд у ед майи.

8. Ёса жи нәму навед мәхсус бь нәр-фед мәзьн тен нвисандьн. Навед мәхсус әвын: навед нәфси (перзон, ед мәрийа), навед кө

ль р'э'wpa дькын, навед днйазанэбуне, навед дэwлэта, wэлата, т'эшкилэта у ед майи.

9. Эw фькред сэр навед нэфси тен готын у нишан дьдын жерабуне, йан жи атрибутед нэфси, гэрэк эw нав бь нэрфед бьчук бен нвисандьн, мэсэлэ: „фькред мичуриние“ ведэре хэбэра „мичуриние“ гэрэк бь нэрфа бьчук бе нвисандьн.

НҚЫТКДАНИН

НИШАНЕД ПАРӘВӘКЪРЬНЕ

Змане мада нишанед парәвәкърьне эвед
һаньн: нқътка пашьн (.), нқътквергул(;
вергул (,) у дбнқътк (:). Әвана гьшк ни-
шан дьдън, вәки щбмледа гәло ль кедәре
сәкьнандън дькәвә орте, йане вәхта хвән-
дые мәри ль кедәре, чь қәдәр гәрәк бь-
сәкьнә у паше диса дәст пе бькә, бьхунә.

НҚЫТКА ПАШЬН

Пәй һәр щблмәкә кбтбуйра те данин
(.), пәй нқътка пашьнра (е кб дьхунә) гәрәк
нәвәки дһа зедә бьсәкьнә, чьмки щбмлә әй-
ан дькә һәр нетәкә кбрт. Әв нет дькарә
башқәбә, дькарә бь щбмле текстейә дьнра
гредайбә.

НҚҢТК ВЕРГУЛ (;) ТЕ ДАНИН

а) Орта щөмлед кө қәwата wана wәкә-
 һәwә, ед кө нета хwәйә тәмамива бь һәwра гре-
 дайинә, зорбуна wанә wәкәһәwбуне һәйә,
 һәла дыкарьн башқә жи бен нвисандьн у
 фәмкьрьн, мәсәлә: „Сбә сафи бу“; „чвика
 кьрә wитә-wит“; „комбайнван пе комбайне
 нан (қәсәл) дычьи“; „қиза дыстран“; „мәрьв
 нәwаскар бу ль зәвийа ғһишти мезәкьрә“.

Әв һәрдө щөмлә ед ньқтквергуленә,
 мәсәлә: „Рәе шәwқ дыда жь орта әзмин;
 сийа мә сәр һәспа нәдыкәт әрде“¹ у ед майи.

б) Ль көтасийа we щөмле, wәки пәй
 wера дәст бь шровәкьрьне дыба, мәсәлә:
 „Дәме шаш у мәт мам; wана зуда мьнра
 гот бу, wәки әwi кө әw ктеба тәрьки на-
 ва чәнд рожада хwәндийә“ (жь ктеба дәрсе).

в) Пәй wан хәбәрара, ед кө көрт ды-
 бьн, йане көрт тен нвисандьн, мәсәлә: „һәв;
 Һәсо хәбатчие колхозейә“, „Проф; Иван
 дәрсдаре математикаейә“. Ван һәрдө щөм-
 лада һатьнә нвисандьн хәбәрәд „һәв;“ у
 „проф;“ нәтәмам, паш wан һатийә данин
 нқьтк. Гәрәк нәму хәбәрәд көрткьри бь
 нқьтк бен нвисандьн.

¹ Бьһер, Усве Бако, Сьнд, „Нвиск. көрм. сов.“ Ере-
 ван, 1954, ру 264.

ВЕРГУЛ(,) ТЕ НВИСАНДЫН

а) Орта щөлмед сэрэ у дбанида, мäsэлэ:

„Wəхта эм рунштын дора тəхтə“, əwanа пашда вəкшийан. „Wəхта мə нан дьхар, Бəдьр шəрм дькьр“. Кəсо, wəхта эм рasti Qадьр hatьн, хwə да паш“ (жь ктeбед дəрса).

„Бу wиқина машина мə, ду ль пəй хwə кьрə рeз, соqаq-соqаq фpқас кьр“. ¹

б) Орта wан щəмлaда те нвисандьн, ед кə qəwəта wана гəтьнеда wəкəнəвьн, ле орта wанада пəвгреданок тəнəнə, awa: „Əз вəгəрийам hatьм мал, рe тжи бəрф бубу, мьн рe нəдит“², „Əз чум гəма колхозе, we гəма тəркида тжи дəwар у пəз бу“. Йане жи тəне нəнə гəвгреданокед „бона“, „wəки“, „кə“ у „ле“, мäsэлэ: „Əз чум мəктəбe, бона рьнд һинбьм“. „Əwi дьлəзанд, кə зу бьгһижə мал“, тракторист we плана хwə бьqəдинə, wəки щарна тəмбəлне нəкə“.

Мсто, Кəсо, Əло, Каро, Иван чунə дəште, ле бавe wан ма ль малe.

„Басо чу малe, Əло чу нав гəнд, ле хушка wана чу пeз бьдошə. Кəсо, Qəро,

¹ Ш. Генцо.—Бəрбь гəнде колхозвание. „Əфранд нвискарe кəрм. советис, йа IV, Ереван, 1948, ру 95.

² Əрəб Шамилов.—Соба тəзə у шале пир, Абас „Рйа тəзə“ № 71, сала 1957.

көрнө дэлалын, рьнд дьхуньн, ле Кэсэн, Қасо рьнд нахуньн“.

„Кэсо дьлист, ле Кэсо жи ша дьбу.

в) Щөмлэ йан жи хэбәред кө дькэвьн орта щөмла там, бона дна фэрнкарна нета щөмле, мäsэлэ: шанед мозед Кэсойэ һнгьв, **р'аст готи**, жь шане Әдое Мвэмэд рьндть-рьн. Әре, **ле чава**, әз ви нас дькьм. Әз у Смо, **ь'ьлбэт**, чун бажаре Москвае. Әз у тө, **р'асти**, мина бранэ бь һәвра. Әгәр Кэсо мерәки хэбатчийә, ле чава, Дәдо жи хор-тәки жь ви кемтьр нинә.

г) Пеш ван хэбәра, ед кө газие нишан дьдьн, вәки әвана ль кәтасийа щөмләнә, мäsэлә:

Диса һат бәр чә'вед мьн, ван,
Баве мьн чуйә, ль п'есире нишанә.¹

г) Вергул щөмлөда те данин, йан жи нви-сандьн пәй хэбәред кө щөмлөда тәқл сәр һәйә, вәхта пәвгрөданока **һьм** дькэвә орте, мäsэлә;

«Хушка мьн һрие дьр'есә, һьм жи гора чедькә». «Хайлаз һьм һин дьбә, һьм жи колхозөда дьхәбьтә». «Балули занә һьм ақьл бу, һьм дьчован, һьм жи алик'ар»

¹ W. Надьр.—Хазьл. Әфран. нвиск. кбрм. совет. йа IV. Ереван, сала 1948, ру 75.

ДӨНӨҮТК ТЕ ДАНИН

а) ль кӱтасйиа хэбэра нава щӱмледа кӱ те шровэкьрӱн, мӱсэлэ:

«Иро бэ'с мэ бӱлабу:
«Р'йа тӱзэ we дӱре;
Дьле мэ пер'а шабу,
Сар we бэ'с у хэбэре»¹

We щӱмледа, йа кӱ гӱлӱк йан жи һын-дык хэбэред һӱжмарие теда һӱбьн, мӱсэлэ:

«Милион, милион э'длайһ'ьз,
Дьк'эньн: эгӱр кӱр, эгӱр қиз;
Милион, милион бӱйрақед сор,
Бь дӱста дьбьн дор бь дор».²

Һӱвалэ мэ Шӱмо һат отахе: ызькьрие мӱй лақрдчи у дӱст бь нӱнӱка кьр.

б) Дӱвса ӱзвӱки щӱмле те данин, вӱки мӱри дькарӱ нӱнвисӱ, ле дӱнӱтк дьдӱ азӱрӱкьрӱн, мӱсэлэ: бре мьн дӱрсдарӱ, эз: ша-гьртьм.

в) Пеш хэбэред һӱжмара, мӱсэлӱ, һӱвалед мьн ызькьри эвьн: Шеро, Иван, Қасо у Өгит.

г) Пӱй щӱмла һӱжамарира, вӱки нета we бь щӱмлед пӱй һӱвра, йан жи бь сре тӱ-

¹ Q. Мрад „Рйа тӱзӱ“-ра, ыһнер газета „Рйа тӱзӱ“ № 11 сала 1955.

² Усьве Бӱкӱ—Гӱлана ӱдлайе, ыһнер „Рйа тӱзӱ“ № 26, с. 1955

мам те эйанкьрын, мäsэлэ, һәр колхозванэк боршдарэ:

1) Р'ьнд бьхэбьтэ, гаки һэрэ швата, жь һэвалед хвэ пашда нөминэ.

2) Бь сьдгэ фэнц бьфэдинэ пешданинед бригадир.

3) Вэхтеда бьфэдинэ хэбата колхозе, бона фэдандьна плана.

4) Пөй ван хэбэрара, ед кө жмаре нишан дьдьн, ава: бэре. э'wльн, пашьн, пешьн дөда, сьсйа у ед майи. Мäsэлэ: Мсто бэре э'wльн дэрсед хвэ рьнд һазьр кьр, паше чу дэрва, бо бь һэвале хвэра бьлизэ у ед майи.

НИШАНЕД ШУРЭГОТЬНЕ

Нишанед шурэготье эвед һаньн: нишана дэрбдаине ('), нишана пьрскьрье (?), нишана газие (!).

Эв нишанед һан тен данин бо we йөке, wэки мэри wэхта хэбэрдане хэбэра йса бэжьн, кө дэрбдаин сэр we хэбэре растбэ, бь дэрбдаине дэве мөрьв дэре, йа пьрсейэ, бь пьрскьрын бежэ, эгэр йа газиейэ, бь шуре газие бежэ.

1, нишана дэрбдаине (') те данин:

а) Сэр хэбэред эмркър у бангед кѳ дэнг сэр
пэнэ, мѳсэлэ:

Дьле мьн, дэ тѳ бьк'ѳтѳ,
ѳзе хэр'ьм Г'ѳсо щан.

Пролетаред нѳму вѳлата, йѳкбьн!

б) Башқѳ готи нава щѳмлѳд бе демда
те данин сэр хэбэред дѳрбдаине, мѳсэлэ:

Пе'ш, бона хвѳйкърьна Вѳгѳне мѳ!
Бе' сѳкьнандьн, пе'ш, бѳрбь алгндариед тѳзѳ!

в) Сэр ѳзвед щѳмлейѳ дьн, кѳнге автор
дьхазѳ нишандѳ рьндфѳмкърна (рьнднишан-
даинна) хѳбѳре, ава:

Мьн к'т'ѳбѳк да Тѳфур,

Сэр нѳрфѳд ѳ' у ѳ нишана дѳрбдаине нае
данин, чьмки сэр нѳрфа ѳ' ѳйне (') ѳрѳби
нѳйѳ, сэр ѳ жи тѳнѳ. Нишана дѳрбдаине
жи бал мѳ мина ѳйне (') ѳрѳбийѳ. ѳгѳр ѳм
нишана дѳрбдаине даиньн сэр ѳ, we бьбѳ
ѳ', лѳма жи гѳрѳк ѳм нишана дѳрбдаине
данѳйньн сэр нѳрдѳ нѳрфѳд жоре готи, ле бь
фѳмдари ѳса бьхуньн, вѳки нишана дѳрб-
даине хѳбѳра дайида (wѳхта хвѳндьне) бе
ѳйанкърьн, кѳ ѳw хѳбѳр нишана дѳрбдаине
ль сэр нѳйѳ; мѳсэлэ:

ѳме нѳрьн, нѳ ѳвана.

Ве щѳмлѳда дѳрбдаин сэр хѳбѳра „ѳме“ -
йѳ; щѳмлѳда ѳw нет нѳтийѳ ѳйанкърьн, wѳ-

ки әме һәрһн, ле нә әwana. Әм вьра һькарһн нишана дәрбдаһине даһһн сәр хәбәра „әм“, чьмки we бе хwәндьн „әм“, чаwa щөмледа һатйә һвисандьн хәбәра өса змане мәда т'өнә.

2. нишана пьрскьрһне (?). Щөмледа әм нишана пьрскьрһне бь щәләбе змане урьси датиһн к'өтасийа щөмле, мәсәлә:

«Баво, әwe гот,—тә чьр'а wa кьр?
Мьн ч'ә'ве хwә һе тәзә вәдькьр;
Мьне һе т'әзә бьлиста хwәр'а,
Тә дәсте мьн гьрт, әз дамә мера»¹

3. Нишана газие (!), чаwa нишана пьрсе, өса жи нишана газие те данин к'өтасийа щөмле, бь wi щурәйи, к'ө әйан дькә нәwәскарие у хәбәра weйә газие сәрә, wәки дьреж те готьн, мәсәлә:

«Һәй wах! Һәй wах! һәй әв чь дьһйәй?
Wa кьрә гази у к'әт дәвәр'у,
Меване мале ә'щәбмайи ман»².

НИШАНЕД ШРОВӘКЬРЬНЕ

Нишанед шровәкьрһне әвед һаньн: щотвергул („“), йан жи аwa те һвисандьн («»), иьлбәт щуре пешьн дһа һесаһә бо дәстһви-

¹ Н. Щиди, Шәре „һв. к. с.“ Ереван, сала 1954, ру 12
² - Щ. Щәлил, К'лама Һөзбек. Һв. к. с.“ Ереван, 1953, ру 200.

сар бэнд (()); прнрьѣтк (...) шгиза вѣф-
тандьне (—), шгиза гнйандьна хѣв (-). Эвана
гышк шровѣдкын нета щѣмле, азѣрѣ дькын
пѣвгредана хѣбѣред щѣмле.

1. Дькѣвн нава щѣтвергула:

а) Готьна мѣрики дьн нава хѣбѣрдане-
да, мѣсѣлѣ: Дѣдо нав чѣмда кьрѣ газн:

„Дѣрсдѣре мѣктѣба мѣ: Элине Ибо гот,—
Пионѣред мѣктѣба мѣ рьнд ннн дьбьн, ѣвана
дѣрсѣд хвѣ рьнд нѣзьр дькын“.

б) Вѣхта нава щѣмледа дьнвнсьн навѣд
нѣвалтнйа, идѣрѣхана, фабрнка-завода, ѣса
жн навѣд тѣрнхн, мѣсѣлѣ: Эз ѣзве нѣвалтнйа
„Бра ѣндабѣ нѣхвѣнднтн“—ѣ бум, вѣкн бѣ-
ре нав мѣда нѣбу, ѣв нѣвалтн нѣтнѣ нѣла-
ннн. Кѣма партнзана „Бона вѣтѣн гѣлѣк мѣр-
хѣсн кьр“. Нѣлсон Стѣпаннйан „Мѣрхѣсѣ
Тѣфаѣа Советнѣ дѣбарѣйѣ“. Снѣабѣндѣв Сѣмѣнд
„Мѣрхѣсѣ Тѣфаѣа Советнѣ“—нѣ.

в) Навѣд щѣмла, газѣта у ѣд мѣнн, вѣх-
та ѣвана щѣмледа тѣн готьн, мѣсѣлѣ: нвнсарѣ
А. Пушкнн „Мѣснйа зернн“ нвнсарѣкѣ
гѣлѣкн бѣшѣ. Эмо газѣта „Правда“—ѣ дьс-
тннѣ.

г) Нава щѣмледа хѣбѣред кѣ бь ѣрѣф у
нѣнѣнн нѣнѣ, мѣсѣлѣ: Мѣшѣла, нѣнѣ Бѣдьр
кѣрѣкн „рѣстгѣйѣ“. Кѣсѣе Мѣмо нѣнѣ мнѣна
Дѣдо „дьловѣнѣ“.

ДЫКЭВЫН НАВА БЭНДА

а) Щөмлэд фэри у хэбэред ёса, кё кэ-
түнэ орта щөмла, мэрв дькарэ вана дэр-
хэ у тёщара нета щөмла тэмамготи нае хь-
рабкьрын, мөсэлэ: Кэсое колхозван (вэки кё-
рэки дэлалэ) хэбэра хвэ рьнд пешда бьр.

Жь қарэқара Бэсе (эве топ дьлист)
зарёк зу ишйар бу.

б) Әw хэбэред тэмамкьр, вэки бь қану-
не зманнаме щөмлера наен гредан у нишан
дьдын шровэкьрыне, мөсэлэ: колхоза гёнде
мэ (сэдре we Р'зайэ) исал нөму планед хвэ
зедэ қэданд, лэма жи пэйе вэ дьдын. Фаб-
рика № 10 (директор һөв; Паносйан) пла-
нед хвөйө дэрдайине вэдэда қэданд.

ПЪР'НҚЫТК ТЕ НВИСАНДЫН

Әw мэрвөе хэбэр дьдэ у дьхазэ хэбэра
бинэ орте, зедэ бьнвисэ, бопа фэркьрына
фькра хвэ, ле ван хэбэра нанвисэ, сэрэщэ-
ма щөмле жи храб набэ бе ван хэбэра,
щөмлэ тэмамыа хвөва те фэмкьрын, мөсэлэ:

„Әз дэwэтеда бум, ле... Гэр нэйсэ, эз
нэкэтым говөнде“.

„Әзе гөлөк щийа бьгэрйама, ле... бра
ёсабө, жь мьнра ль һөв нэһат“.

ЩГИЗА ВЭФЭТАНДЬНЕ ТЕ ДАНИН

а) Нава кэриед ысэкырьнеда ль сэре нэр хэбэрданэкэ (щөмлөкэ) тэзэ, йан жи орта хэбэрада, автор у мэрие дьнеда. Сэр щгиза вэфэтандьнеда те зедэкырьн вергул, мөсэлэ:

Хэло у Өдо реда дьчун у жь хвэра хэбэр дьдан. Хэло жь Өдо пьрси, го, — Өдо, ве агрие тэ чьма фэт хэбэр нади?

— Ёь, тэ чь го?

— Тэ чьма фэт хэбэр нади?

Агрие Өдо гот. — Ахьр мьн гот бу, вэки жь ымэте «р'инд» кемтьр гэрэк нэстиным, ле бу, кё..

Ёьнөк дэвса дө ирётка дьнвисьн щгиза вэфэтандьне, нэ растэ, йан жи орта фе-ле у хөданфеледа дьдын хэбате. Мэсэлэ:

„Өв дэрбдарэ, ле эз—дэрбдарэки дна башьм“.

„Qэдандьна плана вьлбэт тыштэки башэ“.

Ван нэрдө щөмлэда дэвса дө ирётка һатйө данин щгиза вэфэтандьне, гэрэк дэвса вана бен нвисандьн дөнрётк, ава: Өв дэрбдарэ, ле эз дэрбдарэки дна зорьм. Qэдандна плана, вьлбэт, тыштэки башэ.

ХЭБЭРНАМЭ

А

ав	автомат
авдан	автоном
авангард	автономиа
авайи	агент
авариа	агитасиа
август	агитатор
авиасиа	аграри
авитьн	агресиа
авган	агресив
Авганстан	агресор
аврэшандьн	агресорти
авсир	агроном
австри	агрономиа
Австриа	агротехника
автор	агротехники
автомобил	агрокимия
автобаза	агър
автобус	агъркърн
автогараж	

агървесандьн	азот
ага	айльх
агати	академиа
Агин	академик
Аго	акт
агри	актив
агрие	активи
агрэман	актуал
агрсонги	алав
ад	алави
адкърн	алайн
адбун	албан
адэ	албани
Ади	Албаниа
администрасна	албом
администратор	алегория
адрес	Але
Адрбещан	али
адрбещани	аликар
аеродром	аликари
аеромэктэб	аликърн
аза	алимент
азакърн	алйумин
азабун	алкимиа
азайн	алкимик
азадар	алстьн
азик	алучэ
азөрө	алткърн

алтбун	ангориҺэвкьрьн
алтндари	ангориҺэвбун
алтндар	ангориҺэв
алчах	ангориҺэвти
алчахкэтын	анекдот
алчахкьрьн	анизаз
алчахбун	анизази
алчахи	анимизм
амбулаториа	анимист
амбион	анимисти
Америка	Антарктида
амеоба	антена
амэнэт	антик
амэнэтти	антологна
амнистиа	антракт
аможьн	антрасит
амьн	атеизм
амьни	атейст
анализ	Атєнк
анализкьрьн	антег
анализбун	анцах
анализи	ап
аналитик	апо
аналогна	апарат
анархиа	Аполон
анархист	ар
анархистти	Арарат
анархизм	арван

арақ	астроном
арақфрош	асфалт
аратор	асфалткърън
Аракс	асфалткърн
арду	атлас
аргумент	атом
ардми	атоми
ардмикърън	атрибут
ардмидайн	аудитория
ардмидар	афё
арзан	афёкърън
арсьм	афёбун
артист	афёкърн
артисти	афиша
архайн	Африка
архив	афр
архиварйус	ах
арик	ах-wax
асамблеа	ах һэй wax
Асйа	ахин
Асиа	ахини
асимилйасиа	ахлах
асосиасиа	ахлахти
аспеж	аш
аспежханә	ашван
аспирант	ашванти
астар	ашкәрә
астрономиа	ашкәрәкърън

ашкэрэбун
ашкэрэти
ашқорк
ашьқ
ашьқти
ақас
ақыл

ақылкьрын
ақылбун
ақылти
ақылвала
авази
аваз-авази

Б

ба
бав
багаж
багэр
баг
багван
багванти
багчэ
бадан
бадайн
бадеда
бадиһәwa
бадрищан
бажар
бажарван
бажарванти
бжартын
бжарван
бжарэ
база

базар
базарван
базис
базалт
базбэнд
базын
базынзив
базрган
базрганти
бакалеа
бакла
бактериа
бал
баланс
балтэ
балтэчи
балтуз
балук
балукбьрин
банг

бангдайин	Басо
банздан	бастеҫ
бан	батмишкърн
бани	батмишбун
банка	батмишкър
банкет	батрак
банок	бахшандьн
бар	Бахчэли
баран	бахшиш
барбър	башибозук
барданин	баш
барикад	башкърн
баркърн	башбун
Баро	баши
барһьланин	башльх
баруд	Баше
барьш	башқә
барьшкърн	башқәкърн
барьшбун	башқәбун
барэбар	башқәкър
барин	баш
Басаргечэр	Баши
баск	бақ
басквэшандьн	бақкърн
басмә	бақбун
басмәчи	бавәри
басмәбърин	бавәркърн
басмишкърн	бавәрбун

бавэр	бери
бави	бериван
бавикьрын	Бет'ховен
башибун	бетэвшэ
бавикэтын	бешик
бэг	бешиккэртмэ
бэглэр	бэгзадэ
бэгти	бэгзадэти
Бэго	бэд
бэгэми	бэдбэхт
бэгэмкьрын	бэдбэхтти
бэгэмкьр	Бэдил
бэгзэмиш	Бэдо
бэгзэмишкьрын	бэдэн
бэгзэмишбун	бэдэw
бе	Бэдэwн
бедэр	бэдэwн
бедэрван	бэдэwкьрын
бедэркьрын	бэдэwбун
бежыг	бэдэwтьр
бежыгкьрын	бэдвал
бежыгчи	бэдвалкьрын
бежыгфрош	бэдвалбун
Бежыгбьре	бэдвалти
белук	бэжн
белуц	бэжнбльд
Белуцстан	бэжнэрав
бер	бэз

бэзгьртън	бэлэнгази
бэзкэландън	бэлѳ
бэзок	бэлѳкьрън
бэйани	бэлѳбун
бэйанкьрън	бэн
бэл	бэнд
бэлкьрън	бэндкьрън
бэлбун	бэндбун
бэла	бэндбуйи
бэлакьрън	бэнги
бэлабун	бэнгикьрън
бэлг	бэнгибун
Бэлге	бэнгибуйи
бэлгкэwез	бэнгити
бэлгwэшандън	бэни
бэлггьртън	бэниадэм
бэле	бэништ
бэлекьрън	бэништщутън
бэлебун	бэр
бэлэд	бэре
бэлэди	бэран
бэлэк	бэранбэрдан
бэлэки	бэрайи
бэлэккьрън	бэрав
бэлэкбун	бэрави
бэлэкбэлэки	бэравитьн
бэлэнгаз	бэраз
бэлэнгазкьрън	бэразти
бэлэнгазбун	бэрбакьрън

бэрбанг	бэркти
бэрбэнд	бэрмали
бэрбө	бэрмылк
бэрбэр	бэрнав
бэрбэрти	бэрош
бэрбь	бэрстө
бэрбьри	бэртил
бэрбьрибун	бэртилхөр
бэргир	бэртилхөрти
бэргирти	бэртилдайн
бэрмали	бэрчэвк
бэрдели	бэрх
бэрдэсти	бэрхван
бэрдир	бэрхьк
бэре	бэрхwэжэти
бэрева	бэрхwэнвисар
бэрэ-бэрэ	бэрф
бэрэвкьрьн	бэрфгьртын
бэрэкэт	бэрфгьрти
бэржер	бэрфһатын
бэржеркьрьн	бэрфанин
бэржербун	бэрфиэландьн
бэрзэг	бэрфиэл
бэри (we йэке)	бэр
бэридан	бэрдан
бэриhэвдан	бэрдайн
бэрк	бэрэдайн
бэрккьрьн	Бэри
бэркбун	

бэс	бэp
бэсбун	бэз
бэст	бэлги
бэта	Бэра рэш
бэтавэкрын	бэри
бэтавэбун	бэрэгөр
бэтал	бэс
бэталкрын	бэскырын
бэталбун	бжанг
бэтали	бжангрэш
бэтландын	бжө (бжөе һэспа)
бэтан	бжартын
бэтэр	бжарван
бэтэркрын	бжарэ
бэтэрбун	бзмар
бэтэрти	бзмаркрын
бэхирэ	бзмаркры
бэхт	бздандын
бэхтйар	бздйайи
бэхтэвар	бздо
бэхтэварти	бзын
бэхтрэш	бзыни
бэхтрэши	бзынок
бэшэр	биб
бэшэрхwэш	бибөр
бэшэрхwэшкрын	библиография
бэшэрхwэшбун	би
бэq	бикырын

бибун	бирастьн
билэк	бирасти
билэксор	бисо
бин	бисокърн
бингъртън	бисобуйи
бинкърн	бисокър
бингöһастън	бист
бингъртън	бистани
бингърти	бистльх
бинхwэш	бистпенщльх
бинхwэшкърн	бифштекс
бинхwэшбун	биши
бинхwэшкърн	бишикър
бинфрэ	бькрчи
бинстэндън	блок
бинстэнди	блокада
бинт	блокнот
биология	блет
бйушет	блеткър
бйуро	блетфрош
бйурократ	бльнд
бир	бльндкърн
биркърн	бльндбун
биранин	бльндайи
бирчуйин	бльндкър
бирбэла	бльндщи
бирсаркърн	бльндтьр
бирсарбун	блур
бирсар	

блурван	борщдар
блурলেখъстьн	борщдаркърьн
бмбарэк	борщлу
бмбарэккърьн	борщлукърьн
бмбарэкбун	бори
бмбарэки	борин
бмбарэккър	борэбор
бнатар	бостан
бнйат	бошэ
бнэли	бөкөр
бнэликърьн	бөрө
бнэлибун	бөрөрэш
бнэлити	бөрөрэшкърьн
бобэлиск	бөрөрэшбун
богаз	бөһөст
богэ	бөһөр
богчэ	бра
Богр	брази
богазгъртън	бразити
богазгъртъни	Бразилиа
богчэ	брин
бойкот	бриндар
бол	бриндаркърьн
болкърьн	бриндарбун
болбун	бринхэдар
бомб	бригад
бомбавеж	бригадир
борщ	брийан

Британиа	буз
бронз	бузгъртън
брошйур	бузгърти
брчи	бук
брчикърън	буксайаркърън
брчибун	букбърън
брчити	букти
бруск	бунт
брусквѣдан	буржуазиа
брън	буржуа
брьѡвѣдан	бѡа
брьѡанок	бѡакърън
брьѡи	бѡабун
брѡ	бѡальхи
брѡк	бѡар
брѡккърън	бѡистън
брѡкханѡ	бшкавтън
брин	бшкошк
брноти	бшкошккърън
брнотикшандън	бшкошккѡри
бстан	бъ (бѡрнавѡ, мѡ-
бстанѡш	сѡлѡ: бѡ нан,
Будда	бѡ ав)
буддаи	бълбъл
булион	бѡзр
булгар	бѡзрханѡ
Булгариа	бѡзрданг
буйин	бѡзрхѡр

бын	бырын
бынва	быр
бнгэ	быркьрын
бнгэгьртын	бырбун
бындарук	бырлистьн
бындэст	бырэбыр
бынэрд	быск
бынхели	быскбадан
бынщгиз	

В

вагон	вэдайн
вала	вэжэндьн
валакьрын	вэкьрын
валабун	вэкьри
валейбол	вэлэзандьн
валйута	вэмьрандьн
ванна	вэмьри
вариант	вэрекьрын
варьк	вэрэсандьн
вэбун	вэрэсайи
вэгэрандьн	вэрэшандьн
вэгэрайи	вэрэшйайи
вэгөнастьн	вэсэкнандьн
вэгөнласти	вэсэкнйайи
вэгөнгерандьн	вэчекьрын
вэгөнгеранди	вэчекьри
вэгьртын	вэхарьн
вэдан	вэшартьн

вәшарти	волт
вәщенқандьн	волтаж
вәщенқи	волтпив
весандьн	вьр
весйайи	вьра
вершок	вьрһада
вергул	вьр
версиа	вьркьрьн
верст	вьрбун
Викториа	вьрэк
Виргилиос	вьрэвьр
висе-президент	

Г

га	гараж
гав	гаһан
гаван	гаһандир
гавдан	гавьр
газ	гвардиа
гази	гваштьн
газикьрьн	гвашти
газет	геж
газьн	гежкьрьн
газьнкьрьн	гежгәринк
газьни	гежбуйи
гакуви	гежо
Галилей	гези
галстук	гезикьрьн
гамеш	гезикьри
Гамешқран	

герман	гәникьрьн
германи	гәнибун
Германия	гәнибуйи
генерал	гәникьри
генералиссимус	гәньм
гәбгәбә	гәп
гәдә	гәпкьрьн—хәбәр-
гәдәти	дан (бь зараве
гәз	лачинна)
гәзгәзк	гәрм
гәзкьрьн	гәрмкьрьн
гәзтьн	гәрмбун
гәзо	гәрмайи
гәвәз (рәнг)	гәрмәгәрм
Гәвәз (нав)	гәрмпив
гәвәзә	гәрмонәк
гәвәркьрьн	гәр
гәвәрбун	гәрандьн
гәвәрбуйи	гәрдән
гәвәркьри	гәрок
гәли	гәрокти
гәло	гәрийаи
гәм	гәстьн
гәмкьрьн	гәсти
гәми	гәф
гәмичи	гәфхарьн
гәмар	гәwгәwә
гәни	гәwр

гәwрайи	гликьрьн
гәwри	глобус
гәwркьрьн	говәнд
гәwрбун	говәндгьртън
гәwриәш	говәк
гәwшәк	гогәрчин
гәwшәккьрьн	гол
гәwшәкбун	голәгани
гәwшәкти	гольк
гжьк	гопал
гжәгьж	горә
гзер	горәчекьрьн
гимназиа	горила (мәймун)
гимназист	готън
гиро	готи
гирокьрьн	гошә
гиробун	гошт
гирокьри	гошти
гиробуйи	гоштфротан
гиск	гоштфрош
гиско	гӧвәгӧв
гловәр	гӧвин
гловәркьрьн	гӧвини
гловәрбун	гӧжәгӧж
глок	гӧжини
глоккьрьн	гӧжини
глокбун	гӧзванг
гли	гӧл

гѡлан	гѡмрьнбун
гѡлаш	гѡнѡн
гѡлашгьртън	гѡнѡнкар
гѡлашгьр	гѡнѡнкаркърьн
Гѡлбнар	гѡнѡнкарбун
гѡлбаган	гѡнѡнкарти
гѡлав	гѡнд
Гѡле	гѡнди
гѡлдаин	гѡндити
гѡлѡш	гѡндсовет
гѡли	гѡпък
гѡлижекърьн	гѡпъкдаин
гѡликѡркърьн	гѡр
Гѡлизѡр	гѡрандън
гѡллѡ	гѡрех
гѡллѡкърьн	гѡрти
гѡловѡр	гѡрз
гѡловѡркърьн	гѡрзгредан
гѡловѡрбун	гѡрщ
гѡлпин	гѡрщи
гѡлпѡгѡлп	Гѡрщстан
гѡлпък	гѡрчък
Гѡлпѡри	гѡр
гѡлстан	гѡркърьн
гѡман	гѡрбун
гѡманбъри	гѡри
гѡмрьн	гѡрикърьн
гѡмрьнкърьн	гѡрибун
	гѡрѡгѡр

гӧстилк	грип
гӧһ	гӧһа
гӧһар	гӧһахӧр
гӧһастын (а)	гӧһафрош
гӧһасти	гӧһиштын
гӧһдарикърын	гӧһишти
гӧһдар	гуз
гӧһдайин	гузэк
гӧһдрез	гъжгъжандын
гӧһер	гъжэгъж
гӧһерандын	гългъл=гаръс
грам	гъмэгъм
гран	гъмин
грани	гъмини
гранит	гър
гранпив	гърэгър
графин	гъркърын
грар	гърбун
гре	гъртын
гредан	гърти
грефутк	гъшк
грэгър	гърък
грйандын	гъръккърын

Д

да	дагкърын
дабрандын	дагбун
дабри	дагкъри

дадан	дбурити
дадайн	де
даин	демари
даин-стэндън	дезинфексия
даик	декабр
даклад	декада
дакладдаин	декаданс
дакладчи	декларасиа
далқандън	декрет
далқи	дел
дамаг	дельк
дамари	делдрез
данин	делегат
Данге	делқотък
Данна	дем
дар	демэк
дарчра	демос
дарагаш	демобилизасиа
дардакърн	демобилизасиа-
дардакъри	кърн
дақортандън	демобилизасиабун
дақортъйи	демобилизасиа-
дау	къри
даучук	демократиа
даумэзын	демократ
Дауьд	демократизм
дбури	депутат
дбурикърн	дер

дерьк	дәйндайин
дew	дәйндар
дәб	дәйндарти
дәбаг	дәйни
дәбагханә	дәйкьрьн
дәбагчи	дәйнәкьрьн
дәв	дәк
дәвкән	дәккьрьн
дәвэш	дәкбун
дәвбәлә	дәкти
дәвгьрти	дәләл
дәввәкьри	дәләли
дәвфрә	дәлк
дәвә	дәлкдолав
дәвтәр	дәлкдолавчи
дәгмиш	дәмаг
дәгмишкьрьн	дәмдәзгәһ
дәгмишбун	дәндьк
дәгәл	дәнг
дәгәлти	дәнгани
дәгл	дәнгбеж
дәгләмиш	дәнгбьри
дәгләмишкьрьн	дәнгбежти
дәгләмишбун	дәнгбежханә
дәзмал	дәнгбльнд
дәйн	дәнгдайин
дәйнкьрьн	дәнгдәрхьстьн
	дәнгхwэш

дэр	дэрсинкьрын
дэрб	дэрсдэрбазкьрын
дэрбдар	дэрсханэ
дэрзи	дэраб
дэрикьрын	дэрдан
дэриданг	дэст
дэрблехьстьн	дэстар
дэрэw	дэстбьрин
дэрэwкьрын	дэствала
дэрэwбун	дэстгьртън
дэрэwин	дэстгьрти
дэркьрын	дэстдаин
дэркэън	дэстэкэ
дэрбун	дэстэбрак
дэрва	дэстэгөл
дэргэһ	дэстнигар
дэргэһван	дэстө
дэрман	дэстпекьрын
дэргуш	дэстпобун
дэрдаин	дэстур
дэрнэхун	дэстурдаин
дэрэщэ	дэстурдаи
дэрд	дэстльһэвхьстьн
дэрдлө	дэстльһанин
дэрс	дэстэш
дэрсдаин	дэф
дэрсдар	дэфчи
дэрсдarti	дэфлехьстьн
	дэфьк

дэхэс	дэwи
дэхэси	дэwидар
дэхэсикьрын	дэн
дэн	дэнһеран
дэнани	дэс
дэнрожи	дэфьк
дэшт	дэфькданин
дэq	джмьн
дэqэ	джмнайи
дэw	дзгйн
дэwар	дзгингьртын
дэwарчерандын	диаграма
дэwэт	диалектика
дэwэтвани	диар
дэwэткьрын	диаркьрын
Дэwэти	диарбун
дэwлэт	Диадин
дэwлэти	дивизиа
дэwлэтикьрын	дик
дэwлэтибун	диктор
дэwс	диктатор
дэwсгьртын	дил
дэwсандын	Дилбэр
дэwси	дин
Дэwреш	динани
дэбэ	динамит
дэвдан	диндар
дэw	динкьрын
	динбун

динбуйн	днийайн
диплом	днийазан
дипломатиа	днийагэр
дипломат	днийаньз
директив	Днепр
директор	долаб
дирексиа	долабчи
дирижор	долгэ
диса	Дон (чэм)
дисертасиа	дон
дисертант	дони
дисциплин	Донбас
дитьн	донздэһ
диференсасиа	дор
дифтериа	дорбэр
дивар	доргьртьн
диварданин	доргэрандьн
диwan	доргэрин
диwanкьрьн	дордар
диwanханэ	Дорпат
диwанти	доршгиз
диwanбаши	дост
джан	достги
джанчи	достбун
длоп	дотьн
длопкьрьн	доти
днйа	дохтр
днийазанэбун	дохтрти
	дошэк

дошани	дреж
дө	дрержкьрьн
дөәа	дрержбун
дөәакьрьн	дрержайи
дөәабун	дреш
дөәачи	друтън
дөбани	ду
дөдө	дудан
дөдөйа	дукьрьн
дөргәр	дуажо
дөргәрти	дуалист
дөргәрханә	дуалистти
дөгәр	дуализм
дөр	дув
дөрү	дувкөрми
дөрүти	дуз
дөрүтикьрьн	дузан
дөрүтибун	дузкьрьн
дөстрө	дузбьрьн
дөсәри	дукешк
дөһ	думан
дөчәв	думайи
дөчьқл	думанбун
дөшәм	думангьрти
дөшөрмишбун	дурмәқәск
драв	дугьшк
дран	дур
дранәш	дурайи

дурдитын	дълтэнг
дурэбин	дълтэнги
дуркэтын	дълтəқандын
дуркэтти	дълтəқайи
дурхьстьн	дълфрə
дһа	дълхəдар
дъз	дълхwəстьн
дъзи	дълхwəсти
дъл	дълнəбандын
дълавитын	дълчвик
дълбərдаин	дълчикдан
дълвəкьри	дълша
дълдаин	дълшəwat
дълəшқ	дълшəwatти
дълкьрын	дълшəwtандын
дълкэтын	дълсар
дълкэти	дълқəwin
дълльһəвхьстьн	дълэш
дълмайи	дълмс
дъльмьни	дълмсани
дъльмьнайи	дър
дълoван	дърəдър
дългəрти	дъркьрын
дълрəвм	дърбун

Е

Европа (Авропа)

Екатерина

Ә

эв	эмэкдайн
эвин	эмэкдар
эвинти	әре
эвсэнә	әрекьрын
эвсэнәти	әрмәни
эгәр	Әрмәнистан
әждәһә	әрмәнизан
әзбәр	әрқ
әзбәри	әрққолан
әзбәриготьн	әскәр
әкн	әһли
әкнкьрын	әшйа
әкс	әшкәрә
Әлэгәз	әшкәрәкьрын
әләқәтти	әшкәрәбун
әлифба	әшкәрәти
әлк	әшқ
әлкин	әшқли
әхтйар	әван(а)
әмәк	әвләд

Ә'

әба	әгит
әбубәт	әгитти
әбур	әдәб
әбуркьрын	әдәбийәт
әбурбун	әдәт

эдэтти
 эдли
 эдлайи
 эдлайивъз
 эдлайивъзкърьн
 Әдо
 эдө
 эзаб
 эзэл
 эзэпти
 эзиз
 эзман
 эйан
 эйанкърьн
 эйаншөхөлкър
 эйар
 эйб
 эйбдаيين
 эйд
 эйдцват
 эйджкърьн
 эйни
 эламөт
 эламөткърьн
 эламөтти
 эламдар
 эмэл
 өмр

өмржийин
 өмрзан
 өмрзанөти
 өмркърьн
 өмрнвисар
 өнөнөкърьн
 өни
 өнифрэ
 өнишк
 өнтэри
 өрд
 өрднөжандьн
 Әрөб
 өрөби
 өрөбэ
 өрөбөчи
 өрөбзан
 Әрөбстан
 өрөбөкөш
 өрзө
 өрзөдаيين
 өрнус
 өрнуси
 өрнусикърьн
 өсас
 өсө
 өсөйи
 өслзадө

эфрандън	эщэл
эфрандар	эщэм
эфри	эщэми
эшарэт	эwльн
эшарэткърын	эwр
эшарэтдаин	эwрави
эшарэтти	эwтандън
эщеб	эwтин
эщебмайн	эwтини
эщебмайин	

Ж

жан	жешт
жандаин	жэжи
жандарм	жэр
жар	жэрдаин
жаркърын	жийин
жарбун	жир
же	жирайн
жебун	жирбун
жегъртън	жирбуйи
жегър (копиа)	жиркърын
жекърн	жмар
жер	жмартън
жерън	жмарти
жера	жор
жераготън	жорготи

жорьн
жѳжѳ
жън
жънѳби

жънти
жънкок
жъньк

3

зава
зайин
зайи
зальм
зальмти
зальмतिकърьн
занѳ
зѳнѳбун
зар
зарав
заравзан
заравзанѳти
зарѳ
зарѳти
зарок
збарѳ
збарѳти
збени
звер
зверкърьн

звербун
зверти
звър
звърандън
звъстан
звъстани
зедѳ
зедѳкърьн
зедѳбун
зедѳбуйн
зедаи
зедѳкъри
зедѳдаиин
зедѳмаи
зедѳготън
зедѳмаиин
зедѳнав
зедѳтър
зен
зеп
зепкърьн

зепкѣри	зѣйитикѣрьни
зерандѣн	зѣйтун
зеранди	зѣлал
зер	зѣлалкѣрьн
зеркѣрьн	зѣлалкѣри
зеркѣр	зѣлалбун
зеркѣри	зѣлалбуйи
зеркѣлдан	зѣлқандѣн
зеркѣлдайи	зѣльқи
зеркѣрьнти	зѣмбѣлик
зерин	зѣмбил
зѣви	зѣмбилфротан
зѣвзѣк	зѣмбилфрош
зѣвткѣрьн	зѣман
зѣвткѣри	зѣнг
зѣвтбун	зѣнггѣртын
зѣвтбуйи	зѣнггѣрти
зѣвти	зѣнгин
зѣвѣш	зѣнгъл
зѣгѣрѣк	зѣнгълчи
зѣгм	зѣнгъллехѣстьн
зѣгмкѣрьн	зѣнглок
зѣгмбун	зѣнгѳ
зѣгмкѣри	зѣнгѳкѣрьн
зѣгмбуйи	зѣнд
зѣйи	зѣндзрав
зѣйити	зѣндқальм
зѣйитикѣрьн	зѣпкѣ

зпъкзпъки	зили
зэр	зин
зэркърын	зинкър
зэрбун	зинкърын
зэрайи	Зине
зэрти	зитол
Зэриф	зитол-зитолн
зэрдэлэ	зиq
зэрдэлэфрош	зийан
зэри	зийандар
зэридомам	зийанкърын
зэф	зийарэт
зэфкърын	зийарэтвап
зэфбун	зийарэтти
зэфтьр	зкат
зэмэт	зман
зэмэткшандьн	зманзан
зэмэткеш	зманзанэти
зэхирэ	змандреж
зэwал	зманкън
зэwаш	зманхwэш
зэwщандьн	змангран
зив	зманнамэ (грама- тика)
зивкърын	
зивкър	змер
зивин	змрухт
зил	знар
зилдайнн	зндан

зданван	зравқатйайи
зншир	зрар
зозан	зраркърън
зор	зраркъръни
зоркърън	зрарбун
зорбун	зрмъх
зорайи	зрмъхкърън
зордайн	зрмъхбун
зордайн	зриш
зорбэ	зу
зорбэти	зуанин
зоология	зубърън
зоолог	зукърън
зоотехника	зукъръни
зоотехник	зубун
зортьр	зубуйин
зох	зукин
зохгъртън	зучуйин
зёрнэ	зучекърън
зёрнэলেখъстын	зутьр
зёрнэчи	зурбун
зёлём	зъвр
зёлёмкар	зъвркърън
зрав —	зъврбун
зравкърън	зъврбуйини
зравбун	зъврбуйи
зравок	зъврбуйи
зраврэш	зык

зъкмэзын

зъкфрэ

зъкэш

зъкэшандын

зъквэрьми

зыл

зыльк

зынгин

зынгини

зынгэзынг

зыр

зырэзыр

зырин

И

избати

избаткърьн

избатбун

избатбуйн

ида

идарэ

идарэкърьн

идарэбун

идарэбуйн

идеа

идеал

идеали

идеализм

идеалист

идеалистти

идеология

идеолог

идиот

идиотти

идиотизм

изн

изндайн

изндар

икра (хэрзе мэси)

икс

илац

илацкърьн

илацбун

илацбуйн

илйустрасиа

има

империа

империализм

империалист

империалистти

ина

инакьрьн
 инабун
 инадар
 инвалид
 инвалидкьрьн
 инвалидбун
 инвалидбуйин
 индивидуал
 индивидуализм
 индустриа
 ини
 инисиатив
 инструктор
 институт
 интеллигенсия
 интеллигент
 интенсив
 интервент

интернат
 интервенсия
 интернационал
 интернационализм
 интернационалист
 интриг
 интригант
 информасия
 информбйуро
 ис
 исал
 исан
 исанәт
 искәлә
 искуства
 испья
 Испван
 ичкә

Й

йа
 йабани
 йан(е)
 йанвар
 Йалга
 йапон
 Йапония

йар
 йарти
 йах
 йәк
 йәкани
 йәкойәк
 йәккьрьн

йәкбуйин
 йәкчәв
 йәкщурә
 йәкөзв

йәкқат
 йод
 йонщә

К

ка
 кабинет
 кавл
 кавлкьрьн
 кавлбун
 Кавказ
 кавьр
 кадин
 кадъз
 кадр
 кажоважо
 кажоважокьрьн
 кажоважокьри
 кажоважобун
 кажоважобуйи
 какао
 кал
 кале
 калкьрьн
 калбун
 калбуйи

кальк
 калти
 каләмер
 кал у бав
 калан
 кам
 кампания
 камфора
 кани
 канал
 канализасна
 кандидат
 капәк
 капәкхөр
 капитал
 капиталист
 капитализм
 кар
 кари
 карьк
 карьера

карьерист	кәвнкәрһын
карәбун	кәвнбун
картол	кәвнайи
карусел	кәвотк
кастин	кәвчи
кастәкаст	кәвьр
касса	кәвьравитһын
кастил	кәвьрбьрин
катастроф	кәвьрбьр
категориа	кәвьрстун
кафе	кәди
катошкә	кәдикьрһын
каучук	кәдикьри
кем	кәдибун
кемкьрһын	кәдибуйи
кембун	кәж
кемаси	кәжә
кемақьл	кәзи
кембуйи	кәзикөркьрһын
кер	кәзикөр
керһатһын	кәл
кер	кәлә
керкьрһын	кәндал
кербун	кәр
кеч	кәри
кәван	кәрикьрһын
кәвани	кәрикьри
кәванти	кәрибун
кәвн	

кәрибуйи	клуб
кәр	коалисиа
кәркәрьн	кован (перса гър)
кәркәри	ковар (журнал)
кәрбун	ковьк
кәрбуйи	код
кәрлал	кодък
Кәро	колегна
кәри	колектив
кәрәкәр	колективизасиа
кәс	колективизм
Кәсо	колексиа
кәч	колещ
кәчък	колониа
кәw	колонизасиа
кәwкани	колонизасиакәрьн
кәwтин	колонизасиабун
Киев	колонизасиабуйи
кино	колхоз
кино-театр	колхозван
кинофилм	кооператив
кинто	комбайн
кинтоти	комбайнажо
киловат	комбинасиа
килограм	комбинат
Клара	комедиа
кларнет	коментариа
класик	комендант
класификасиа	

КОМИК	КОМУНИСТИ
КОМИКТИ	КОМУНИЗМ
КОМИСНА	КОН
КОМИСАР	КОНВЕНСИА
КОМИСАРИАТ	КОНЙАК
КОМИТЕ	КОНКРЕТ
КОМУНИКЕ	КОНКУРС
КОНГРЕС	КОНСЕРВА
КОНДУКТОР	КОНСЕРТ
КОММЕРКЭЗ	КОНСЕРВАТОРИА
КОММЕРКЭЗИ	КОНСПЕКТ
КОМНАВИ	КОНСЕПСНА
КОМПЛЕКТ	КОНСТИТУСИА
КОМПАС	КОНСТРУКТОР
КОМПЛЕКТКЪРЪН	КОНСУЛ
КОМПЛЕКТКЪРИ	КОНСУЛТАСИА
КОМПЛЕКТБУН	КОНТИНГЕНТ
КОМПЛЕКТБУЙИ	КОНТРАБАНД
КОМПЛЕКС	КОНТРАБАНДИСТ
КОМПЛИМЕНТ	КОНТРОЛ
КОМПОЗИСИА	КОНТУЗИА
КОМПОТ	КОНФЕТ
КОМПОЗИТОР	КОНФИСКАСИА
КОМПРЕС	КОНФЛИКТ
КОМПРЕСОР	КОР
КОМУНА	КОРКЪРЪН
КОМУНАЛ	КОРКЪРИ
КОМУНИСТ	КОРБУН
	КОРБУЙИ

корайн	көлоч
корифей	көнщи
кокс	көрм
корпус	көрмахари
космополит	көрми
костюм	көрмикьрьн
костандин	көрмикьри
котьн	көрмибун
коти	көрмибуйи
код	көришк
көя	көрк
көлав	көркданнн
көландьн	көрт
көләк	көрткьрьн
көлкьрьн	көрткьри
көлкьри	көртбун
көлбун	көртбуйи
көлбуйи	көртък
көли	көр
көлиһатьн	көрани
көли-көли	көрап
көлилк	көркьрьн
көлилкдаинн	көркьри
көлилкдаи	көрбун
көлилкданг	көрбуйи
көлилкфрош	көрин
көлилкwэшандьн	көрәбәш
көлилкwэшйайи	көрхал

кѡрхати	култура
кѡрмѣт	култури
кѡчѣк	курорт
кѡштѣн	курс
кѡшти	кучк
кролик	кучкти
крас	кѣл
крис	кѣлдан
кризис	кѣлчик
критика	кѣн
критик	кѣне
критиккѣрѣн	кѣнкѣрѣн
критиккѣри	кѣнкѣри
критикбун	кѣнбун
критикбуйн	кѣнбуйн
кузин	кѣнти (кѣнайн)
кузѣкуз	кѣт
кукуруз	кѣтбун
	кѣркѣрк

К'

кагѣз	кап
кадѣ	капбѣрѣн
кайин (ми дѣкае)	каплистѣн
кал	кар
каландѣн	каранин
калин	каркѣрѣн
каос	карбун

карбуйн	кертужкьри
карһланин	керкокьрын
кардаинн	керкокьри
карбьрин	керкобун
кардар	керкобуйн
карханә	кезык
карт	кезыкхөр
картө	келәк
картөкьрын	келәкәш
картөкьри	келәнди
картөбун	келәндикеш
картөбуйн	келм
карван	келмандьн
карванти	кеф
карванбаши	кефкьрын
карез	кефхәш
кас	кефханә
каськ	кечө
катыб	кечөкьрын
ках	кечөкьри
кахьк	кечөбун
каw	кеwришк
каwбун	кеwришкгьртын
каwбуйн	кеwришккөштын
кбаб	кәвгир
кбир	кәвгиркьрын
кер	кәвгиркьри
кертужкьрын	кәвз

кәвзгьртын	кәнарбуйи
кәвзгьрти	кәнандьн
кәвтар	кәтән
кәд	кәтын
кәдхарьн	кәф
кәдхөр	кәфгьртын
кәзәльк	кәчәл
кәл	кәчәлкьрьн
кәландьн	кәчәлкьри
кәлайи	кәчәлбун
кәлһатын	кәчәлбуйи
кәлһати	кәчәлок
кәләм	кәчәлти
кәләмхөр	кәрәм
кәлогри	кәрәмкьрьн
кәләгоз	кәрәмкьри
кәләгозти	кәрәмбун
кәлпәтан	кәрәмбуйи
кәләш	кәрпич
Кәләш	кәрпичкьрьн
кәмал	кәрпичкьри
кәмбәр	кәсиб
кән	кәсибкьрьн
кәнге	кәсибкьри
кәнар	кәсибти
кәнаркьрьн	кәсиббун
кәнаркьри	кәсиббуйи
кәнарбун	кәск

кәскәсөр	кипкърьн
кәсри	кипкърн
кәсрандын	кипбун
кәф	кипбуйн
кәфдайн	клам
кәфьки	кламготьн
кәфил	клит
кәфилти	клиткърьн
кәфилгъртьн	клиткърн
кәшиш	клисә
кәшишти	клор
кәшкул	клорофил
кәw	къндър
кәwдайн	къндърбаз
кәwгри	көз
кәwкәтьн	көзи
кәwшән	көзәр
кәзин	көк
кәэкьз	көканин
кәзьрк	көквә
ки	көкданин
киләр	көкбърин
киләрван	көкбър
киләрванти	көландьн
кимна	көлоз
кимикос	көлозгредан
кин	көм
кингърти	көмлистьн
кип	көмкърьн

комкьри	кӧбар
комбун	кӧбаркьрьн
комбуйи	кӧбарбун
комти	кӧбарбуйи
комэк	кӧбэйт
комэкдаин	кӧлавок
комэкдар	кӧлавэ
комэкдарти	кӧлэк
комьр	кӧлэш
комьрфрош	кӧлэшанин
корт	кӧлик
корткьрьн	кӧлм
корткьри	кӧлфэт
кортбун	кӧлфьк
кортбуйи	кӧлфькгьртън
кортьк	кӧм
котан	кӧмэйт
котанажо	кӧмрэш
коти	кӧмрэши
котикьрьн	кӧмьшк
котибун	кӧнщ
котибуйи	кӧнщьк
кох	кӧрд
коч	Кӧрдстан
кочкьрьн	кӧрди
кочэр	кӧрдзан
кошк	кӧрдзанэбун
кошк-сэра	

кѡрк	ктебханѡ
кѡрси	ктебфрош
Кѡр (чѡм)	куви
кѡрнук	кувикърьн
кѡрнукбун	кувикъри
кѡрнукбуйн	кувибун
кѡрнукти	кувибуйн
кѡсп	кувити
кѡспхѡр	куп
кѡтан	кур
кѡтакърьн	курайн
кѡтакъри	куркърьн
кѡтабун	куркъри
кѡтабуйн	курбун
кѡтаси	курбуйн
кѡтик	курѡ
кѡфѡкѡф	курѡдар
кѡфин	куси
кѡхък	кфтѡ
кѡхин	квел (нѡспа квел)
кѡхтѡ-кѡхт	кшмиш
кркут	кшандьн
кращ	кшанди
крък	кщещ
крин-фротан	кщещкърьн
ктан	кщещкъри
ктанфрош	къвш
ктеб	къвшкърьн
	кълс

кѣнщ	кѣнщѣк
кѣнщлекѣрьн	кѣнщсор
кѣнщдрун	кѣѣк
кѣнщхвѣкѣрьн	кѣѣки
кѣнщцѣлаштѣн	кѣѣкайн

Л

лабораторна	лаѣрдикѣрьн
лазѣм	лашѣк
лазѣмати	лбас
лазѣмбун	лбужѣн
лазѣмнатьн	ле
лайиѣ	леанин
лайиѣбун	лекѣрьн
лайиѣти	лекѣри
лак	лев
лакей	левгѣзтѣн
лакейти	легенд
лал	легенди
лалкѣрьн	легендар
лалкѣри	легѣрандѣн
лалбун	лейи
лалбуин	лейтенант
лалти	лемѣшт
Латвиа	Ленин
лаѣрди	Ленинград
лаѣрдчи	

Ленинакан	лөпкърьн
ленинизм	лөпък
лент	лэрзандьн
ленһерандьн	ләш
ленһерандьни	ләшкәр (әскәр)
лепок	ләш
лепокти	ләшти
лехьстьн	ләщбэзи
лэган	ләщдар
ләкә	ләқандьн
ләнгәнә	ләқәләқ
ләз	ләқйайн
ләзкәтьн	ләwэнд
ләзкәти	Ләwэнд
ләзкърьн	ләwаш
ләзэхьстьн	ләд
ләзо-бэз	ләзә
ләган	ләзәк
ләгләг	либерал
ләгм	либерализм
ләгмавитьн	либрето
ләк	либретист
лимон	лидер
лимонад	Лиза
ләнг	лилипут
ләнгкърьн	ликвидасна
ләмп	лирика
ләп	листьн

малдар	Мар
малмират	марист
малхраб	маст
малһабун	Масис
малхбе	масштаб
малхбети	масса
малхбетикърын	массайи
мамонт	массив
мандат	материя
мандати	материал
мандарин	материалист
мандолин	материализм
маневр	матриархат
маневркърын	математика
манәги	математикос
манифест	махорка
манифестасиа	Махачкала
Маңщурна	мавандын
маргә	мавиайи
маргарин	мач
марганес	мачгъртын
марз	мачгәр
Маркс	машә
марксист	машандын
марксизм	машйайи
Марокко	машинә
март	машинәзан
маршал	машоқ

машоқти	меркърън
мащар (венгер)	меркърн
мащар (шэрав)	мерг
Мащаристан (Вен- грия)	мерг у чиман
мацул	меркөж
мацулти	мерхас
мгарэ	мерхаси
мдас	метал
ме	металургия
меван	метафизика
меванти	метафизик
меванханэ	метрополит
медал	(метро)
межандьн	метьн
межө	меток
мезэр	метр
мезин	метод
мезинкеш	методист
Мексика	методика
мекөт	методология
мел	механика
мелкърън	механик
мелодиа	механизатор
мемуар	механизация
мер	меш
мерани	мешгъртън
мерти	мешндар
	мейwэ

мейwэвьз	мэлулбун
мейwэхөр	мэлулбуйн
мэ	мэлулти
мэгэл	мэлнэм
мэгбэр	мэлнэмбуйн
мэгэлкьрын	мэмык
мэгэлкьри	мэнгэнэ
мэгэлбун	мэнгэнэкьрын
мэгэлбуйн	мэндьк
мэгэлһатын	мэндькхөр
мэгэлһати	мэрэз
мэдэн	мэрэзгьртын
мэжө	мэрэк
мэзэл	мэрэм
мэзкэн	мэрэмкьрын
мэзын	мэрэц
мэзынкьрын	мэрд
мэзынайн	мэрданэ
мэзынбун	мэрдайн
мэзынбуйн	мэри
мэйдан	мэрильз
мэйданфрэ	мэркэз
мэймун	мэркэзи
мэймунти	мэркэб
Мэянэ	мэрмэр
мэйт	мэрмэркьрын
мэлул	мэрмэркьри
мэлулкьрын	мэртэк

мәртгал	мәхлуqәтзан
мәрх	мәһ
мәрвь	мәнкәм
мәрвайи	мәнкәмкьрьн
мәрвхөр	мәнкәмкьри
мәрвьвьз	мәнкәмбун
мәрвьвьзкьрьн	мәнкәмбуйи
мәрвькөж	мәш
мәр	мәшур
мәрък	мәщал
мәркьрьн	мәщбур
мәркьри	мәщбуркьрьн
мәсәлә	мәщбуркьри
мәсәләзан	мәщбурбуйи
мәсрәф	мәщбури
мәсрәфкьрьн	мәщльс
мәсрәфдар	мәqәс
мәст	мәwинн
мәсткьрьн	мәwәмәw
мәстбун	мәдә
мәстбуйи	мәдәкьрьн
мәт	мәзет
мәтәлмайи	мәзмәзк
мәтәлок	мәнә
мәхин	мәнәгьртьн
мәхсус	мәр
мәхлуqәт	мәрәгиск
мәхлуqәтти	мәрифәт

мәрьз
 мәси
 мәсигьртън
 мәсигьр
 мәсифрош
 мәсихөр
 мәт
 мәткьрън
 мәтбун
 мәнбуб
 мжули
 мжулкьрън
 мжулбун
 мжулбуйи
 мздан
 мзгәвт
 мзгин
 микроб
 милисна
 милисионер
 миллиард
 миллион
 милитаризм
 миасәркьрън
 миасәркьри
 миасәрбун
 миасәрбуйи
 мин
 ми́на

министр
 министри
 Министре Шө-
 хөле Дәр, е
 ГРСС
 мират
 миратхөр
 мираж
 мисна
 мисионер
 мисионерти
 мистик
 мистики
 мистисизм
 мистификасна
 мкөр
 мкөри
 мләт
 мләтти
 мләтчи
 мләтчити
 мләтвьзкьрън
 мләтвьз
 мләтгарьз
 мләтгарьзти
 млаһим
 млаһимкьрън
 млаһимкьри
 млаһимбун

млаһимбуйн	мөфтэ
млук	мөфтэхөр
млуккьрьн	мөсөлман
млуккьри	мраз
млукбун	Мраз
млукбуйн	мрар
мнарэ	мраркьрьн
мобилизасна	мраркьри
мог	мрарбун
могти	мрарбуйн
мовьк	мришк
мовькэш	мришкxwэйкьрьн
моз	мришкфрош
мозьк	мришкxанэ
молотилка	мрщан
Молиер	мрдар
монографна	мрдари
монополия	мрдаркьрьн
монополист	мрдаркьри
мор	мрдарбун
моркьрьн	мрдарбуйн
моркьри	мртьб
морал	мртьби
морали	мруз
мори	мқабл
мори-мрщан	мқаблсэкнандьн
Москва	мқаблхэбардан
мотор	мқаблиһэв
моташ	

мқалә	мхәнәт
мқаләдар	мхәнәтти
мқәдәр	мштьк
мқлатуз	мштьккшандьн
мсқал	мштьккеш
мталә	мьащр
мталәкьрьн	мьащри
мтвәйр	мьж
мтин	мьжгьрти
мтинкьрьн	мьжмьжок
мтинкьри	мьз
му	мьзәмьз
музе	мьзин
музика	мьздан
музикант	мькәмьк
мум	мькин
мумкьрьн	мькини
мумфрош	мьл
мури	мьлдаини
мфтә	мьләш
мфтәхөр	мьлк
мфтәлә	мьлкдар
мфтәләкьрьн	мьлкдари
мфтәләкьри	мьн
мфтәләбун	мьнра
мфтәләбуйи	мьнмьник
Мвәмәд	мьрьн
мвәмәди	мьри

мърин
 мърэмър
 мърхс
 мърхскърн
 Мърср
 мърси
 мърфльс
 мърфльси
 мърфльскърн

мърфльскърн
 мърфльсбун
 мърфльсбуйн
 мърх
 мърхкърн
 мърхкърн
 мърхлехъстън
 мършк

Н

нав
 навбърн
 навдаин
 навзрав
 навин
 навкэтън
 навкэти
 навлекърн
 навкел
 навниш
 навнишан
 навчити
 навчитикърн
 навэш
 наз

назани
 назък
 нал
 налкърн
 налкърн
 налин
 налэнал
 налик
 налбэнд
 намэ
 намус
 нан
 нанпеж
 нандар
 нандаин

нанфрош	нери
нанхарьн	нерин
нас	нет
наси	неткьрьн
наскьрьн	нетли
наскьри	нечир
насбун	нечирван
насбуйн	нечирванти
насидайн	нвисандьн
насионализм	нвисар
насионалист	нвисаркар
насионалиетти	нвисарчи
натурал	нвисардьз
натурализм	нвисарвьз
натуралист	нэбан
Неапол	нэбанкьрьн
Нева	нэбанкьри
негр	нэбанбун
незик	нэбанбуйн
незиккьрьн	нэби
незиккьри	Нэбо
незикбун	Нэбат
незикбуйн	нэвт
незикайн	нэвтфрош
незэнез	нэгд
незиқчуйн	нэзан
неолит	нэзанти
нер	нэзэр

нэйар	нэфсэк
нэйарти	нэфсэкти
нэйартикьрьн	нэхwэш
нэйнәси	нэхwәши
нэйнук	нэхwәшханә
нэйнък	нэхш
нэләт	нэхшкьрьн
нәмам	нэхшкьри
нәмамти	нәщар
нәмәрд	нәщарти
нәрд	нәфәб
нәрди	нәқшандьн
нәрдәwан	нәwал
нәрм	нәшр
нәрмкьрьн	нәшркьрьн
нәрмкьри	нәшркьри
нәрмбун	нәшрбун
нәрмбуйи	нәшрбуйи
нәрмайи	нәширәт
нәсл	нәшрханә
нәһ	нәс
нәһсали	нәси
нәһмәһи	нәсикьрьн
нәһбәри	нив
нәви	ниви
нәфәс	нивикьрьн
нәфәсбрин	нивикьри
нәфс	нивибун
	нивибуйи

ниввэкъри	нмежкърьн
нивэкари	нмун
нивкэли	нобэ
нивро	нобэдар
нивхwэнди	нобэдари
нивһълшйайи	новел
нивчекъри	новелист
нивщгиз	Новгород
иивчэ	ногън
нившэв (нишэв)	нод
Нидерландиа	нодани
нир	ноздэһ
ниркърьн	нойабр
ниркеш	нок
ниск	норма
нисан	нормал
ниһилизм	Норвегиа
ниһилист	нота
нишан	ноqьтк
нишани	нѳкѳл
нишанкърьн	нѳкѳлтуж
нишанкъри	нѳкѳлкер
нишандар	ноһ (тэзэ)
нишангэ	нфри
нишандайин	нһа
нйард	нһерандьн
нкандьн	нша
нмеж	ншкева

нштър
 нқокърън
 нқокърн
 нқобун
 нқобуйн
 нқътк
 нқъткданин
 нқътандън

нъмъз
 нъмъзкърън
 нъмъзкърн
 нъмъзайн
 нъмъзбун
 нъмъзбуйн
 ньқл

О

оазис
 обә
 обйектив
 обйективизм
 облигасиа
 овасиа
 огър
 одә
 Одеса
 ойн
 ойнбаз
 ойнбазти
 окупасиа
 окупант
 оксид
 олимпиада
 опера

операсиа
 оператив
 оперета
 опиум
 опозисиа
 опонент
 опортунист
 опортунистти
 орган
 организм
 орган
 орди
 Орди
 ордер
 Оренбург
 оригинал
 ориентасиа

ортә
 ортәмләтти
 ортък
 офисер

очерк
 очеркист
 ощах

Ӧ

ӧзвә
 ӧзвәти
 ӧлм
 ӧлми
 ӧлмдар
 ӧлмдарти

ӧндакърън
 ӧндакърн
 ӧндабун
 ӧндабуйи
 ӧса
 ӧсйан

П

пайиз
 пайизә
 пакет
 пакт
 палеографна
 палеолит
 памидор
 паника
 панздәһ
 пар
 парад
 паразит
 параграф

парашут
 парашутист
 парзун
 парзункърън
 парзункърн
 парзнандън
 парзни
 пари
 парк
 Партия Комуни-
 тиейә Тфақа Со-
 вети=ПКСС
 партизан

партизанти	певакърън
парламент	педа-педа
парламентаризм	пежәк
паспорт	пеканин
патент	Пекин
патриархат	пел
патриот	пелав
патрон	пелдаин
патронташ	пелдаин
патронимиа	пенш
пач	пенци
пачкърън	пенщани
пачкә	пенщльх
паш	пенщсали
паше	пенщрожи
пашда	пенщшәм
пашдачуйин	перар
пашдамайин	перефикс
пашдамайи	перманент
пашәхьстьн	перспектив
пашкәтьн	песимизм
пашхәбәр	песимист
пашгртьк	песимистти
пашшив	петисиа
пашwәхти	Петербург
пафьшкърън	печи
пе	печәк
пева	печандьн
	пеш

пешбәр	пәсндайин
пешбжартын	пәсни
пешгъртын	пәсндар
пешданин	пән
пешдачуйин	пәнкърьн
пешикар	пәнкър
пешдакшандын	пәнбун
пешдадайин	пәнбуйи
пешкәтын	пәни
пешикар	пәтын
пешикар	пәтәни
пешхәбәр	пзмам
пешхьстын	пзмамти
пешәм	пзмамтикърьн
пәз	пиваз
пәздош	пиес
пәзхәйкърьн	пиж
пәй	пижин
пәйа	пижкърьн
пәйакърьн	пижкър
пәйкәтын	пижък
пәйати	пизпизанг
пәйкәти	пизәпиз
пәкандын	пионер
пәкйайи	пионерти
пәмбө	пир
пәнер	пирәде
пәсн	пиркърьн

пирбун	почък
пирбуйн	поэт
пирък	поэтика
пйан	пөдө
плакат	пөдөэш
план	практика
пласдарм	практикант
пласкарт	президент
платин	президиум
платформ	премиа
пен	премьер министр
пенум	престиж
плебей	претензия
пломб	принсип
пльнг	принсипи
поз	приск
позбльнд	проблем
позбльндти	провинсиа
позтуж	провокаатор
позпнжин	провокасиа
позмэзын	прогрес
позък	прогресив
пол	проект
пола	проза
политбйуро	прозайик
политехника	продуксиа
политехник	пролетар
порт	пролетариат
Порт-Артур	

пропаганда	пърч
пропагандист	пърчотанг
просес	пъшто
проспект	пърчгъртън
протокол	пърчгъртти
Прусна	пърчъ
професна	пърс
професор	пъте
профил	пътѣпът
профилактика	пъшт
профилактик	пштостан
профтфаг	пъшткърън
пспор	пъштгър
пчкандън	пъштгъртън
пупу	пъштѣфрѣ

П

падшаһ	палѣ
падшаһти	палѣти
падшаһтикърън	палѣतिकърън
пайтѣхт	палдан
пак	палѣжън
паки	палут
паккърън	папах
паккърѣ	пар
пакбун	парван
пакбуйи	паркърън
палас	паркърѣ

гарэвэкьрын	гешэкзанти
гарез	гешэкханэ
гардаин	гешаск
гарнвис	гэвгредан
гарс	гэвгöнастьн
гарскьрын	гэвхьстьн
гарсэк	Гэйалэ
гарсö	гэйн
гарсöэш	гэйнкьрын
гарсöхар	гэйнкьри
гахьр	гэйда
гашьл	гэйдакьрын
гежгир	гэйдакьри
гежгирфрош	гэйдаин
гештэскьрын	гэйдабун
гесир	гэйдабуйн
гехас	гэйалэ
гехаскьрын	гэл
гехаскьри	гэлэwan
гехасбун	гэлэwанти
гехасбуйн	гэландьн
гехэмбэр	гэлтьк
гечра	гэнзэнар
гечэк	гэнщ
гечан	гэнщвэдан
геш	гэнщэрэ
гешэк	гэнщьк
гешэкзан	гэнщьктуж

пэнцрук	гинэчи
пэнцруккьрн	гир
пэпук	гирти
пэрэ	гирэ-гирэ
пэришан	гирэкьрн
пэришанкьрн	гирэкьри
пэришанбун	плтэ
пэришанбуйи	гншар
пэришани	гншарфрош
Пэришан	гншархөр
пэрчэ	гор
пэрчэфрош	горсор
пэрwаздаини	горрэш
пэр	горһыштн
пэрани	горкөркьрн
пэрвэдан	горкөркьри
пэрвэдаини	горкөришк
пэрдэ	горбэрдан
пэрдэкьрн	горбэрдаини
пэрдэкьри	горзерин
пэрлэмиш	пост
пэрьк	посткьрн
пэхил	посткьри
пэхилти	пoxин
пэьк	пошман
пинэ	пошманбун
пинэкьрн	пошманбуйи
пинэкьри	пошмани

пбортб	пбьрали
пбортбзрав	пбьркьрьн
пбортбдальм	пбьркьри
пбра	пбьранэ
пбрти	пбьрбун
пбут	пбьрбуйн
пбутгарст	пбьрзан
пбутсэнанэ	пбьрзарав
пбути	пбьрмлэт
пбуч	пбьрчьдл
пбучкьрьн	пбьрмэрьв
пбучкьри	пбьрнэфэр
пбучбун	пбьрзарб
пбучбуйн	пбьррэнг
пбучти	пбьр-һндык
пбьин	пбьрагьр
пбьинлехьстьн	пбьрэпьр
пбьик	пбьркбблилк
пбшо	пбьргошэ
пбшьк	пбьрбзв
пбшьктэнг	пбьртпьрк
пбшькфрэ	пбьрщурэ
пбшькрэш	пбьрзман
пбшькхраб	пбьрһэрэкэт
пбшрандьн	пбьртьр
пбшьри	пбьрти-пбьрти
пбьнтэпьнт	пбьсэпьс
пбьрхин	пбьфкьрьн
пбьрхэпьрх	пбьфьк
пбьр	

Р'

рабун
радио
радиотехник
радиотехника
радиофикасна
радиооһндар
радиоактив
разан
разандьн
разайн
рази
разикьрьн
разикьри
разибун
разибуйи
разльхи
район
ракет
ракьрьн
рамусан
раса
расайн
раст
расти
растго
растһатьн

расткьрьн
расткьри
растбун
растбуйи
растэнэ
растчуйин
растчекьрьн
растнвисандьн
рахьстьн
рачэвкьрьн
рачэвкьри
рашэстандьн
рашэстйайи
ре
реал
реализм
реалист
реали
реактив
реактиви
реаксия
реаксион
реаксионер
ребус
ревизия

револйусиа	ренщбәр
револйусионер	ренщбәрти
ревизор	ренщбәртикь рьн
ревматизм	ренесанс
регламент	рента
регламентасиа	рентген
регресив	репертуар
редаксиа	репресиа
редактор	ресепт
редакторикь рьн	ресурс
режим	ресторан
режими	республика
режисор	Р'СС Әрмәнии
рез	(Р'еспублика
резкь рьн	Совети Сосиа-
резкьри	листи Әрмәнии)
резбун	Р'СС Гөрщии
резбуйи	(Р'еспублика
резерв	Совети Сосиа-
резвәгәр	листи Гөрщии)
резвәгәрандьн	ресензиа
резултат	ретьн
резолйусиа	рети
резин	реферат
реклам	референт
рекәтьн	реформ
рекорд	реформизм
ректор	реформист

рехьстьн

речекьрьн

реч

речуйин

рехи

рехити

рәбән

рәв

рәвандьн

рәвок

рәвйайи

рәдкьрьн

рәдкьри

рәз

рәзәдъл

рәзил

рәзилкьрьн

рәзили

рәзилбун

рәзилбуйи

рәзилтьр

рәзстан

рәнг

рәнгавитьн

рәнгавити

рәнгкьрьн

рәнгрәнги

рәнгавази

рәнгзәр

рәнгспи

рәнгсор

рәнгшешин

рәнгкәск

рәнгқичьк

рәсми

рәситкьрьн

рәситкьри

рәткьрьн

рәткьри

рәф

рәфәс

рәһәт

рәвәткьрьн

рәвәткьри

рәвәтбун

рәвәтбуйи

рәвм

рәвмдар

рәвмәт

рәш

рәшайи

рәшкьрьн

рәшкьри

рәшбун

рәшбуйи

рәшеләк

рәшбәләк (намә)	Р'ига
рәшотанки	Р'има
рәшгредан	риши
рәшнвисар	ригмик
рәща	риск
рәщакьрьн	ркеф
рәқ	ридә
рәқәрәқ	ро
рәқас	роава
рәқасчи	роһлат
рәқин	Р'оһлата Дур
рәқкьрьн	Р'оһлата Незик
рәқкьри	рожи
рәқбун	рожигьртън
рәқбуйи	рожнамә
рәқәм	роман
рәқәмниш	романс
рәwa	романтизм
рәwакьрьн	романтик
рәwакьри	романтики
рәwабун	рон
рәwабуйи	ронайи
рәwақ	ронкьрьн
рәwш	ронкьри
рәwр	ронбун
ржандьн	ронбуйи
ржйайи	р'ои
рзандьн	р'онани
рзйайи	р'ондар

рѡндари
 рѡшѣт
 рѡшѣтхарьн
 рѡшѣтхари
 рѣтъл
 ру
 рубѣлги
 рубьру
 руви
 рувити
 рувитикьрьн
 рувигьртън
 рувѣкьрьн
 рувѣкьри
 рувизѣш
 ругьртън
 ругьрти
 рукѣтън
 румѣт
 румѣтгьртън
 румѣтѣхьстьн
 румѣтли
 румѣтгьр
 рун
 руни
 рунѣрм
 рунѣрми
 рунштън

рунштандьн
 руншти
 рурѣш
 рурѣшкьрьн
 рурѣши
 руспи
 руспикьрьн
 руспикьри
 руспити
 Рѣуставели
 Рѣустави
 Рѣуслан у Лѣюд-
 мила
 Рѣусо
 рут
 руто
 рутък
 руткьрьн
 рутбун
 рутбуйи
 рухели
 рѣан
 рѣѣл
 рѣчѣрм
 рѣдѣльм
 рѣщѣф
 рѣщѣфандьн
 рѣѣт
 рѣѣв

рѣвик
 рѣкн
 рѣм
 рѣмбаз
 рѣмлистьн
 рѣмдар
 рѣнд
 рѣндкѣрьн
 рѣндкѣри

рѣндбун
 рѣндбуйи
 рѣнджийин
 рѣндчекѣрьн
 рѣндѣк
 рѣндтѣр
 рѣстьн
 рѣшк

С

сабун
 сабунчи
 сабунханэ
 савар
 садэ
 саз
 сазбэнд
 сазбэндти
 сазлехъстьн
 сал
 салбьсал
 салэwэхт
 сал-зэман
 салйут
 сальх
 сальхдайин

сальхъланин
 санаториа
 санксаиа
 сантиментал
 сантиметр
 сап
 сапог
 сар (щэмди)
 сар (падшаһе урьс)
 саризм
 саркѣрьн
 саркѣри
 сарбун
 сарбуйи
 сарогѣрм
 сатира

сатирик	свѣкайи
сатрщэм	свѣкбун
сафи	свѣкбуйи
сафикьрьн	се (сьсе)
сафикьри	сев
сафибун	Севдин
сафибуйи	Севан
сафити	сеж
сах	сездэп
сахкьрьн	сектор
сахкьри	сексиа
сах-сламэт	секън
сахи	секънкьрьн
сахи-сламэтти	секънкьри
сахлэмбун	секънбун
сахлэмбуйи	секнбуйи
сав	селав
савгьртън	семинар
савгьрти	семинариа
сбэ	сензура
сбэтьре	сентиментал
сбутти	сентиментализм
сбуткьрьн	сентнер
сбуткьри	сепарат
сбуткьр	сер
свдэр	сербаз
свѣк	сербази
свѣккьрьн	сервиз

сериа	сэдэфкьри
серзат	сэдльх
сержант	сэдр
серэк	сэдрти
серэккьрын	сэдртикьрын
серэккьри	сэйасэт
серэкбун	сэйасэтти
серэкбуйи	сэйасэтзан
сесиа	сэйран
сефил	Сэйран
сешәм	сэйрангә
севи	сэйс
севикьрын	сэйсти
севибун	сәкнандьн
севибуйи	сәкни
севити	сәкнангә (щие
севиханә	сәкнандьне,
сә	<i>шһицшп</i> , осто-
сәбәб	новка)
сәбәби	сәл
сәбр	сәлкьрын
сәбркьрын	сәлкьри
Сәбри	сәлам
Сәбре	сәламкьрын
сәд	сәламдаинн
сәдани	сәлат
сәдәф	сәләф
сәдәфкьрын	сәләфдаинн

сэлмйан	сэрэщөм
сэнайи	сэржекьрьн
сэпэт	(шэржекьрьн)
сэпэтчи	сэри
сэпгэ	сэрианин
сэпгэкьрьн	сэрикьрьн
сэпгэкьри	сэрикьри
сэр	сэркар
сэра	сэркари
сэрава	сэркарикьрьн
сэрбэст	сэрма
сэрбэсти	сэрмакьрьн
сэрбэсткьрьн	сэрмакьри
сэрбэсткьри	сэргге
сэрбэстбун	сэрра
сэрбэстбуйи	сэррабанздан
сэрвэкьрьн	сэрсах
сэрвэкьри	сэрстун
сэргин	сэрт
сэргьртын	сэрткьрьн
сэргьрти	сэрткьри
сэрдаавитын	сэртбун
сэрдазедэкьрьн	сэртбуйи
сэрдэсти	сэртти
сэрдачуйин	сэрһати
сэрдаретьн	сэрньшк
сэрэ	сэрньшкти
сэрэк	сэрһэвдаанин
сэрэкани	

сэрэш	сэqэтбун
сэрэшандьн	сэqэтбуйи
сэрэшандьни	сэqэтти
сэрьк	сəwах
сэрwер	сəwахкьрьн
сэрwери	сəwахкьри
сэрwерикьрьн	сəwахбун
сэрwерикьри	сəwахбуйи
сэрwəхт	сəwдa
сэрwəхткьрьн	сəwдасэр
сэрwəхткьри	сəwдасэри
сэрwəхтбун	сəwдасэрикьрьн
сэрwəхтбуйи	сəwдасэрикьри
сэрxwəш	сəwt
сэрxwəшкьрьн	сəwtани
сэрxwəшкьри	сəwс
сэрxwəшбун	сəwскьрьн
сэрxwəшбуйи	сəwскьри
сэрxwəши	сəwсбун
сəфинə	сəwсбуйи
сəфинəчи	си
сə	сигьртън
сəти	сигьрти
сəнкьрьн	силос
сəкəт	силует
сəqəт	сильн
сəqəткьрьн	сильнкьрьн
сəqəткьри	силлдар

сильндари	сительчи
символ	сйар
символизм	сйаркърън
символист	сйари
симулиант	сйарбун
симпатиа	сйарбуйн
синг	скан
сингфрә	скә
сингрут	сламәт
синизм	сламәтти
синк	сламәткърън
синтаксис	сламәткърн
синтөз	сламәтбун
синтөзкърън	сламәтбуйн
синтөзкърн	смел
синтөзбун	смелрәш
синтөзбуйн	смелқальм
синтетик	смелзрав
сир	СМТ стансна ма-
сиркърън	шин-трактора
сиркърн	сндйан
сирфрош	сни
сиркөток	сничн
сирьк	снәт
систем	снәтзан
ситат	снщрандън
ситуасна	снщри
ситель	сньф

собэ	сосиалистти
собэдадан	сосиалистие
совайи	сосиолог
совайикърьн	сосиология
совакари	сосиологи
совхоз	сослэщи
сол	София
солдру	сотън
солдрутън	сотти
сонд	содаг
сондхарън	Сѳлтан
сор	сѳр
соркърьн	сѳр-сэрма
соркъри	сѳфэт
сорбун	спартън
сорбуйи	спартакиада
соргѳл	спекулйант
сороморо	спекулйатив
сорьк	спекулйасиа
сорон	спи
сосрэт	спикърьн
сосрэткърьн	спикъри
сосрэткъри	спибун
сосрэтбун	спибуйи
сосрэтбуйи	спирт
сосрэтти	спирткъри
сосиализм	спиртбун
сосиалист	спиртбуйи

спитайи	стәндьн
спичал	стәнди
спьнг	стәвр
спьнгдар	стәврбун
спьнгчнин	стәврбуйи
срафәт	сти
сргун	стө
сргункьрьн	стөбльд
сргункьри	стөхар
сргунбун	стөзрав
сргунбуйи	стөқальм
сре	стөдреж
средар	стран
сркә	страндьн
сркәкьрьн	страйн
сркәкьри	стри
срсум	стрө
стадиа	стрөзрав
стадион	стрөқальм
Сталинабад	стрөтуж
стансиа	стрөһатьн
стандарт	стрөбзьн
стер	стун
стерданин	студиа
стәйрк	стар
стәйркзан	старкьрьн
стәйрквәбандьн	старкьри
стәйрквәбанди	старбун

старбуйн	сьзи
стари	сьм
субйект	сьмэш
субйективизм	сьмэшандьн
суд	сьмзрав
судкърьн	сьмқалъм
судкърн	сьмл
судкър	сьмлдаинн
сулфидин	сьмлдаин
сук	сьст
сур	сьнэт
суркърьн	сьнэтти
суркърн	сьнэтханэ
сурэт	сьнэткар
сурэтсор	сьнэткари
суфикс=пашгър- тик	сьнщ
суш	Сьнщо
сущкърьн	сьсткърьн
сущкърн	сьстбун
сфрэ	сьстбуйн
сфрэданин	сьфр
схема	сьх
схематик	сьхкърьн
схематизм	сьхкърн
сщудэ	сьхбун
сщудэкърьн	сьхбуйн
сщудэкърн	сьлқ
сьнг	сьлқок

Т

тама	територия
тамар	терор
такт	тероризм
такти	терорист
тактика	терори
талант	тетр
тари	техника
тарикьярын	технологиа
тарикьяри	теһьлбун
тарибун	теуэрдан
тарибуйи	тэвзандьн
таристан	тэвзи
тарьш	тэвш
тарьшзан	тэвшо
тарьшзанэти	тэвшьк
таште	тэйах
Ташкэнд	тэйахьярын
тгрищ	тэйамишьярын
тгрищти	тэйр
тедаьярын	тэйрэдэ
тедэрхьстьн	тэйрок
текстил	тэйрэдэхуэйьярын
текст	тэйрэдэзан
темп	тэландьн
темперамент	тэлайи
тенденсиоз	тэнгаси

тәндур	тәзи
Тәндурәк	тәзикьрьн
тәни	тәзикьри
тәникьрьн	тәл
тәникьри	тәлкьрьн
тәнигьртън	тәлкьри
тәнигьрти	тәлайи
тәньк	Тәло
тәньккьрьн	тәм
тәньккьри	тәмдаи
тәньшт	тәмкьрьн
тәрашъл	тәмкьри
тәрк	тән
тәрклекәтън	тәндайи
тәрз	тәште
тәр	тир
тәркьрьн	тиравеж
тәрбун	тиравитьн
тәрбуйи	тирлехьстън
тәръки	тиркьрьн
тәһәр	тиркьри
тәвл	тирнц
тәвландьн	тирнцдаи
тәwandьн	тирәмәр
тәwйайи	тма
тәв	тмакьрьн
тәви	тмакьри
тәжи	тмабун

товъл	трмьхкърн
товълкърн	туж
товълкърн	тужкърн
толк	тужкърн
тольк	тужбун
томаст	тужбуйн
тонна	тужайн
торақ	тужьк
тѳ	тур
трагедиа	турьк
трактор	турқѳл
тракторист	тштир
традисиа	тъвр
транспорт	тьрс
трансласиа	тьрсандьн
трамвайн	тьрсонэк
три	тьрш
трибун	тьршкърн
трихѳр	тьршкърн
тричинн	тьршани
трилион	тьршбун
трмьх	тьршбуйн
трмьхкърн	тышт

Т

та	тапегъртн
табрьн	таб

табанин	твдарэк
таг	твдарэкдитьн
тагбур	твдарэккьрьн
талан	твдарэккьри
таланкьрьн	твьнг
таланкьри	твьнгчи
таланчи	те
тариq	теориа
тариqзан	тер
тариqi	теркьрьн
тас	теркьри
таськ	тербун
таш	тербуйи
таqөт	тер-тжи
таqөткэтьн	тер
таqөткэти	терин
таwэ	тердрутьн
таwьк	тех
таwan	техкьрьн
таwanкьрьн	техкьри
таwanкьри	Тешран
таwтеш	тəбат
Тбилиси	тəв
тбилисиван	тəвайи
твдир	тəвкьрьн
твдиркьрьн	тəвкьри
твдиркьри	тəвбун
твдирдар	тəвбуйи

тэвлистьн	тэмамкьри
тэврабун	тэмамбун
тэвнэв	тэмамбуйн
тэвнэвкьри	тэмами
тэвнэвбун	тэми
тэвнэвбуйн	тэмикьрын
тэглиф	тэмикьри
тэглифкьрын	тэмилар
тэгмин	тэמידари
тэза	тэмидаин
тэзэкьрын	тэмьз
тэзэкьри	тэмьзкьрын
тэзэбун	тэмьзкьри
тэзэбуйн	тэмьзбун
тэзэһатын	тэмьзбуйн
тэзэһати	тэмьзайн
тэк	тэмбэл
тэкэ	тэмбэлкьрын
тэккьрын	тэмбэлкьри
тэкбун	тэмбэлбун
тэкбуйн	тэмбэлбуйн
тэк-тэка	тэмбэлти (и)
тэкмил	тэне
тэкмилти	тэнекьрын
тэлал	тэнекьри
тэлык	тэнебун
тэмам	тэнебуйн
тэмамкьрын	тэнечуйн

тэнечуйн	тэсилэт
тэнемайин	тэсилэткьрын
тэнемайи	тэсилэткьри
тэнети	тэслимкьрын
тэнокө	тэслимкьри
тэпсандын	тэслимбун
тэпси	тэслимбуйн
тэптэпө	тэтөр
тэпък	тэтэри
тэрбийэт	тэхт
тэрбийэткьрын	тэхтө
тэрбийэткьри	тэхтөкьрын
тэрбийэтти	тэхтык
тэрег	тэхсир
тэрзи	тэхсиркьрын
тэркө	тэхсиркьри
тэрт (сэргин)	тэши
тэрхун (пънцар)	тэширьстын
тэрханкьрын	тэшилэт
тэрханкьри	тэшилкьрын
тэрщмэ	тэшилкьри
тэрщмөкьрын	тэшилбун
тэрщмэчи	тэшилбуйн
тэрбандын	тэшт
тэрби	тэшқәлә
тэршандын	тэшқәләти
тэсәликьрын	тэқандын
тэсәликьри	тэқәтәқ
	тэқйайи

Тәдин	Тиксәкнандын
Тәwәкәли	Тиксәкни
Тәwлә	Тикбун
Тәwрәбльнд	Тикбуйи
Тәбийәт	Тикчуйин
Тәбийәтзан	Тли
Тәби	Тлиқальм
Тәбигьртън	Тлизрав
Тәбигьрти	Тлирәш
Тжи	Тлиқәрқаш
Тжикьрьн	Тобә
Тжикьри	Тобәкьрьн
Тжибун	Тоз
Тжибуйи	Тозгьртън
Тзби	Тозгьрти
Тзбикшандын	Томәри
Ти	Топ
Тикьрьн	Топавитън
Тикьри	Топкьрьн
Тибун	Топкьри
Тибуйи	Топбун
Тимар	Топбуйи
Тимаркьрьн	Топайи
Тимаркьри	Топавеж
Тик	Топ-твьнг
Тиккьрьн	Топлистьн
Тиккьри	Топчи
	Топал

гопалкърън	Гунис
гопалкери	гут
гопалбун	гуш
гопалбуйи	гфақ
горбә	гфақти
гор	Гфақа Совети
горавитьн	Гфақа Республи-
горън	кед Совети Со-
горчи	сиалисти=ГРСС
гохъм	гфқандън
гофан	гфқи
гөнәбун	гфал
гөтқал	гъл
гөтқалкърън	гълкърън
гөтқалкери	гълкери
гтун	гълбун
гтункеш	гълбуйи
гөщар	гъм(е)
гөщарти	гърк
гук	гъркстан
гулә	гърки
гум	гъмщар
	У
узбек	Урарту
Узбекистан	умуд
узбеки	университет

урьс
Урьсет
урьси
утопия

ути
утикьрын
утикьри

Ф

фабрика
фабрикант
фабрикат
файтон
файтончи
фактор
фактура
факултет
фанатик
фанатизм
фантазия
фантастик
фарел (шурәки
мәсийа)
фарьз
Фарьзстан
фарьзи
фатализм
Фатма
фатәрәшк
фалш—қәлп
фашизм

федерасия
федератив
феки
фел
фелбаз
фелдшер
фелдмаршал
фелйетон
фелйетонист
феодал
феодализм
феодализасия
ферма
ферьз
фестивал—әйд
фетиш
фетишизм
фәнәр
фәрақ
фәрасәт
фәрз
фәрман

фәрвар	физика
фәрън	фигура
фәрънкърьн	физики
фәрънкъри	физикос
фәрънбун	физиология
фәрънбуйи	физиолог
фәрънти(и)	физиономия
фәсад	физкультура
фәсади	физкультурник
фәсадикърьн	фиксия
фәсадти	фиктив
фәсал	фил
фәқир	Филе
фәқиркърьн	филиал
фәқиркъри	филм
фәқирбун	филолог
фәқирбуйи	филологи
фәқирти	филология
фәм	философия
фәмкърьн	философ
фәмдар	фин
фәмдари	Финландия
фәмкор	финанс
фәмкори	финансист
фәльк	фино
фәльквәкърьн	финшан
фәлчи	Фирдуси
фзълдуман	фирм
	фикин

фикәфик	франс
фиqә	Франсиа
фиqәлехьстьн	франк
флйус	фреqәт
флейта	фреqәтти
флора	фргун
флот	фргунчи
фльтандьн	фрә
фльти	фрәкьрьн
фндәq	фрәкьри
фокус	фрәбун
фолклор	фрәбуйи
фолклорист	фрәйи
фонд	фротан
фонограф	фронт
форм	фрqаскьрьн
форма	фрqi
формалист	фрqidанин
формасиа	франдьн
формула	фракәти
фосфор	фрйайи
фосфорит	фрин
фото	фрндә
фотоапарат	фрндәчи
фотограф	фртонә
фрар	фугас
фрарти	фунт
фраксиа	функсиа

фуникулйор	фькрдар
фурдаинн	фькьрдари
футлийар	фькрмишбун
футбол	фьрэфьр
футуризм	фьрини
фут	фьрнэ
фшэк	фьрньк
фшэкльх	фьрингьртън
фшнэ	фьшэфьш
фькр	фшин
фькркьрьн	

X

хав	хали
хаз	халикьрьн
хазкьрьн	халикьри
хазкьри	халибун
хазгин	халибуйи
хазгини	халожьн
хазкшандьн	халтура
хазкеш	халтурист
хазъл	Хальт
хастън	хам
хайин	хам-хоган
хайинти	хамкьрьн
хал	хамкьри
халхали	хамбун

хамбуйн	хач
хан	хачгарьст
Хано	хаш
ханчи	хашил
ханкефи	хашлэмэ
ханги	хашхашк
хапандьн	хели
хапйайн	хеликьрын
хар	хеликьри
харкьрын	хер
харкьри	хердайнн
харбун	херхаз
харбуйн	хенжь
харо-маро	хэбат
харьн	хэбаткар
харьнханэ	хэбатчи
хар	хэбаткьрын
харщандьн	хэбтандьн
хас	хэбатвьзкьрын
хаси	хэбатвьзкьри
хастьн	хэбатханэ
хаси	хэбатвьштьн
хастэк	хэбэр
хати	хэбэрдан
хатър	хэбэрбьринн
хатърхастьн	хэбэрдайнн
хатун	хэзур

хэйсэт	хэрибдост
хэйсэтнав	хэрибньз
хэлай	хэритэ
хэлат	хэритэкеш
хэлаткьрын	хэрш
хэлаткьри	хэршкьрын
хэлэq	хэршкьри
хэлэqкьрын	хэрши
хэлэqкьри	хэршдайн
хэлэпорт	хэрфандьн
хэлq	хэрфи
хэм	хэрфандьн
хэмкьрын	хэрфи
хэмкеш	хэт
хэмкшандьн	хэткьрын
хэмхөр	хэткьри
хэмхөри	хэтабэла
хэмл	хэшвандьн
хэмландьн	хзан
хэндэq	хзанкьрын
хэнцэр	хзанкьри
хэнqандьн	хзанбун
хэнqi	хзанбуйи
хэрз	хзани
хэрзгьрти	хзем
хэриб	хзмэт
хэриби	хзнэ
хэрибкэти	хзнэдар

хэнэдари	хортани
хэнэханэ	хоф
хирэт	хофли
хич	хофкшандьн
хлаз	хобар
хлазкьрын	хобаргьртын
хлазкьри	хөданфел
хлазбун	хөданмьлк
хлазбуйн	хөидан
хлфьк	хөйакьрын
хлфьки	хөе
хнами	хөекьрын
хнамити	хөекьри
хнзир	хөлам
хнзирти	хөламти
хнзирханэ	хөламтикьрын
хнзирхвэйникьрын	хөлэхөл
хнзирзедэкьрын	хөмар
хне	хөмарбаз
хнекьрын	хөмарбази
хнекьри	хөмарлистьн
хнебун	хөр
хнебуйн	хөрэк
хнети	хөри
хозан	хөрикэтын
холор	хөрмө
холоркэтын	хөром
хопан	хөрт
хорт	хөрткьрын

хөрткьри	хунретьн
хөртбун	хунхөр
хөртбуйи	хункшандьн
хөрти	хунсар
хөрөщандьн	хушк
хөрөщи	хwэ
хөрш	хwэкьрьн
хөшуш	хwэкьри
храб	хwэбьхwэ
храбкьрьн	хwэгьртьн
храбкьри	хwэгöман
храббун	хwэйи
храббуйи	хwэйкьрьн
храбэ	хwэйкьри
храби	хwэйдкан
храбтьр	хwэймал
хрбэ	хwэймадан
хром	хwэйqиз
хроника	хwэйкөр
хроники	хwэйхөдан
хрхал	хwэде
хтхтик	хwэдети
хужан	хwэденаc
хулиган	хwэли
хулиганти	хwэлиракьрьн
хулигантикьрьн	хwэндьн
хун	хwэнднван
хундаинн	хwэнди

xwəндкар
 xwəвьс
 xwəвьз
 xwəвьзкьрьн
 xwəш
 xwəшкьрьн
 xwəшһатын

xwəшбун
 xwəшбуйн
 xwəшбэхти
 xwəшхэбэр
 xwəштър
 xwəшмер

Һ

һавэйн
 һавэйнкьрьн
 һавэйнгьртън
 һавин
 һазьр
 һазьркьрьн
 һазьркьри
 һазьри
 һазьрбун
 һазьрбуйн
 һар
 һаркьрьн
 һарбун
 һарбуйн
 һасъл
 һасълэт
 һатын
 һати

һащэт
 һаще
 һебэт
 һебэтгьртън
 һевшандьн
 һевшанди
 һеди
 һеди-һеди
 һедика
 һедичуйин
 һедибьрьн
 һедикьрьн
 һегемониа
 һегел
 һежэ
 һежэбун
 һежир
 һек

hekърьн	hesирбун
hekти	hesирбуйи
hekфрош	hestр
heктар	hestрван
hekэрун	het
heлин	heшин
heллен	heшнайн
helленизм	heшнайизан
helкан	heшинкърьн
helканнэжандьн	heшинкъри
heнжандьн	heшинбун
heньк	heшинбуйи
heнькайн	heqък
heньккърьн	heqъкхатън
heнькбун	hewи
heнькбуйи	hewити
heрандьн	hewитикърьн
heрат	hэбун
heрс	hэвал
heрскърьн	hэвалти
heрскъри	hэвалтикърьн
heрсбун	hэвбанди
heрсбуйи	hэвбэндкърьн
heрсли	hэвбэндкъри
hesр	hэвва
hesранин	hэвир
hesир	hэвиркърьн
hesиркърьн	hэвиркъри

Һавиртьршк	Һәспажотън
Һавирданг	Һәспгъртън
Һәврмыш	Һәстиф
Һәвра	Һәстө
Һәврачуйин	Һәстөәш
Һәврабрьн	Һәстөхөр
Һәврашөхөлкьрн	Һәстөхар
Һәла	Һәск
Һәлкин	Һәқ
Һәлкәһәлк	Һәқрож
Һәләқәтти	Һәқйат
Һәдк (тә һәдка мьн бьр)	Һәқдайин
Һәйин	Һәқи
Һәйкәл	Һәw
Һәйкәлчи	Һәwа
Һәма	Һәwар
Һәр	Һәwари
Һәрваз	Һәwар-гази
Һәрвазкьрн	Һәwахwәшбун
Һәрвазкьри	Һив
Һәрвазчуйин	Һиви
Һәрвазбрьн	Һивикьрн
Һәргав	Һивикьри
Һәррож	Һидра
Һәрдәм	Һидростансиа
Һәртъм	Һиерархиа
Һәсп	Һиероглиф
	Һимн

хинкърън	һонорар
һипербола	һори
һипнос	һорити
һипноскърън	һоста
һипноси	һостати
һистериа	һостатикърън
һистерик	һоҗә
Һищра	һөлм
һищрет	һөлмгөлм
һлшандьн	һөлмжечуйин
һлшйайи	һөндөр
һмбәр	һөрме
һмбәриһәвкърън	һөрмин
һмбәрбун	һөрөм
һмбәрбуйи	һри
һнав	һрифрош
һнавәш	һумор
һнавәшандьн	һунандьн
һнгъв	һунанди
һнгъвхөр	һур
һндьк	һуркърън
һндөр	һуркър
һобелйан	һурбун
һобелйар	һурбуйи
һол	һурьк
һольк	һурмәш
Һомерос	һурмур
һомери	Һуре

һьлкьрьн
 һьлкьри
 һьлбун
 һьлбуйи
 һьлгьртън
 һьлгьрти
 һьлкшандьн
 һьлкшанди

һьлбьрандьн
 һьлқәтандьн
 һьм
 һьнд
 һьндстан
 һьштън
 һьшти

К

кал
 калкәтън
 калкәти
 кадуд
 кәб
 кәбандьн
 кәбанди
 кәбиб
 кәбс
 кәбскьрьн
 кәбскьри
 кәвт
 кәвтани
 кәвтбәри
 кәвте
 кәвтлх
 кәвтсьд

кәдад
 кәдадти
 кәдусәд
 кәж
 кәжандьн
 кәжок
 кәжиайи
 кәзар
 кәзарани
 кәйат
 кәйат (әмржийин)
 кәйам
 кәйф
 кәйфһьланин
 кәйфпәһатън
 кәйшт
 кәйште

вэйштани	вэмешэ
вэйштлъх	вэмидиа
вэйшан	вэмднйа
вэйшанхвэйкьрын	вэмднйайи
вэйшанхвэйкьр	Кэмо
вэйшанэт	вэмиди
вэйшанзан	Кэмид
вэлал	вэмидийа
вэлалкьрын	вэму
вэлалкьри	вэмушк
вэлали	вэнэк
вэлалбун	вэнэккьрын
вэлалбуйи	вэнэкчи
вэландьн	вэрам
вэланди	вэрамкьрын
вэл	вэрамкьри
вэлкьрын	вэрамбун
вэлкьри	вэрамбуйи
вэлбун	вэрамти
вэлбуйи	вэрф
вэлисэ	вэрфрезкьрын
вэлисэчекьрын	вэрфрез
Кэлиме	вэрмандьн
вэмбал	вэрми
вэмбалти	вэри
вэмез	вэрикьрын
вэмезкьрын	вэрикьри
вэмезкьри	вэршандьн

нэрши	нэщвэщк (думэ- гэск)
нэта	
нэтанэтае	низ
нэсаб	нилэ
нэсабкьрын	ниждэһ
нэсабкьри	ним
нэсабдар	нимданин
нэсабдари	нимдар
нэсан	нимли
нэсар	вирин
нэсаркьрын	вирэнир
нэсаркьри	вкиат
нэсарбун	вкиатзан
нэсарбуйн	вмам
нэсын	вмамван
нэсынчи	внэ
нэсынбрь	внэкьрын
нэшал	внэкьри
нэшас	внар
нэшасдар	внщрандын
нэшаскьрын	внщри
нэшаскари	вөбр
нэшэ	вөбрданг
нэшш	вөдуд
нэшшавакьрын	вөкөм
нэшшгьртън	вөкөмкьрын
нэшшгрти	вөкөмкьри
	вөкөмдар

чайир	чебуйн
чайир-чиман	чэлтэ
чакуч	чэлтук
чам (дэрэхт)	чэлқандьн
чандьн	чэлқин
чандьни	чэм
чап	чэмгъртън
чапкърьн	чэмгърти
чапкъри	чэнг
чар	чэнгэ
чарани	чэнгэл
чарали	чэнд
чаргошэ	чэнэ
чардар	чэлэл
чардэһ	чэлэлти
чарчэв	чэрэз
чарек	чэркэзи
чарнкал	Чэркэз
чаршэм	чэрчрандьн
чарьх	чэрчи
чарьхдрутън	чэрчити
чава	чэтън
чгун	чэтнайн
чэгил	чэтънтър
чэгилкърьн	чим
че	чиман
чекърьн	чин
чебун	Чинстан

чит	чөхрәши
читичити	чрпи
чка	чра?
члә	чуйин
чма?	чуст
чок	чмки
чокдайн	чъл
чол	чълани
чолстан	чрпи
Чоло	чрпини
чокэш	чър
чокэшандьн	чърэчър
чомах	чъкас
чонг	чрандьн
чортан (кэшк)	чранди
чөх	чрин
чөхрәш	

Ч

чар	черандьн
чардитьн	черэ
чаркърьн	чер
чванэ	черкърьн
чвик	чет
чежък	чето
челэк	чэм
челэкдош	чэмьл

чәмьякьрьн	чэлколан
чәмьякьри	чэлык
чәнг	чил
чәнгзерин	чилдаин
чәп	чик
чәрм	чикдаин
чәрми	чирт
чәрмкьрьн	чирук
чәрмкьри	чирукзан
чәрмфрош	чирукзанәти
чәв	чйа
чәвдаин	чкандьн
чәвдаин	чкйайи
чәвгредан	члмсандьн
чәвгьртьн	члмси
чәвгьртинок	чло
чәвкани	члокьрьн
чәвнэбар	члокьри
чәвнэбари	члобун
чәввэкьрьн	члобуйи
чәввэкьри	чмрандьн
чәврәш	чмри
чәвнешин	чни
чәвәш	чо
чәвқөл	чра
чәл	чрапъф
чәлкьрьн	чравехьстьн
чәлкьри	чратэмрандьн

чрусандън

чук

чукайн

чукти

чучък

чъвэчъв

чъвик

чъвтин

чъвтэчъвт

чъзин

чъзэчъз

чъкин

чъкэччък

чъл

чълэк

чъркин

чъркэчърк

чърин

чърэчър

чъчък

чъчъкэш

чъқл

чъқлбърин

чъқлдайин

чъқлдрж

Ш

ша

шакърън

шабун

шабуи

шаблон

шагърт

шагъртти

шайи

шайир

Шамъл

шан (шане һнгъв)

шанздәһ

шантаж

шантажист

шаһ

Шаһабас

шаһнаме

шах

шахмат

шахматист

шахт

шахтйор

шаш

шашкърън

шаши	шенбуйи
шашбун	Шени
шашбуйи	шер
шашмайи	Шеро
шашмайини	шест
шбеби	шестани
Шведиа	шестали
швейсар=дэргэван	шеф
Швейсариа	шефти
швейсари	шех
швтэли	шеур
шдандьн	шеуркьрьн
шдйайи	шэ
ше	шәкьрьн
шевиот	шәкьри
шеландьн	шәб
шеланди	Шәбаб
шелө	шәбәқ
шелөкьрьн	шәвбһартьн
шелөкьри	шәвбһери
шелөбун	шәвәкох
шелөбуйи	шәвәкохи
шельм	шәвәрәш
шемик	шәйд (е һатйә
шен	көштын бона
шенкьрьн	мәрәме хвә)
шенкьри	шәйдани
шенбун	шәкьр

шәкьрданг	шөр
шәл	шәравитьн
шәлпин	шәркьрьн
шәлпәшәлп	шәруди
шәмал	шәш
шәмам	шәшани
шәмақ	шәшбәри
шәмдан	шәшсәд
шәмданфрош	шәшльх
шәми	шәшханә
шәпә	шәқин
шәпәгьртън	шәқәшәқ
шәпәгьрти	шәқиф
шәрав	шәват
шәравфрош	шәвтандьн
шәравхөр	шәвти
шәравханә	шәвқ
шәрбәт	шәвқавитьн
шәрбәтхөр	шәвқвәдан
шәрм	Шәвқи
шәрми	шәхс
шәрмкьрьн	шәдә
Шәро	шәдәти
шәрпәзә	шәл
шәрпәзәкьрьн	шәльк
шәрт	шжб
шәртгьртън	

шив	ширвәлалти
шилан	шифр
шилав	шиқал
Шиллер	шиқалгъртън
шимпанзе	шиқалгърти
шифр	шкенандън
шин	шкенанди
шин у гри	шкәстън
шинкъръң	шкәсти
шинбун	шкәвт
шинбуйи	шкйат
шинайн	шкйаткърън
шир	шкйат
ширани	шлогә
ширали	шлор
ширдайн	шлорвъз
ширә	шлорфрош
ширәткърън	шма
ширәткери	шмакърън
ширәтдар	шмакери
ширнайи	шмтандън
широгәрм	шмти
ширхөр	шмшат
ширън	шмшаткърън
ширънкърън	шмшаткери
ширънкери	шмшатбун
ширфрош	шмшатбуйи
ширвәлал	шмшаток

шов	шушә
шовкърн	шушәкърн
шовинизм	шушәкери
шовинист	шушәбьрин
шовинисти	шушәбьр
шоколад	шушәчи
шорбә	шуштьн
шор	шушти
шорък	шуштьнханә
шоркърн	шушәханә
шоркери	шфтәли
шорбун	шнад
шорбуйи	швадти
Шотландиа	шваднамә
шöхөл	шнтандьн
шöхөлкърн	шити
шгот	шқтандьн
шгук	шқти
шгуксәрдаһатън	шьв
шрит	шьвван
шритгредан	шьвдар
шритвәкърн	шьванти
шровәкърн	шьвьк
штат	шьвәре
штамп	шькр
штоф	шькрбун
шужьн	шьк
шур	шькбърн

шыккърън
 шыкдар
 шыкл
 шыклчи
 шыккяшандън
 шыккякеш
 шыл

шьлкърън
 шьлбун
 шьлбуйи
 шьлайи
 съл-сәқәт
 шьер

Щ

ща
 шаб
 шабдар
 шабдари
 шабдаин
 шабкърън
 щаз
 щамер
 щамерти
 щар
 щарщара
 щаркърън
 щаркърн
 щари
 щарити
 щарэкева
 щаһъл
 щаһълти

щав
 щавин
 щват
 щваткърън
 щвандън
 щвйайи
 щгарэ
 щгарэкшандън
 щгарэкеш
 щгиз
 щгизкърън
 щгизкърн
 щгизкеш
 щеб
 щебгир
 щеник
 щер
 щерък

щербандын	Щәрдо
щербанди	щәһ
щерби	щәһав (пиво)
щергә	щәвинмә
щергә-щергә	щәw
щергәкьрын	Щәwe
щергәкьри	щәwahьр
щәбр	щәwahьрфрош
щәбри	щәдө
щәбреда	щәдандын
щәбрханә	щәнө
щәгәр	щәсус
щәгәрхун	щәсусути
Щәгәрхун	щәсусикьрын
щәләб	щәшык
щәләб-щәләби	щзарәт
щәлат	щәрәтдитын
Щәлат	щзарәткеш
щәм	щи
щәмкьрын	щикьрын
щәмкьри	щикьри
щәмдандын	щибун
щәмди	щибуйи
щәнг	щивәкьрын
щәндәк	щидан
щәндәкхөр	щиләқандын
щәрд	щиләқайи
щәрдбаши	щинар

щинарти
щинав
щибыщи
щивар
щиваркьрн
щиваркьри
щмаэт
щмаэтти
щмщмэ
щнэг
щнэтти
щоланг
щомэрд
щомэрдти
щони
щот
щоткьрн
щоткьри
щоткар
щотвергул
щобэ
щобэретн
щода
щодакьрн
щодакьри

щодабун
щодабуйи
щомлэ
щомлэчекьрн
щрид
щридлистьн
щхе
щхекьрн
щхекьри
щхебун
щхебуйи
щхез
щхезданин
щурэ
щурэ-щурэ
щурэвөнбр
щутьн
щущьк
щън
щънашьр
щъл
щълкьрн
щълкьри
щънс
Щмо

Б

ьмбар
ьмбаркьрьн
ьмбаркьри
ьнтин

ьнтэьнт
ьшарэт
ьшарэтдаин
ьшарэтти

Э

эволюсиа
эволюсионизм
эгэ
эгэкьрьн
эгэкьри
эгоизм
эгоист
эгбал
эквивалент
экономиа
экономика
экономист
эскадрила
экскурсиа
эксурсант
экспедисиа
экспансиа
экспедитор
эксперимент
экспонат

экстенсив
экстра
экран
эфект
эфектив
эл
элат
элбат
Элбрус
элегиа
электрик
электростансиа
электростун
электроэнергиа
электромеханика
электромонтйор
элемент
элементар
элэк
эмигрант

эмиграсиа
эмиш
Эмма
эмосиа
эмпиризм
энергия
энергетика
энтузиазм
энтузиаст
энциклопедиа
энциклопедист
энцикл
эпизод
эпик
эпики
эпитет
эпоха
эпос

эпопеа
эпещэ
эсер
эстетика
эстетизм
этап
этика
этики
этикет
этнограф
этнография
этнос
эш
эшандьн
эшанди
Эцмиазин
эхьсгьн
эхьсти

Q

қажин
қажэқаж
қаз
қаз-қаз
қазн
Қазе
қазах

Қазахстан
қазwэрдэк
қазнщ
қазнщкьрьн
қайил
қайилкьрьн
қайилкьри

қайилбун
 қайилбуйи
 қайили
 қайиш
 қайишгредан
 қайилнвисар
 қалкърън
 қалкърн
 қалбун
 қалбуйи
 қалмәқалм
 қалғах
 қальк
 қалчък
 қалчъккърън
 қалчъккърн
 қальб
 қальм
 қальмкърън
 қальмкърн
 қальмайи
 қальмбун
 қальмбуйи
 қамиш
 қамишгъртън
 қамишгърти
 қамчи
 қамчикърън
 қанат

Қанат
 қанун
 қаунзан
 қауннамә
 қаунданин
 қангър
 қагут
 қарин
 қарәқар
 қарқарк
 қаритк
 қасъд
 қат
 қаткърън
 қаткърн
 қатқати
 қаф
 қафък
 қах
 қачах
 қачахкърън
 қачахкърн
 қачахти
 қачахбун
 қачахбуйи
 қаш
 қашкърън
 қашкърн

қақличк
 қаwә
 қаwәханә
 қаwәчи
 қаwьн
 қбрах
 қәбр
 қәбил
 қәбилти
 қәбул
 қәбулқьрн
 қәбулқьри
 қәвз
 қәвзқьрн
 қәвзқьри
 қәвзбун
 қәвзбуйи
 қәвш
 қәвшқьрн
 қәвшбун
 қәвшбуйи
 қәда
 қәдалекәтн
 қәдандн
 қәди
 қәдифә
 қәдифәқьрн
 қәдр

қәдрзан
 қәдргьртн
 қәдрзанәбун
 қәза
 ҚАЙ-Қәзаед Аме-
 рикае Йәкбуйи
 қәзйа
 қәйа
 қәйд
 қәйд у чидар
 қәйдә
 қәйдәқьрн
 қәйдәқьри
 қәйдәрож
 қәйьк
 қәла
 қәлақьрн
 қәлақьри
 қәлачи
 қәлах
 қәлагьртн
 қәлагьрти
 қәландн
 қәләм
 қәләт
 қәләтқьрн
 қәләфиск
 қәләботк

қәлинок	қәрмандын
қәлиштәк	қәрми
қәлши	қәсаб
қәлшандын	қәсабти
қәльн	қәсәл
қәмә	қәсәлқәрқаш
қәнаwъз	қәсил
қәнщ	қәсилфрош
қәнщкьрьн	қәср
қәнщкьри	қәст
қәнщбун	қәсти
қәнщбуйи	қәстика
қәнщи	қәсткьрьн
қәнщикьрьн	қәт
қәнщизанәбун	қәтандын
қәнщизан	қәтйайи
қәrawъл	қәт'л
қәrawълтикьрьн	қәт'лкьрьн
қәрәфил	қәт'ран
қәртәл	қәт'ранкьрьн
қәргал	қәт'ранкьри
қәрф	қәфа
қәрфпекьрьн	қәфәс
қәрфәкчи	қәшәнг
қәрқаш	қәwаз
қәрқашкьрьн	қәwат
қәрқашбун	қәwатгьртын
қәрқашбуйи	қәwаткәтын

qəwatкәти
 qəwати
 qəwatпър
 qəwatбун
 qəwatбуйи
 qəwин
 qəwинкърън
 qəwинкърри
 qəwинбун
 qəwинбуйи
 qəwл
 qəwлкърън
 qəwлкърри
 qəwm
 qəwmти
 qəwmандън
 qəwрандън
 qəwри
 qжък
 qжландън
 qжланди
 qижин
 қижәқиж
 қиз
 қизап
 қизапти
 қизе
 қизин

қизьк
 қизти
 қил
 қимәт
 қимәтдайн
 қир
 қиркърън
 қиркърри
 қирин
 қирәқир
 қичк
 қичккърън
 қичккърри
 қичкбун
 қичкбуйи
 қичкайи
 қла
 қлафәт
 қлакърън
 қлакърри
 қлачи
 қлер
 қлеркърън
 қлеркърри
 қлербун
 қлербуйи
 қлѣх

qльxгöһастьн	qочахбун
qльxгöһасти	qöбә
qнщландьн	qöдрәт
qнщли	qödум
qнйат	qödумкәтън
qнйатли	qödумкәти
qнйатзедәкьрьн	qöлап
qнйатбрьн	qöлапкьрьн
qол	qöлә
qолкьрьн	qöлкьрьн
qолкьри	qöлкьри
qолданин	qöлöбандьн
qолдайин	qöлöби
qолитк	qöлбә
qолнщ	qöлбәнамә
qолнщикәтън	qöльнғ
qомси	qöльx
qорьx	qöльxкьрьн
qорьxчи	qöльxдар
qорьxкьрьн	qöлч
qорьxкьри	qöлчък
qор	qöмандар
qоркьрьн	qöмандарти
qоркьри	qöни
qорбун	qöt
qорбуйи	qötкьрьн
qочах	qötи
qочахи	qötни

қўран	қреж
қўрбан	қрежгъртън
қўрбати	қрежгърти
қўрльх	қрнтэ
қўрльхи	қсэ
қўрьш	қсэкърън
қўрэ	қсмэт
қўрэти	қул
рўрэбун	қулкърън
қўрэбуйи	қулкърн
қўрлтэ	қулбун
қўрнэ	қулбуйи
қўрнщандън	қулти
қўсур	қум
қрар	қумстан
қраркърън	қумкърън
қраркърн	қумкърн
қрарнамэ	қут
қрби	қуткърън
қрмэ	қуткърн
қрпандън	қуч
қрпанди	қучкърън
қрпин	қучкърн
қрпинок	қша
қрави	қшагъртън
қравигъртън	қшагърти
қравигърти	қъбин
қращ	қъбэқъб

қыр
 қырәқыр
 қырқырын
 қырқыри
 қырбун

қырбуйи
 қырстан
 қырш
 қыршык

W

wap
 варқырын
 варқыри
 варбун
 варбуйи
 wawик
 wawэйлер
 werан
 werанқырын
 werанбун
 werанбуйи
 wэзир
 Wэзир
 wэзирти
 wэкәһөв
 wэкәһөвбун
 wэкәһөвти
 wэкәһөвқырын
 wэкәһөвқыри
 wэкәз

wэкландын
 wэкланди
 wэкил
 wэкилтиқырын
 wэлат
 wэлаткыз
 wэлатли
 wэлгэрандын
 wэлгэрийайи
 wэлдандын
 wэлди
 wэрдөк
 wэрмандын
 wэрми
 wэрзандын
 wэрзи
 wэрьс
 wэстандын
 wэстйайи
 wэсwэсэ

wacwacəti

wətən

wətənvьз

wətənvьзкьрн

wəxt

wəš

wəšandy

wəšijai

wəš

wəšti

wədə

wədəti

witi

witəwit

witwitanok

ТЕКСТ БОНА ХВӨНДЬНЕ

МСТО У QТЪК

Пирэк һәбу, дө көре we: Мсто у Qтък. Әwana нечирван бун. Һәр эвара жь хwәра кеwришк, wәрдәк у қаритк дьгьртън, дьдан лйа хwә, бь wi тәһәри дьдәбрин.

Гөнде wанда роже шарәке тыштәки бе-хер дьqәwми. Шарәке жи гөнди к сбе зу ра-бун, ленһери шәш-һәвт мие wi жь гоме дьзинә. Сбәтра дьн әw йәк дьһат сәре гөн-дики дьн. Гөнди мәтәл ма бун.

Гөндийа чәнд рожа пети дькьрын, ле-дъз нәдитън. Рәжәке Мсто у Qтък тәжи-туле хwәва чун нечире. Әwana гәләки ре-чун, гәләк бәста гәйһан, паше бәржери гә-лики куp бун. Гәлира авәкә зрав дькшйа: ава зәлалә мина чьра шир. Әwana чун, бал-кание руньштън, нан харьн, ав вәхарьн. Әwana гәләки гәйһан wәстйайи бун, сәре хwә данин, разан.

Ләзәки шунда рабун, ленһерин, дһа эва-рә. Мсто го:

— Qтык, дһа эварэ, эм ида нькарһн жь
вьр һарһн. Qтык щаб да го:

— Эм һәма бәр ве шәве жи разен, һа-
винэ, һәва гәрмэ.

Qтык у Mсто жь хвәра өса хәбәрдь-
дан. Wана пешбәри хвә нһерин, дитһн, вә-
ки мәрвәки (дewәки) we пенц пәз данэ
пешһа хвә, бәрбь wана те. Tәне чәвәки
wi һәбу, әw жи феза әнийһа wi бу. Mсто
у Qтык хвә дан тәлде кәврәки, бона dew
wана нәбинэ.

Ль феза кание шкәвтәк һәбу. Dew пәз
кьрә шкәвте у кәврәки тәрки да бәр дәре
we, wәки дәһ мәрв ле быщвһана, нькар бун
жь щи бьнәжандана. Qтык го:

— Бра, әва dewә, wәки мә быгрә, we
мә щи бь щи бькөжә. Mсто пьрси:

— Гәло әwi әва пәзе һана жь кө анийә?

— Дьбә кө һәма пәзе гөнде мәбә.

— К'й занә, дьбә өсабә?

— Ле эм чава бькһн, wәки пе бьвьсьн,
гәло әw пәз жь кө анийә?

— Wәрә эм һарһн бәр дәре шкәвте,
һөндөр бьнһерһн, дьбә эм пез нас бькһн.

Әwана чун бәр дәре шкәвте. Ида бубу
тари. Бәр қөлка дерира һөндөр нһерин,

бэр чэве хвэ дитьн, вэки дев шкэвтеда агьрэки гөр дадайэ, щэндэке пэээке авитйэ сэр агьр. Дев гошт гьшк дани бэр хвэ, ниве пьре хар у вэлэзйа, бона разе. Лэзэки шунда дев раза у хэведа хэбэр дыда, дыго;

— Мала тэ авабэ, Мрое Шэвеш мэрьвэки пракэ, эви рйа гоме нишани мьн кьрйэ. Мсто, го:

— Ава, Qтык, тэ бһист, вэки йа растэва пээе гөндие мэнэ, кө дев жь хвэра тинэ; бэр эвльн жи эв ре Мрое гөндие мэнишани ви дайэ. Qтык го:

— Мсто, тэ бһист, вэки дев наве Мро һьлани, вэки ёсанэ, Мрое дэвлэмэнд буйэ пэмаме ви. Мро мала гөндийа храб кьрйэ, гэрэк эм жи мала ви храбкьн.

Лэзэки шунда дев кьрэ мьртэмьрт у диса жь бэре хэҗа хэбэрда;

— Охай! мьн бира Мро кьрйэ, эзе сбегази ви кьм, бра бе меванийа мьн. Мсто го:

— Qтык, тэ бһист, вэки ёсанэ, Мро ве сбе бе вьра, чава дьхөенэ, Мро тьме һатйэ бал дев у чуйэ.

— Ёма ёсанэ. Паше Мсто нэвэки фькьри у гот:

— Гэрэк эм сөре һэрда жи жекьн, хэ-

батчие гонде мѧ жь ван хѧрдѧ зѧлѧмжара азакьн.

— Ле ѧм чава бькьн, вѧки сѧре ван жекьн? Мсто щаб да у го:

— Qтьк, ѧме хвѧ нав кѧвьред шкѧвтеда вѧшерьн. Сбе деве хѧрѧ Мрое Шѧвеш бинѧ. Йа чѧтън ѧвѧ, вѧки ѧм дев жь орте хьлдьн, ле йа Мро рѧвѧтѧ. ѧвана кѧ бен, бькѧвьн шкѧвте, ѧме феза шкѧвте кѧвьрѧки мѧзьн дайньн, вѧки ѧвана бен, хѧрьн хѧндѧре шкѧвте, ѧз заньм, деве Мрора бежѧ, вѧки ѧв пешие хѧрѧ. Вѧхта Мро хѧрѧ хѧндѧр, деве бьдѧ пѧй, ѧме ви чахи кѧвьр сѧрда вѧлгѧриньн.

Бь ви тѧхѧри вана глие хвѧ кьрьн йѧк.

Дев чу. Нивро бу. ѧви Мро бь хвѧра ани бал хвѧ. Хѧрдѧ бра жи хвѧ дь феза шкѧвтеда вѧшарт бун, кѧвьр дани бун, нивийа вана бун, вѧки бен хѧндѧр. Вѧхта дев у Мро хѧтън бѧр дѧре шкѧвте, Мро гот:

— Кѧрѧмкѧ, бре мьн.

— На, Мро щан, ѧдѧте мѧда хѧйѧ, вѧки бѧре ѧвльн меван пешие хѧрьн хѧндѧр. Мро глие дев фѧбул кьр, чу хѧндѧр. Дев ви дреж бу, ѧви хвѧ куз кьр, бона хѧрѧ хѧндѧр, ле хѧма ви чахи Мсто у Qтьк кѧвьрѧки тѧрки жорда глол кьрьн. Кѧвьр бь

зэрп жорда һат у ль пышта дөв кэт, эв
щида лэрзи, кэт у ши бь ши мьр.

Мро кьр қирин, жь шкөвте дэркэт у
рэви. Мсто у Qтьк дан пэй ви, гьртън.
Вана һөвдө нас кьрн. Мсто гот:

— Мро, раст бежэ, тө чьма гништбуий
дөв?

— Оса дьһат, гази мьн дькьр, эз дьбь-
рьм меване хвэ.

— Тө дэрэва дьки, дөв мьнра нэму
готйэ.

— Чь готйэ?

— Дьгот, тэ щие пэзе гөндие мө ни-
шани ви дьда. Щарна жи тэ пэз бь дэсте
хвэ жь гомед гөндие мө дэрхьстйэ у да-
йэ ви.

— Эз һаж ве йэке төнэмө.

Һерса Qтьк һат, го:

— Ле тө һажь зьке хвэ төнэбуий, вэ-
ки тэ бь вира кбабед гошт дьхар киси
гөндиед мэ?

Һөрдө бра кьрн, нэкрьн, Мро глие рас-
ти ванра нэго. Мсто жи чэв кьрэ Qтьк,
вэки ль Мро хьн. Һэрда бь һэвра Мро кө-
тан. Қирина Мро дькэтэ знара.

Вана Мро гэлэки көтан. Паше эви раст
го, вэки гэлэк щара бь хвэ пэз жь гоме
льзийэ у дайэ дөв.

Мсто у Qтък ведәре Mpo кбштн.
Шәв, ниве шәве пәзе гөндийа бърн, кърн
нав гөнд, кәсәки нәдит, чка пәз чава һат-
йә нав гөнд. Wана жи нәготн, wәки Mpo
кбштнә у пәзе wана анинә гөнд.¹

¹ Гот Аһме Чоло, жь алие автор һатйә нвисанды. Сала
1940, лә гөнде Әләгәзе.

ЛЕНИНГРАДЕРА

(кӧрткӧри)

Әз һатмә жь Әлөгәзе:
Жь чйәе бәдәви чарсәри.
Тәра анийә клама тәзә:
Сәлама алави, дьлбари.

Әзи шамә, дьле мьн бар,
Кәлә тжи, тәра бум йар.
Нһа дьчъм, дур дькәвъм?
Гәло кәнге тә вәгәръм?

Мьн тәда дит бьрщед бәләк,
Соҗаҗед раст: келәк-келәк,
Музе, мәдән, кар у һәбун,
Әшҗа мәрийа, һәйә шабун.

Әз бир накъм чәме Неве,
Пред мәзън, суред доре,
Чуйин-һатъна пелед аве
Дьмьлмьльн ль we дузе.

Эз бир накъм мала Пушкин,
Шькле Дантес—сәе бь кин,
Wәки бь гөлла хwэ пистоне
Поэтра ани рожа мьрьне.

Чәм у qәсър ль бал һэвн,
Әw ша дьбн, әw дькәнн,
Әw дьбежн,—wәрә Пушкин,
Һәйә әмр, һәйә әвин.

Бь дәсте пьр хәбатчийа,
Ван агрийа, ван сала
Һатьнә сери у чекьрн
Qәсред бәләк бь дьле мьн.

Гәләк Анжел, гәләк һоста
Чәрчринә, бәрбат бунә,
Һәйкәлед ван чекьрнә,
Мәжә чуйә, мер мьрьнә.

Эз бир накъм мэдәнед нһа,
Шәqәшәqа чәрха, машина,
Һәwас у әшq, сьдqе пала,
Бь дьл у щан хәбата wана.

Зәлм у qәһр чуйә,
Красе әшqе ль мә буйә,
Әв „город“ е Ленинә,
Хәбат һәйә, дәwр ширьнә.

Тэ дур дькэвьм Ленинград,
Тэ бир накьм эз т'ощар.
Теле сазе мьн тэ шданд,
Ашьде тэмэ эзи дьлбар.¹

¹ Э. Өвдал, Ленинградера, бьһер „Нвиск. корм. Советне“ Ереван, сала 1954, ру 87.

КӘР У КӖЛЬК

Вәхтәке эла Өмәре Геси қәвхәкә гран
датинә.

Эла Өмәре Геси нәму топ дыбһн,
Бона хастна Пәришан хатуне.
Өмәре Геси финщана қәве тжи дыкә,
Датинә, дыбежә:

—Ке кӖ финщана қәве вәлгәринә,
Һәрә Бещане жь эла Өмәр ага бинә,
Әве Пәришане нәлалийа хвәде бьстинә.
Өмәре Геси дыбе:

—Кәс нәма эледа?

ХӖламе ви дыбе:

—Феза оба тә коне тәзә һати,

Кәр у КӖльке бра манә.

Өмәре Геси хӖламәки дышинә

Пәй Кәр у КӖльке бра, тинә.

КӖльк те чәв ль қәвхе дыкәвә,

Дыбе,—әв чь бәсә, чь глийә?

Кәр дыбе,—КӖльк, бра!

Өвэ дэwа Пэришан ханмейэ,
 Ки финцана qawe wэргэринэ,
 Һэрэ, Бещане жь эла Өмэр ага бинэ,
 Өwе Пэришане вэлалийа хwэде бьстинэ.
 К'ольк тап надэ, финцане wэльдгэринэ.
 Өмэре Геси гһиште, финцане дест быгрэ,
 Wэки wэлнэгэринэ.
 К'ольк финцан, wэльдгэринэ,
 Хуна рэш жь бэр тлие Өмэре Геси
 дэртинэ.

К'ольк го,—эре, Кэре бра,
 Бькэ у былэзинэ;
 Хwэ йале конра быгһинэ;
 Тахма зерин мал дэринэ;
 Паше хwэ йале тэwлэханера быгһинэ;
 Соське жь һөндөр бькшинэ;
 Тэнга ль тэнга бышдинэ;
 Сэглавин сйар бэ,
 Хwэ эла жеринра быгһинэ;
 Һэр чар сйаре qэwхе мьнра бинэ.
 К'ольк дьбе—Кэро, бра,
 Һэрге Wэрдэка де дьбе:
 —Чь буйэ, чь qэwмийэ? бежэ:
 —Wэлэ, дае, тышт т'онинэ.
 Эла Өмэре Геси дэwэтэ,
 К'ольк дьхазэ кефе дэрбазкэ.
 Кэре бра дькэ у дьлэзинэ,
 Ки wi, wi wik, wi, wi;

Хwэ бь конра дьгһинэ,
 Ки, wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Тахма зерин мал дэртинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Хwэ алие тэwлэханера дьгһинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Соське жь һөндөр дькшинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Тэнга ль тэнга дьшдинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Дурра Сэглэwin дькшинэ.
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Тэнга ле дьшдинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi.
 Р'жеwэке хwэ эла жеринра дьгһинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi;
 Һэр чар сйаре дэwе тинэ,
 Ки wi, wi, wi, wik, wi, wi.

Wэрдэка де дьбе:

—Кэро, лао, чь буйэ? чь qəwmйэ?

Кэро дьбежэ:

—Дае, эла Әлие Геси дэwэте.

Әлие Геси дьхазэ мерхас

У гэлэwanед хwэ быщербинэ.

Кэр, К'ольке бра һэрчар

Сйаре дэwэте ре дькэwьн.

Wэрда де дьбе:

—Һәре, дьбе, Әлие Гесио,

Тәе йәкә нәче кьр,

Тәе дө гөрел дәвхун

Бәрбь хала вәре кьр.

Вәрде диса дьбе:

—Кәро, лао, өз заньм,

Һуне һәрьн сәр хала шер.

Бьсәкьньн эз нав-нишане хале вә
вәра бежьм:

Һәр вәфт хале вә тракчинә;

Һәспе бьнда бозә халхалинә;

Навкела ванә навтәжинә;

Сьме ванә сьмкодинә;

Гөһе ванә гөһқамчинә;

Шьвқәлуне дәсте вана йәквәләбинә;

Сәрькед сери йәккодинә;

Сәрькед ванә йәкһоқә ттуна Муше
һьлтинә;

Рөжед оғрме гран, нәйара

Форма гөре бәрате қөлап-қөлап Сәр мьле
һәв дьрәвиньн.

К'ольк дьбе:

—Вәрде, бәсә вәрә мьн тәнанә,

Әзе бькьм, вәки вәфт бра брак

тәра сәлаве нәшинә.

Вәрда де дьбе:

—Кәро, лао, се қрар һәнә,

Әзе тәра бежым.

Дьбе:

—Гәрәк тө бир нәки

We йәке, мқат-мқати

Соське, авед голэгәнийабә,

Соськ авед голгәнийа нәхвә.

Йа дөда, каре тө пе нәкәтйә

Нечира каред хәзала:

Нечира каред хәзала беванә.

Төщар данәйни қраши даранә,

Қраши дара жи беванә.

Һәрһн хвәде огра вәрабә.

Әвана чун иди.

Вәрда де пәй ванра кагәзәки

халара дьшинә,

Дьнвисә,—Гәли бра!

—Харзе вә дькәвә фәрсанга вә.

Харзе хвә бе қәдр вәренәкьн.

Дьдә мәрики, бәрбь хала дьшинә кагәз.

К'ольк әгешә ре дьчә, дина хвә дьде.

Дьбә чрпина карәкә хәзала

Бәр пие Соське банз дьдә.

К'ольк нәмәрдие накә,

Дьдә сәр кара хәзала,

Дьгрә, тинә.

Кәре бра дьбе;

—К'ольк, бра!

Нэ тэмийа Вэрдэка дейэ,
Нечира капе хэзала беванэ.

—К'ольк дьбе:

—Кэро, бра!

Вэрдэка де нажь чь нэйэ?

Кара хэзала мэра ным шивэ, ным тэштейэ

Пэй wepa qpaщи дара

Кэври чэрмақа дьһеурьн.

К'ольк дьбе:

—Кэро, тө мерхасава разе,

Әзе қарэшьлбьм.

Дьсэьнэ свэтьре,

К'эр дьбе:

—К'ольке бра!

Ижа тө разе,

Әзе қарэшьлбьм.

К'ольк радзе:

Шэв дьбэ ниве шэве;

Кэр радьбэ, Сэглэвин дькшинэ,

Бэрбь эла Әмэр ага дьлэзинэ,

Тө тышти we расте набинэ.

Кэр жи гөрмкэ дэвед гөри ль нэв топ
дькэ,

Чава талан, хвэра тинэ,

Нэта Кэр те.

Соськ сэр ава голэгэнийа

Quш у бэнде хвэ дьқэтинэ.

Ҡәләчийа сәр феза кона хвә дьвәмлинә;
 Шәв дажо бәр дәре кони рәши әрәбинә
 Дьчә һөндөре кон,
 Дина хвә дьде,
 Әли Әмәр ага хәва ширьнда
 Һажь бае дьне тәһинә.
 Шәмдане дора гәв дьгөһеринә;
 Патронәке ль сәр кәвьчка дьле ви
 датинә:

Тагма зерин һәлдәдә, мал дәртинә.
 Кәр дьбе:

—Гәли мерхаса,
 Һәла бәржер бьһерьн.
 Агьр кәтйә коне Әли
 Әмәр ага дьшәвтинә.

Кәр дьбе:

—Гәли мерхаса
 Рабьн мәщале бьбиньн;
 Әм бьрәвн, таба мә тәһинә.
 Тәвана твдарәке рәве дьбиньн.
 К'ольк хвә бь ванра дьһинә,
 Тахма зерин орта мерхаса датинә,
 Дьбе:

—Әва пешрәвийа Блещанейә, мьн анийә
 Ви чахи жи эла Әмәр агада
 Әв нәвт ро бу дәвәт дькьрьн.
 Кәвт рож бу, вәки Бещан авнәда бун,
 бе ав мабу.

Хёлам Бещане тинэ аве:
 Сэр чэме Хамуре,
 Гэма ви чахи К'ольк пера дэрте.
 К'ольк хвэ хам дэртина,
 Ө'сева ре набинэ,
 Хёлам дьбе:
 —Оло сйаро!
 Тё дини, йан эвсэнэйи?
 Йан нэ жь эла мэйи?
 Тэ хвэ шаш кьрйэ,
 Р'йа бөһөр набини?
 К'ольк жь хөлем ниви кьрйэ,
 Хёлам бөһөр нишан кьрйэ
 К'ольк дэрбази ви бэри аве дьбэ.
 К'ольк хвэ кэри датинэ;
 Бь т'лийа хөлем дьдэфинэ,
 Гази дькэ, бэрбь хвэ тинэ;
 Тэпэке нава чэва дьхинэ;
 Блещане же дьстинэ.
 К'ольк дьбе:
 —Хёлам, нэрэ, бежэ Ө'мэр ага,
 Бе,—К'ольк Блещан бьр.
 Нэвт рожа we қраци дара
 Кэвьре чэрмақа бьсэкьнэ,
 Нивийа тэбэ,
 Бра паше нэбежэ:
 „К'ольк Блещан шэве дьзи, бьр“.
 К'ольк Блещане тинэ.

Холам дьчэ щэм Өмэр ага
 Гава холам Өмэр агара ви гли дьбежэ,
 „Өмэр ага һым кэрэ, һым гежэ“

Һэма ви чахи кагэза кё
 Вэрдэке шандбу нэвт бра
 те дьгһижэ бра.

Өмэр ага эла хвэ дьщвинэ,
 Гази һэр нэвт бре Вэрдэке дькэ, тинэ.

Һэр нэвт бра тракчинэ;
 Һэспед вана бозэ халхалинэ;
 Навкеле вана навтэжинэ;

Сьмед вана сьмкодинэ;

Гөһе вана гөһқамчинэ;

Шьвқалнед дэстед вана

Йэквэлэбинэ;

Сэрьке сери йэк кодинэ;

Сэрькед вана йэк һоқэ

 ттуна Муше һьлтинэ;

Рождед оғрмед гран, нэйара

Форма гөре бэрате қөлап-қөлап

Сэр мьле һэв дьрэвиньн.

Көльк дьбе:

— Вэрдэке, бэсэ вэрэ мьн тэнанэ,

Әзе бькьм, вэки жь нэвт бра, брак

 тэра сэламе нэшинэ.

Бре мэзын кагэзе Вэрдэке дьстинэ;

Глийа тэмам дьфэминэ;

Әw щэрде у шэш бра дьхапинэ;

Алики дьнеда дьшинэ;

Хwэ-хwэ бэрбь К'ольке харзийа дьчэ,

Ваки К'ольке харзийа дьлэки шайи

Бэрбь эла Өлие Гесийа бышинэ.

Бре мэьн дьчэ щэм К'ольк,

Дьбе:

—Харзийа, һэрэ, тэра огрба,

Мьне щэрд хапандйэ,

Алики дьнеда шандйэ.

Wэки т'ө Блещане бьби,

Дэрхи сэрфнйазий.

К'ольк дьбе:

—Хало эз нэ мере шэвэдьзийамэ,

Wэки эз бе шэр у дэw

Блещане бьбьм,

Паше шабе һэрэ Өлие Гесира.

We бежэ:

—К'ольк шэвдьзи Блещан ани.

Хал дькэ у накэ, т'ө бэнд К'ольк нахинэ.

К'ольк дьбе:

—Хало, каре хwэ бькэ,

Өме шэр бькьн.

Гли дэве К'олк у халеда

Һэр шэш бра weда тенэ,

К'олке бра тракчийэ,

Ки wi, wik, wi, wi,

Пышт жь хале мэьн дьстинэ;

Халэки вана жь нава зина дьфринэ.
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Быгдо дькэ, дьлэзинэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Пьште жь хале Кэр у К'ольк дьстинэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Әв жи халэки нава зина дьфьринэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Мерхасе сьсйа дькэ, дьщринэ
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Әв жи халэки К'ольк нава зина дьфринэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Сре те сэр мерхасе чаранэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Мерхасе чара жи дькэ, дьлэзинэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 Хале Кэр К'ольк
 Дора К'ольк дьзвринэ,
 Ки ви, ви вик, ви, ви;
 К'ольк дькэ гази, дьбе:
 —Кэро, бра, бэсэ,
 Кока хала мэфэлинэ,
 Әви хали мэкөжэ,
 Бра дьле Вэрда де жь мэ нэмнэ.
 Кэр дьгрэ, әви хали тинэ,
 Дране ви дькшинэ,
 Әниэда дькөтэ,

Бэрбь Өмэр ага дышинэ.

Кэр те щэм К'ольк, дыбе:

—К'ольк, мьн нэдит т'ө мерахси
жь тэ чебу?

Сьбе Wэрдэка де we бежэ;

Кэри рэвэк бу,

Мерхаси йа К'ольк бу.

К'ольк дыбе:

—Кэро бра, Соське бэр мьнра
бьбэ, бинэ;

Сапоке жь льнге бре хwэ бькшинэ;

Те wi чахи меранийа бре

хwэ бьбини.

Кэр Соське бэр К'олькра дыбэ, тинэ,

К'ольк шур дыкшинэ,

Һэрчар льнге Соське дыфринэ,

К'ольк дыбе:

—Кэро бра, Соське сэре рйа нәһелэ,

Бра қиз у буке эла Өмэр ага нәен

сэр ләше Соське:

Нәбежьн;

—Т'ө чь буйи, wэки сйаре сэр тэ жи
мерхасбэ?

Кэро дыбе:

—Әре, К'ольк, бра,

Чма тэ Соськ нәк'шта,

Соськ жь мьнра навдэнге мьн

бльд бькра.

К'ольке бра Блещан дьлаки
шай ани.

Вэрда де дурэбине датинэ,
Бэр чэве хвэ дьгэринэ,
Кавране мерхаса дьбинэ.
Мэтэлмай дьминэ,
Щара д'ода дурэбине датинэ,
Каврин дьбинэ.

Бэму тышти дьфэминэ.

Вэрда де дьбе:

—Бэре, Әлие Гесио,

Бра коне тэ жь нав
кона дэре.

Көре тэ бэр дьле тэ һьле,
Мьн занбу, К'ольк һэрэ эла Әмэр ага
сламэт нае.

Ви чахи Әлие Геси, Вэрда де

У Пэришан ханьм

Дьчын пешйа кавран.

Вэрде бь кьлама Кэрра тейә шэр; дьбе:

—Бэре, Әлие Гесио!

Тэ малхраб буйо,

Мьн тэра нэдьго

Рожед огрме гран
у нэйара

Кэрри рэвэкэ,

Гәришан ханьме же дьстинә.

Кәвт ро, кәвт шәва

Дәф-дәwәте хwә дькьн.

Иди әwә:

Әw чун хwәра.¹

Әм жи ман хwәра.²

¹. Бона растивисандьне чәнд щийа жь алиә мә гонастын кәтиә.

² Гот Әвдое Шәwo, 22 сали, жь нәһийа Апаране, гонде Гамле. Нвиси Н. Щиди, бьһер:

„Folklorо кугманча“ Ереван, сала 1936, ру 177—188.

ХӨБӨРНАМА КӨРДИ-ӨРМӨНИ, ЙА
ТЕРМИНА

барбуй — բարդացած
бэрнав նախդիր
бнийат արմատ
дэнгани ձայնավոր
дөсәвт երկհնչյուն
жерабун պատկանելություն
мәхсус հատուկ անուն
паштъртык — վերջածանց
пешпъртык նախածանց
пешхәбәр առջարան
растнвисандьн — ուղղապարսություն
сәвт հնչյուն
һәвбәнди լծորդված
һәйи գոյական
нале һәвра — արական հոլով
нале тәвайи գործիական հոլով
нале раст ուղղական հոլով
нале тәвәнди հայցական հոլով
щинав գերանուն

С Э Р Э Щ Ә М

Р'у

Пешхәбәр	5
Кәрфед кәрди	7
Қанунед растивисандьне	9
Р'астивисандьна и, йа, на, не дөсәвтани	10
Р'астивисандьна ван хәбәра, ед кә бь сәвтед „е“, „о“, „у“—вайә бийат, йан жи пешп'ерткә тен кәтакьрыне	12
Р'астивисандьна а, ә, ь, ә.	13
Р'астивисандьна бәрнава	17
Р'астивисандьна пешп'ерткед нә, бе, ни, нь, на- накьрыне	18
Р'астивисандьна нишанкьред дема	19
Р'астивисандьна йу	20
Р'астивисандьна хәбәра бу	21
Р'астивисандьна чәнд кәрфед тәвдәнгани	21
Р'астивисандьна р, р хәбәред ортәмләтиеда	23
Р'астивисандьна һ, в	23
Р'астивисандьна г, х	24
Р'астивисандьна с, з хәбәра „п'ызмамда“	25
Р'астивисандьна ч, ч, щ	25
Р'астивисандьна т, д	26
Р'астивисандьна в, б	27
Р'астивисандьна б, п	29
Р'астивисандьна пешп'ертка у нашп'ертка	29
Р'астивисандьна хәбәред вәкланди	30
Р'астивисандьна хәбәред кә тен гәнастын	30

Растивисандына хэбэред барбуйн	32
Растивисандына хэбэред „готын“ у „дитын“ ед инфинитив шуре гдһастида.	34
Растивисандына һьнэк хэбэред майн	34
Растивисандына чэнд хэбэред ортәмлатис	36
Растивисандына рәқәма	38
Қанунед растивисандына кәрфед мәзын	40
✓ Ньқьткданин	48
Хәбәрнамә	54
✓ Текст бона хвәндьне	183
Пире	185
Ленинградера	191
Кәр у К'бльк	194
✓ Хәбәрнамә к'брдн—әрмәни йа термина	212

Редактор К. Щиди
Редакторе чапкырыне Э. Шамилов
Редакторе техн. Л. Азизбекйан
Коректоред контрол: Гар. Ыакобийан Ләтифе Әмәр

ВФ 08981

Тәмбә 2137

тираж 1000

Бона нәшркырыне һатйә қолкыры 1/хII с 1958 . бәлгнәширә
нәширәтә 13 5,

Бәлгнәшире мәнгәнә, кәгәз 84×108^{1/32} қимәт 3 м.

Нәшърхана 1-е. Идарайа Ыайполиграфһрате
Ереван соғақа Алавердйан № 65 с. 1958

ՀԱՆ Հիմնարար գիտ. գրադ.

FL0152870

ОИМЭТ 3 М.

Р II
541918